GUJARAT
News

GUJARATI

GUJARAT SAMACHAR

DECEMBER 1992

GUJARAT
News

GUJARATI

JANMABHOOMI - 1

SEPTEMBER 1993

॥ जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी ॥

JANMABHOOMI GROUP

જન્મભૂમિ

હીરક જયંતી વર્ષ

અંક: ૯૦ મુંબઈ, બુધવાર, તા. ૨૨-૯-'૯૩ બહારગામની આવૃત્તિ, ગુરુવાર, તા. ૨૩-૯-'૯૩ પાનાં: ૧૦

સેવા, સ્નેહ ને સારવારનો 'શ્રદ્ધા'-સમન્વય

દરદી સાથે ડૉ. ભરત અને ડૉ. સ્મિતા

મુંબઈમાં વસતા અને મુંબઈની મુલાકાતે આવતા હજારો કલાકારો અને લાખો કલાપ્રેમીઓની પવિત્ર ભૂમિ જેવી જહાંગીર આર્ટ ગૅલેરીનાં પગથિયાં પર સિત્તેરેક વર્ષના પરદેશી જેવા લાગતા એક બુઝુર્ગ મેલાંઘેલાં કપડાં અને મહિનાઓથી પગમાં ચોંટી ગયેલાં મોજાં સાથે બેઠા છે. ગૅલેરીમાં આવતાં જતાં સૌની નજરે પડે એ રીતે તે અંગ્રેજીમાં કશુંક બોલ્યા કરે છે. તેમની 'પત્ની સ્કૉટલૅન્ડ યાર્ડમાં કામ કરે છે' એવું બધું. તેમની સાથે વાત કરવાનો પ્રયત્ન કરનાર દરેક વ્યક્તિને એણે જ તેમની પર નજર રાખવા મોકલ્યા હોય તેમ તે માને છે. નામ પૂછતાં કહે છે: 'રોબિન્સન.'

ઑગસ્ટ મહિનામાં આ લખાણ લખાયું હોત તો ઉપરના ફકરામાં કશો જ ફેરફાર કરવાની જરૂર ન હોત. પરંતુ આ થોડા દિવસમાં એક એવી ઘટના ઘટી છે કે ઉપરનાં વાક્યોને ભૂતકાળમાં લખવાં પડે એવી સ્થિતિ સર્જાઈ છે.

જહાંગીર આર્ટ ગૅલેરીના કેકુ ગાંધી ઑક્ટોબર મહિનાના એક કેન્સલેશનમાં એક ડૉક્ટર દંપતીને જોઇતી તારીખો ગોઠવી રહ્યા છે. પછી તો ડૉ. ભરતના ગૅલેરીના ચક્કર શરૂ થઈ ગયાં છે. અને એ જ ગાળામાં કેકુ ગાંધીના મગજમાં ચમકારો થાય છે. તેઓ ડૉ. ભરતને ફોન કરે છે અને જહાંગીરનાં પગથિયાંને જ પોતાનો આવાસ બનાવી જિંદગી વિતાવતા પેલા બુઝુર્ગના જીવનમાં એક વળાંક આવે છે.

ડૉ. ભરત વાટવાની એ પારસી સજ્જનને વાતચીતમાં પળોટી, ફોસલાવીને પોતાની સાથે બોરીવલી (શાંતિઆશ્રમ પાછળ એક્સર વિલેજ, બોરીવલી પશ્ચિમ)ના પોતાના 'શ્રદ્ધા નર્સિંગ હોમ'માં લઈ આવ્યા. એના દસ દિવસ પછી નર્સિંગ હોમમાં હું જેમને મળી એ એક સ્વચ્છ, હંસમુખ પ્રકૃતિના

તરુ કજારિયા

સજ્જન હતા. હસીને અભિવાદન કરતાં તેઓ કહે છે 'હવે અહીં જ રહેવું છે.' ડૉ. ભરત અને ડૉ. સ્મિતા વાટવાનીની દસ દિવસની તબીબી સારવાર અને હૂંફાળી માવજતથી આ બુઝુર્ગના દેદાર ફરી ગયા છે. તેમની પાસેથી તેમના સ્વજનોની માહિતી મેળવી તેમના ભાઈને ખબર આપી તો ભાઈ ડૉ. દંપતીનો આભાર માનવા દોડી આવ્યા. તેમની પાસેથી મળેલી માહિતી મુજબ તેમના આ ભાઇનું નામ બરજોર અસલી છે. તે અપરિણીત છે અને પિતાના મૃત્યુ પછી જે સ્વજન સાથે રહેતા હતા ત્યાં તેમની ગંદાગોબરા રહેવાની અને અવ્યવસ્થા તેમ જ ચિત્ર-વિચિત્ર હરકતને લઈને તેમને ઘરમાંથી બહાર કાઢી મુકાયા હતા. ત્યાર બાદ અન્ય સ્વજનોને ત્યાંથી પણ તેમના સ્વભાવને કારણે નીકળવું પડ્યું. ત્યારથી બરજોર અસલીને માટે જહાંગીર આર્ટ ગૅલેરીનાં પગથિયાં પોતાનું ઘર બની ગયાં હતાં. ધનવાન પિતાએ મૃત્યુ પહેલાં પોતાની મિલકતનું ટ્રસ્ટ કર્યું હતું. પાંચે દીકરાઓના ભાગનું વ્યાજ બૅન્કમાં તેમના ખાતામાં જમા થતું હોઈ બરજોરને પૈસાની તકલીફ નહોતી. ક્યારેક ક્યારેક તેના સ્વજનો કે 'જહાંગીર'ના નિયમિત મુલાકાતીઓ બ્રેડ, ચીઝ, બિસ્કિટ અપાવી દેતા. સ્વજનનોને બરજોરની જે વિચિત્ર ટેવો લાગતી એ ખરેખર તો તેની માનસિક બીમારી હતી અને છે. ડૉ વાટવાનીએ શરૂ કરેલી એન્ટી-સાઈકોટિક દવાઓથી આજે એ ઘણી અંકુશમાં આવી ગઈ છે. ડૉ. વાટવાની કહે છે: 'માનસિક બીમારી ધરાવતા, ખાસ કરીને સિઝોફ્રેનિયાથી પીડાતા લોકો મગજનાં રસાયણોની અસમતુલાને કારણે વિચિત્ર રીતે વર્તે છે. પરંતુ એમની એ વર્તણૂક એટલા સમય પૂરતી જ હોય છે. બાકીના સમયમાં તેઓ સ્વસ્થ માનવીની જેમ જ વર્તે છે. આને કારણે ઘણા કિસ્સામાં દરદીનાં સ્વજનો (જો તેઓ આ બીમારી વિશે કશું જાણતા ન હોય તો) દરદી અંગે ગેરસમજૂતી કરે છે. આવા દરદીઓના મગજનાં રસાયણોની સ્થિતિ એન્ટીસાઇકોટિક દવાઓ દ્વારા સામાન્ય થઈ શકે છે.'

બરજોરના કિસ્સામાં તો તેના સ્વજનોની સારવારનો ખર્ચ ઉપાડવાની તૈયારી છે. પરંતુ ડૉ. દંપતીના નાનકડા (વીસ પથારીના) નર્સિંગ હોમમાં અત્યારે બીજા આઠ દરદીઓ છે જેમને રસ્તા પરથી અહીં લવાયા છે. પરિચિતો અને ક્યારેક તો અપરિચિતો પણ મગજની બીમારીથી પીડાતા દરદીઓને 'શ્રદ્ધા નર્સિંગ હોમ'માં લઈ આવે છે. રસ્તે રઝળતા એ દરદીઓને સ્નેહ, સેવા અને સારવારથી સાજા કરી તેમનાં ઘર અને સ્વજનો હોય તો તેમની પાસે અને ન હોય તો મધર ટૅરેસા'ઝ હોમ જેવી સામાજિક સંસ્થામાં મોકલાવાય છે.

મીન્ટ જેવા ધમધોકાર તબીબી વ્યવસાયમાંથી અઢળક રળી લેવાની વૃત્તિ કેળવવાને બદલે ગાંઠના ગોપીચંદન કરવાનું આ યુવા દંપતીને શી રીતે સૂઝયું હશે? ડૉ. ભરત કહે છે: "બાળપણમાં ખૂબ ગરીબી જોઈ છે. પિતાની હૂંફ પણ નાની વયે ગુમાવી હતી. અભાવના એ દિવસો કપરા

(અનુસંધાન પાનું ૮)

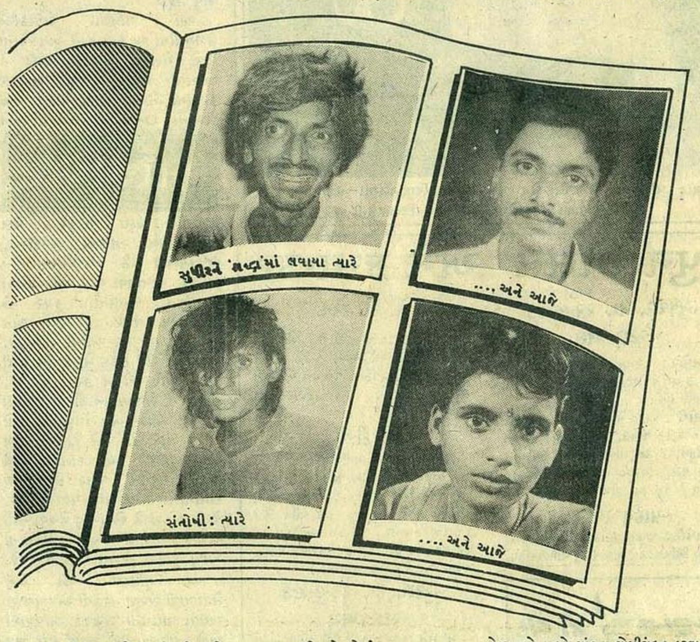

સુધીરને 'શ્રદ્ધા'માં લવાયા ત્યારે

....અને આજે

સંતોષી: ત્યારે

....અને આજે

GUJARAT
News

GUJARATI

JANMABHOOMI - 2

SEPTEMBER 1993

।। जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी ।।

JANMABHOOMI GROUP

જન્મભૂમિ

હીરક જયંતી વર્ષ

અંક: ૯૦ મુંબઈ, બુધવાર, તા. ૨૨-૯-'૯૩ બહારગામની આવૃત્તિ, ગુરુવાર, તા. ૨૩-૯-'૯૩ પાનાં: ૧૦

સેવા, સ્નેહ ને સારવારનો સમન્વય

(૭માં પાનાથી ચાલુ)

હતા. આ વ્યવસાયમાં આવ્યા ત્યારે માનસિક બીમારીનો ભોગ બનેલા રસ્તે રઝળતા લોકોને જોઈને થયું કે આમને મદદની સૌથી વધુ જરૂર છે. અને તેમની સારવાર કરવાનું નક્કી કર્યું. સહાધ્યાયીનીમાંથી પત્ની બનેલી સ્મિતાને પણ આ કામમાં રસ હતો જ.'

છેલ્લાં પાંચ વર્ષથી શરૂ કરેલી આ પ્રવૃત્તિ દ્વારા આજ સુધીમાં આ દંપતીએ લગભગ બસ્સો જેટલા દરદીઓને સાજા કર્યા છે. ટ્રેનમાં જાહેરખબર વાંચીને કોઈ દરદીની માહિતી આપે છે તો ક્યારેક વળી કેબલ પર વીડિયો ક્લીપિંગમાં જોઈને કોઈ દરદીને લઈને આવે છે. વર્લીની ગ્લેક્સો કંપનીની સામે એક છોકરી ઊભી રહેતી. અર્ધપાગલ જેવી લાગતી એ છોકરીની લોકો છેડતી કર્યા કરતા. એકવાર ગ્લેક્સોના એક કર્મચારીએ ટ્રેનમાં વાંચેલી જાહેરખબરને આધારે 'શ્રદ્ધા'માં ફોન કર્યો અને એ છોકરી-સંતોષીને 'શ્રદ્ધા'માં લાવવાની વ્યવસ્થા કરાઈ. પોતાને છોકરો ગણાવતી સંતોષી નર્સિંગ હોમમાં છોકરાનો પોષાક ટી-શર્ટ અને હાફ પેન્ટ પહેરવાનો જ આગ્રહ રાખતી. સારવાર દરમિયાન જાણવા મળ્યું કે એ કાંદિવલીમાં રહેતી હતી. ત્રણ બહેનોની મા મરી જતાં પિતાએ બીજું લગ્ન કર્યું હતું અને ઓરમાન માને દીકરો થયો હતો. ત્રણ મહિનાની સારવાર પછી સંતોષી સાજી થઈ અને તેને કાંદિવલીના ઘેરે પહોંચાડી દીધી. હવે દવા લેવા નિયમિત આવે છે.

રસ્તા પરથી લાવવામાં આવેલા આવા દરદીઓમાં અનેક બહારગામના અને દૂર દૂરનાં-મધ્યપ્રદેશ, આંધ્રપ્રદેશ, કર્ણાટક, તામિલનાડુ, બિહાર, બંગાળ વગેરે રાજ્યોના પણ હોય છે. એ લોકોને પોતાને ઘેર પહોંચાડવાની વ્યવસ્થા પણ આ દંપતી કરે છે. સ્ત્રીઓ કે છોકરીઓને મૂકવા તો ડૉ. સ્મિતા પોતે જાય છે. આ રીતે દરદીને તેને ગામ મૂકવા જવાના પ્રસંગો યાદ કરતાં ડૉ. સ્મિતા કહે છે : 'ગામડાંના દરદીઓને પાછા મૂકવા જઈએ ત્યારે તેમનાં સ્વજનો જ નહીં, આખા ગામના લોકો જાણે આભારનથી છલકતી આંખે અમને વધાવી રહ્યા હોય તેમ લાગે છે. એક ઠેકાણે તો ચાવલ અને મરચાની ભૂકી ખાઈને જીવતા ગરીબ ગ્રામજનોએ ક્યાંકથી બે ઈંડાનો જોગ કરી મારે માટે ભૂર્જી બનાવી હતી. વીજળીવિહોણા એ ગામમાં તૂટેલો હાથપંખો લઈ ક્યાંય સુધી મને હવા નાખતા રહ્યા હતા એ પ્રેમાળ સ્વજનો.' 'અરે એક વાર તો એક છોકરીને તેને ઘેર સોંપવા ગયા ત્યારે જોરદાર વરસાદ વરસી રહ્યો હતો. તેને ઘેર પહોંચ્યાને થોડી વારમાં તો આડોશપાડોશ અને પછી તો આખા ગામના લોકો વરસતા વરસાદમાં પણ અમારો આભાર માનવા પહોંચી ગયા હતા.'

પરંતુ આ બાબતે મુંબઈનો તેમને કંઈક જુદો જ અનુભવ છે. પાગલ ગણી તરછોડી દેવાયેલાં સ્વજનોને આ અજાણ્યા દંપતી પોતાનાં તનમન-ધનથી ઘસાઈને સાજા કરી જ્યારે તેમનાં સ્વજનોને સોંપવા ગયાં ત્યારે કેટલાંક સ્વજનોના ચહેરા પર આશંકાના વાદળ છવાઈ જતાં જોયાં. હવે આ ડૉક્ટર પૈસા માગશે તો ? કેટલા માગશે ? આવી ચિંતા મન પર ફરી વળી હોય એમ પણ લાગ્યું છે. આ રીતે સાજી થઈને આવેલી વ્યક્તિ પોતાના પરિવારની હોય તોપણ 'દૂરનાં સગા થાય' કહી લાંબી વાત ટાળે છે. હજી ત્રણ-ચાર મહિના પહેલાં જ નર્સિંગ હોમના સામેના મકાન પાસે ઊભી ઊભી જેમતેમ બબડતી એક સ્ત્રીને 'શ્રદ્ધા'માં લવાઈ. તેને સારવાર આપી અને સાજી થતાં મલાડના તેને ઘેર મૂકવા ગયાં. ઘેર બે કમાતી દીકરીઓ હતી. આભારનો એક શબ્દ પણ બોલ્યા વિના માને ઘરમાં લઈ એ છોકરીઓ બોલી, 'પિતાજી બહાર ગયા છે. અમે પછી આપને ત્યાં આવીશું.' ત્યાર પછી એ સ્વજનો આવ્યાં પણ નથી કે નથી તેમણે ફોન કર્યો.

ભરત-સ્મિતા આવા અનુભવોથી વ્યથિત થઈ જાય એ સહજ છે, પણ નિરાશ નથી થતાં. તેમનાં અનેક દરદીઓ સાજા થઈને 'શ્રદ્ધામાં' સેવા આપી રહ્યા છે. બાર જેટલા આવા સ્વયંસેવકોની મદદથી 'શ્રદ્ધા'નો સેવાદીપ ઝળહળે છે. પરંતુ પોતાની ખાનગી પ્રૅક્ટિસ અને આ મફત દરદીઓ બન્ને માટે નર્સિંગ હોમની જગ્યા નાની પડે છે. 'રોડસાઈડ પેશન્ટ્સ' માટે એક અલગ નર્સિંગહોમ ઊભું કરવા તેમણે દહીસરમાં જગ્યા લીધી છે. 'ના, સરકારની કે સુધરાઈની કોઈ મદદ માગી નથી. એ અમલદારશાહીની કાર્યશૈલીનો અમને ઘણો અનુભવ છે. આ યુવાન સિવિલ એન્જિનિયરને જુઓ છો ને ?' કહેતાં ભરતે મને સુધીરનો પરિચય કરાવ્યો. ભાવવાહી આંખો અને સૌમ્ય ભાષામાં વાત કરતો આ ઈજનેર હજી બે વર્ષ પહેલાં જ બૉમ્બે મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનમાં કામ કરતો હતો. વાંચન અને લેખનનો શોખ હતો. તે લેખો લખતો અને અખબારોમાં પ્રગટ પણ થતા. પછી તેને 'ફૂલ ફ્લેજ્ડ' પત્રકાર થવાની લગની લાગી. ડિસેમ્બર ૧૯૯૧માં બી.એમ.સી.ની બાંધી આવકની નોકરી પરથી રાજીનામું આપી દીધું. ધડાધડ લેખો લખવા મંડી પડ્યો. હવે તેના મનમાં ઠસી ગયું હતું કે એ 'વૉશિંગ્ટન પોસ્ટ'નો ખબરપત્રી છે. પોતે તો એમ માનવા જ લાગ્યો અને સૌને કહેવા પણ લાગ્યો. તેના ધડાધડ લખાતા લેખો છપાવા બંધ થયા. સુધીરને લાગ્યું તંત્રીઓ તેને અન્યાય કરે છે. પરંતુ એ સિઝોફ્રેનિયાનો ભોગ બન્યો હતો. એનાં લખાણો માથા-મેળ વિનાનાં હતાં. દિવસે દિવસે તેની સ્થિતિ બગડતી ચાલી. યોગીનગરનો તેનો ફ્લૅટ એક માણસે પૈસાની લાલચ આપી ભાડે લઈ લીધો અને સુધીર રસ્તા પર આવી ગયો. ગયા ડિસેમ્બર મહિનામાં બોરીવલીના રસ્તા પરથી તેને 'શ્રદ્ધા'માં લાવ્યા ત્યારે તેના મેલા, વાસ મારતા વાળમાં જૂં-લીખ ખદબદતાં હતાં. હાથમાંથી પરુ વહેતું હતું. બે રૂમ-રસોડાના ફ્લૅટનો એ માલિક રસ્તા પર ભીખ માગતો હતો. 'શ્રદ્ધા'માં ચાર મહિનાની સારવાર પછી સુધીર સાજો થઈ ગયો. દરમિયાન ડૉક્ટરે પોલીસની મદદથી તેનો ફ્લૅટ પણ પેલા માણસને તેના ડિપોઝિટના પૈસા પાછા આપીને મેળવી લીધો.

વાસ્તવની ભૂમિ પર પાછા ફરતાં જ બી.એમ.સી.ની નોકરી પાછી મેળવવા સુધીર તત્પર બન્યો. ડેપ્યુટી મ્યુનિસિપલ કમિશનર પી.એમ. કાળેએ સુધીરની વિતકકથા સહાનુભૂતિથી સાંભળી. ડૉ. દંપતીની નિર્વ્યાજ સેવા તેમને સ્પર્શી ગઈ. તેમણે સુધીરને ફરી નોકરીમાં રાખવા આદેશ આપ્યો. ત્યારથી (એપ્રિલ '૯૩થી) સુધીરની ફાઈલ બી.એમ.સી.ના વિવિધ ખાતાઓમાં 'Move' થઈ રહી છે. દરમિયાન કાળે પહેલી ઑગસ્ટે નિવૃત્ત થયા છે. સુધીરને તબીબી તપાસનું તેડું આવી ગયું છે. અમે મળ્યા તેના પછીને જ દિવસે (૧૩ સપ્ટેમ્બરે) સુધીરને એ પ્રમાણપત્ર મળી જવાનું હતું. ડૉ. ભરત કહે છે, 'ખરેખર, આ સુધીરની ફાઈલ ઝડપથી 'Move' થઈ છે. બાકી તો ઘણો સમય લાગી જાય.' અને સરકારી તંત્રોની આ 'ઝડપ'ને કારણે જ ડૉ. દંપતી બને ત્યાં સુધી આત્મનિર્ભર રહેવા માંગે છે. અલબત્ત, શ્રદ્ધા ફાઉન્ડેશનને અપાતું દાન કરમુક્તિને પાત્ર છે અને અનેક સેવાભાવી વ્યક્તિઓ તેમ જ સંસ્થાઓ તરફથી અનુદાન મળતા જ રહે છે. પ્રત્યેક ફ્રી પેશન્ટના ખર્ચમાં લગભગ ત્રીશ ટકા ખર્ચ દાનની રકમમાંથી નીકળે છે; પરંતુ હાલ જગાની ખેંચને કારણે નાછૂટકે કેટલાક દરદીઓને પાછા વાળવા પડે છે. દહીંસરનું નર્સિંગ હોમ માત્ર આવા દરદીઓને માટે જ રહેશે. પણ નર્સિંગ હોમ માટેના નાણાં... ?

એ માટે ભારતના લગભગ તમામ અગ્રણી કલાકારોએ (ચિત્રકારોએ) પોતાનો કલાત્મક હાથ લંબાવ્યો છે. આવતા મહિને-ઑક્ટોબરની ૧૮થી ૨૪ તારીખ સુધી જહાંગીર આર્ટ ગૅલેરીમાં ૧૧૬ કલાકારોનાં ચિત્રોનું પ્રદર્શન 'શ્રદ્ધા-સમર્પણ' યોજાઈ રહ્યું છે. આ પ્રદર્શનમાં ભારતમાં વસતા ૧૧૧ નામાંકિત કલાકારોનાં ચિત્રો હશે. પેરિસ, જર્મની અને ટોરેન્ટોમાં વસતા પાંચ કલાકારોનાં પણ ચિત્રો હશે. સૂચિત પ્રદર્શનનાં ચિત્રોનાં વેચાણની આવકમાંથી રઝળતા દરદીઓ માટેનું દહીંસરનું નર્સિંગ હોમ ઊભું કરવાની શ્રદ્ધા ફાઉન્ડેશનની યોજના છે.

કલાકારોના આ અભૂતપૂર્વ સ્નેહ, સાથ અને સહકારનો ઉલ્લેખ કરતાં ડૉ. ભરત એનું શ્રેય જે.જે. સ્કૂલ ઑફ આર્ટ્સના ગોલ્ડ મેડલિસ્ટ અધ્યાપક હેમન્ત ઠાકરેને આપે છે. ચાર વર્ષ પહેલાં જે.જે. સ્કૂલ ઑફ આર્ટ્સનો આ તેજસ્વી યુવાન લેક્ચરર માનસિક બીમારીનો શિકાર બની ગયો. ત્યારે તેને નોકરી પરથી રજા અપાઈ ગઈ હતી. જહાંગીર આર્ટ ગૅલેરીની આસપાસ આંટા મારતો અને પગથિયાં પર બેસી રહેતો હેમન્ત પોતાને મકબુલ ફિદા હુસેન માનતો. તેની જેમ પગરખાં પહેર્યા વિના ઉઘાડા પગે ફરતો. હેમન્તના વિદ્યાર્થીઓ તેને 'શ્રદ્ધા' સુધી પહોંચાડવામાં નિમિત્ત બન્યા. ડૉ. દંપતીનાં જહેમત અને નિષ્ઠાએ હેમન્તને માત્ર સાજો જ ન કર્યો, સંપૂર્ણપણે સ્વસ્થ હેમન્તને રાજ્યના શિક્ષણસચિવની સહાયથી ફરી જે.જે. સ્કૂલ ઑફ આર્ટ્સના મસ્ટર પર પણ મુકાવ્યો. આજે જે.જે.ના ડીન કહે છે 'હેમન્ત ઈઝ એમન્ગસ્ટ મોસ્ટ પંક્ચ્યુઅલ ઍન્ડ પ્રોફેશનલ ટીચર્સ.' જે.જે.માં ફરી નોકરી મળી તે પહેલાં હેમન્તના આત્મવિશ્વાસને મજબૂત કરવાં આ ડૉક્ટર દંપતીએ એક સરસ કીમિયો કર્યો હતો. હેમન્ત નિયમિત જે.જે. સ્કૂલમાં જતો વિદ્યાર્થીઓને ભણાવતો. તેને પગાર પણ મળતો. પરંતુ તે પગાર સ્કૂલ નહીં, ડૉક્ટર તરફથી મળતો. એ બે મહિના દરમિયાન હેમન્તની સંપૂર્ણ માનસિક સ્વસ્થતા અને વ્યાવસાયિક સજ્જતાની ડીનને પ્રતીતિ થઈ ત્યાર પછી જ તેને ખરેખર નોકરી પર લેવાયો. આજે હેમન્ત ડૉક્ટર દંપતીના પરિવારનો જ નહીં શ્રદ્ધા ફાઉન્ડેશનનો પણ એક સ્થાયી સાથી બની ગયો છે. પ્રદર્શનનો વિચાર પણ તેને જ આવ્યો હતો. અને હમણાં મુંબઈ, દિલ્હી, મદ્રાસ, વડોદરા, અમદાવાદ કલકત્તા, શાંતિનિકેતન, હૈદરાબાદ, બૅંગલોર, ભોપાળ, પૂના, ઉદયપુર, વિશાખાપટનમ વગેરે શહેરોમાંથી કલાકારોની કલાકૃતિઓ જહાંગીર પર પહોંચતી કરવાના કામમાં ગળાડૂબ છે.

હેમન્ત માટે બીજા એક સરસ સમાચાર એ છે કે 'સુધીર હવે બી.એમ.સી.માં કામે લાગી જશે પછી હેમન્ત અને સુધીર-બન્ને મિત્રો-સુધીરના ફ્લૅટમાં રહેવા જવાના છે.' આ વાત કહેતા ડૉ. ભરતના ચહેરા પર અજબનો સંતોષ છલકે છે. પરંતુ પ્રદર્શનની સફળતા અંગે એમને થોડો ઉચાટ છે. 'આવા ખ્યાતનામ કલાકારો પાસેથી ચિત્રો આવ્યાં છે અને કદાચ બધા ચિત્રો વેંચાય નહીં તો !' એવો આછો આછો અંદેશો તેમની આંખોમાં ડોકાય છે. પરંતુ મુંબઈનો કદરદાન અને કલાપ્રેમી વર્ગ ડૉક્ટર દંપતી ભરત-સ્મિતાના આ 'શ્રદ્ધા સમર્પણ' પ્રદર્શનને સફળ બનાવશે જ એવી શ્રદ્ધા તેમનાથી છૂટા પડતી વખતે મને બંધાતી હતી.

GUJARAT
News

GUJARATI

SAMKALEEN - 1

SEPTEMBER 1993

એક્સપ્રેસ ગ્રુપનું દૈનિક

સમકાલીન

રવિવારની આવૃત્તિ, સાપ્તાહિક પુરવણી અને વરાઇટી સાથે

પાના ૧૮ વત્તા ૮ (વરાઇટી) મુંબઇ રવિવાર ૨૬ સપ્ટેમ્બર ૧૯૯૩ Rs. 2

૮ વરાઇટી સપ્ટેમ્બર ૨૬, ૧૯૯૩

એક આધાર

નોધારા પાગલોને સાંપડ્યો

પારુલ દલાલ

મુંબઇ દૂરદર્શન પર 'આપણ યાલા પાહિલાત કા?' કાર્યક્રમમાં શાકીબ આલમનો સોહામણો ચહેરો વારંવાર દર્શાવાતો. પુણેની કૉલેજમાં એગ્રિકલ્ચર અને હોર્ટિકલ્ચરના વિષય સાથે બીએસસી થયેલો આ વિદ્યાર્થી તેની હોસ્ટેલમાંથી ગુમ થયો હતો. પટનાના અત્યંત પ્રતિષ્ઠિત ખાનદાન પરિવારના પુત્ર એવા શાકીબનો પત્તો મેળવવા તેનાં માબાપ અને કુટુંબીજનોએ આકાશપાતાળ એક કર્યાં. અનેક છાપાંઓમાં તેમણે જાહેરાત કરી, ટીવી-રેડિયો પરથી પણ પ્રસારણ કરાયું, પણ કોઇ ભાળ મળી નહિ. સતત મહિનાઓ સુધી રસ્તા પર લઘરવઘર હાલતમાં ભટકનાર શાકીબ તેના સારા નસીબે બોરીવલીના ડૉ. ભરત વટવાનીની નજરે ચઢ્યો ત્યારે તેનું શરીર હાડપિંજર જેવું થઇ ગયું હતું અને માનસિક અસ્થિરતાને કારણે તે છેલ્લા મહિનાઓથી અત્યંત દુર્દશામાં જીવી રહ્યો હતો. બે મહિના સુધી ડૉ. વટવાનીના શ્રદ્ધા રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશનમાં મનોચિકિત્સા લીધા બાદ તેણે પોતાના ઘરનું સરનામું બતાવ્યું ત્યારે ખબર પડી કે સ્નાતક કક્ષાનો અભ્યાસ કરનાર આ યુવક ખૂબ પ્રતિષ્ઠિત પરિવારનો પુત્ર છે. બિહારના પટના શહેરમાંથી પ્રકાશિત થતા ઉર્દૂ સાપ્તાહિક શમા-એ-બિહારના તંત્રીનો ભત્રીજો એવો શાકીબ ઑલરાઉન્ડર પ્રકારનું વ્યક્તિત્વ ધરાવતો હતો. ડૉ. વટવાનીના મતે 'અંગ્રેજી અને ઉર્દૂ ભાષા પર તે એટલું પ્રભુત્વ ધરાવતો હતો કે કોઇ પણ છક થઇ જાય. સ્કિઝોફ્રેનિયાની બીમારીએ તેને અસ્વસ્થ બનાવ્યો હતો, પણ આખરે તે સાજો થઇ ગયો. અત્યારે તે બિલકુલ સ્વસ્થ છે અને મને નિયમિત પત્ર પણ લખે છે.' શાકીબની જે તસવીર ટીવી પર અને અખબારોમાં પ્રસિદ્ધ થઇ હતી તે તસવીર જોયા બાદ તેને પાગલ અવસ્થામાં કોઇ ઓળખી શકે તેમ જ ન હતું. આવું જ શ્રદ્ધામાં આવતા મોટા ભાગના કિસ્સાઓમાં બને છે. રસ્તા પર અર્ધપાગલ અવસ્થામાં રખડતા નિરાધાર લોકોની દયાજનક હાલત જોઇને તેમના વિશે વિચાર કરવાનું કોઇને ભાગ્યે જ સૂઝે છે.

મધર ટૅરેસા સંચાલિત મિશનરીઝ ઑફ ચેરિટી ગૃહમાં કે અન્ય કોથોલિક ડેસ્ટિટ્યૂટ હોમમાં રસ્તામાંથી મળતા અત્યંત નિરાધાર અને તરછોડાયેલા લોકોને આશરો આપવામાં આવે છે. જો તેઓ શારીરિક તકલીફોથી પીડાતા હોય કે અત્યંત દુર્દશામાં રહેતા હોય તો જ તેમને અહીં આધાર મળે છે. જો કોઇ વ્યક્તિ માનસિક રીતે અસ્વસ્થ, અર્ધપાગલ કે અસ્થિર મગજની તેમ જ આક્રમક હોય તો તેવી વ્યક્તિઓને તેમના નસીબને સહારે જ છોડવામાં આવે છે. મનોચિકિત્સક તરીકે રોજબરોજ નજરે ચઢતી આવી અનેક વ્યક્તિઓની સાથે થતા અમાનવીય વ્યવહારને જોઇને તેમને માટે કંઇક કરવાની ઇચ્છાથી વટવાની દંપતીએ બોરીવલીમાં શ્રદ્ધા રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશનની શરૂઆત કરી. હજી બે વર્ષ પહેલાં શ્રદ્ધા રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશનનું રજિસ્ટ્રેશન કરાવ્યું ત્યારે ડૉ. વટવાનીના કહેવા પ્રમાણે 'ચેરિટી કમિશનરે કોઇ પણ જાતની ભલામણ વિના જ અનુમતિ આપી દીધી અને ત્યારે જ એમને ખબર પડી કે આખા દેશમાં આવી કોઇ જ કાર્યનાં અન્ય ક્ષેત્રમાં તમારી ભાવના કે મદદ કામ લાગે પણ આમાં તો ભણતર અને ભાવના બેય જોઇએ.'

મગજમાં થતી જૈવ રાસાયણિક ખામીને કારણે કેટલાક રાસાયણિક અંત:સ્રાવોનું સંતુલન ખોરવાય છે, જેને કારણે કેટલીક વ્યક્તિઓ સ્કિઝોફ્રેનિયા, ડિપ્રેશન, મેનિક ડિપ્રેસિવ ઇલનેસ તથા ગંભીર માનસિક અસ્થિરતા (સાઇકોસીસ)નો ભોગ બને છે. માનસિક અસ્થિરતામાં વળી કૌટુંબિક પરિસ્થિતિ, નોકરી, ભણતર તથા વ્યવસાયના કેટલાક તાણભર્યા સંજોગો પણ ભળે છે. જેને કારણે આવી વ્યક્તિઓ માનસિક સંતુલન ખોઇ બેસે છે અને અવાસ્તવિક દુનિયામાં જીવવા માંડે છે. રસ્તા પર રઝળતા આવા દર્દીઓ કંઇક બબડતા રહે છે, અસ્પષ્ટ ઉચ્ચારો કરતા રહે છે અને પોતાના જ ખ્યાલમાં ખોવાયેલા રહે છે. મોટા ભાગના લોકો કચરો ખાઇને જીવે છે. આવા દર્દીઓને મનોચિકિત્સાની ખાસ જરૂર હોય છે, પણ તેમના આક્રમક તથા વિચિત્ર વર્તનને કારણે તેમને આશરો આપવા કોઇ તૈયાર થતું નથી.

ડૉ. વટવાની દંપતીએ સાઇકિયાટ્રીનો અભ્યાસ કર્યો ત્યાર બાદ ડૉ. ભરત વટવાનીએ સ્વતંત્ર પ્રેક્ટિસ શરૂ કરી. જ્યારે ડૉ. સ્મિતાએ કૂપર હૉસ્પિટલમાં લૅક્ચરર તરીકે નોકરી સ્વીકારી. શરૂઆતમાં તેઓ માત્ર આઉટડોર દર્દીઓને જ તપાસતા તથા ગંભીર માનસિક અવસ્થાવાળા દર્દીઓને અન્ય પ્રાઇવેટ નર્સિંગ હોમમાં દાખલ કરતા, પણ પાછળથી ભાડાની જગ્યા લઇ તેમણે પોતાનું નર્સિંગ હોમ શરૂ કર્યું. ડૉ. ભરત કહે છે, 'દારૂના વ્યસનીઓ, નશીલા પદાર્થના બંધાણીઓ તથા અન્ય સામાજિક ક્ષેત્રે ઘણાં કામ થાય છે, પણ મનોચિકિત્સાના ચોક્કસ ક્ષેત્રમાં કોઇ કામ થતું નથી. એક મનોચિકિત્સક તરીકે મારી આંખ સામે અનેક કિસ્સાઓને હું જોઉં ત્યારે પોતાના કોઇ પણ વાંક વિના દુર્વ્યવહારનો ભોગ બનતા લોકોનું દુ:ખ મને પોતાનું જ લાગે એટલે એ લોકો માટે કંઇક કરવું જોઇએ તેવી ઇચ્છા થાય.' અત્યાર સુધી છેલ્લાં છ વર્ષમાં શ્રદ્ધા રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશનમાં ૨૦૦ જેટલા માનસિક અસ્વસ્થતા ધરાવતા નિરાધાર દર્દીઓ સારવાર લઇ ચૂક્યા છે, જેમાંના ૪૦ જેટલા દર્દીઓને અહીંના સામાજિક કાર્યકર્તા તથા ડૉક્ટરો દ્વારા જાતે જ તેમના ઘરે પહોંચાડવામાં આવ્યા છે. બાકીના ૧૫૦ જેટલા દર્દીઓને તેમનાં સગાંવહાલાં આવીને લઇ ગયાં છે. બાકીના દર્દીઓને ડેસ્ટિટ્યૂટ હોમમાં દાખલ કરાયા છે.

અહીં સારવાર લઇને સ્વસ્થ થતા દર્દીઓનો પોતાના કુટુંબીજનો સાથેનો મેળાપ એકદમ સુખદ હોય છે. રાવલમ્મા નામની એક મહિલા ડૉ. સ્મિતાને

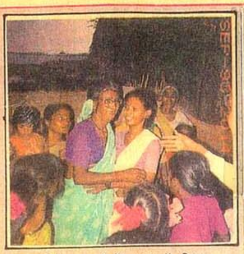

સાજી થયેલી રાવલમ્માને ઘેર મૂકવા ડૉ. સ્મિતા મોટવાની જાતે ગયાં હતાં.

આંધ્ર પ્રદેશની પદ્મા સાજી થઇ તે પછી ડૉ. ભરત તેને વતન જાતે જઇને મૂકી આવ્યા.

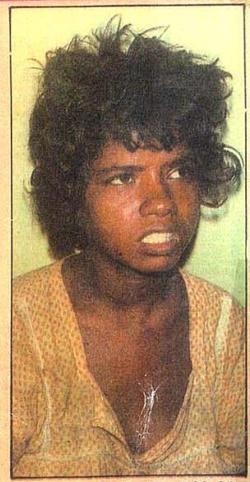

દહિસરમાં નગ્ન ફરતી રાની ક્યાંથી આવી તેનો કોઇ પત્તો નથી.

રત્નાગિરિનો પાંડુરંગ ગાંડાની હૉસ્પિટલમાંથી ભાગીને મુંબઇ આવી ગયો હતો.

ત્રણચાર મહિના શ્રદ્ધામાં સારવાર લીધા બાદ તેણે પોતાના ગામનું નામ વર્ધમાન કોટા છે એવું જણાવ્યું,

બસમાં તેઓ બેઠાં ત્યારે બસમાં બેઠેલા લોકોએ જ રાવલમ્માને ઓળખી કાઢી. તેઓ ગામમાં પહોંચ્યાં કે તરત આખું ગામ જમા થઇ ગયું. ત્યાં પહોંચ્યા બાદ એનાં બે બાળકોને લઇને ક્યાંક જતો રહ્યો છે. અત્યંત ગરીબ એવા આ ગામના લોકોએ ડૉ. સ્મિતાનો ભારે આદરસત્કાર કર્યો અને ત્યાંના સરપંચના ઘરે એક રાત્રિનું રોકાણ કરવાની ફરજ પાડી. આવો જ એક અનુભવ ડૉ. ભરતને પણ થયો છે. બોરીવલીની અજંટા ટોકીઝ પાસે અત્યંત કંગાળ હાલતમાં ફરતી ૨૩ વર્ષીય પદ્મા માનસિક અસ્થિરતાને કારણે છસાત વર્ષથી ઘરમાંથી બહાર નીકળી ગઇ હતી. જ્યારે તેને શ્રદ્ધામાં લવાઇ ત્યારે તેના શરીરમાં માત્ર હાડકાં જ બચ્યાં હતાં. ત્રણ મહિના સારવાર લીધા બાદ તેણે પોતાના ગામનું નામ મુલુગુ છે એવું જણાવ્યું. ડૉ. ભરતે નકશામાં આ ગામનું સ્થાન જોયું અને જાતે જ તેને મૂકવા ગયા. નસીબ જોગે તેની માતા આ નાનકડા ગામમાં મળી ગઇ. તેના પિતા થોડા સમય પહેલાં જ ગુજરી ગયા હતા એટલે પોતાની એકની એક દીકરીને મળીને તેની માતા ખુશ થઇ ગઇ.

શ્રદ્ધા રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશનમાં આવતાદર્દીઓ દેશભરમાંથી મુંબઇ આવી ચઢેલા માનસિક રોગના શિકાર હોય છે. આ દર્દીઓને અહીં લાવ્યા બાદ શરૂઆતમાં સારું ખાવાનું, વિટામિનની ગોળીઓ તથા માનસિક રોગ અંગેની દવાઓ અપાય છે. ત્યાર બાદ તેમને શારીરિક સુઘડતા શીખવવામાં આવે છે. બેત્રણ અઠવાડિયાં બાદ તેમની ટ્રીટમેન્ટ શરૂ કરાય છે. કેટલાક કિસ્સાઓમાં દર્દીઓ પર ઝડપથી સારવારની અસર થાય છે, જ્યારે કેટલાક દર્દીઓ દ્વારા આ અંગે કોઇ પ્રતિભાવ ન મળે એવુંય બને છે.

ફાઇન આર્ટ્સના વિષયમાં અનુસ્નાતક થયેલો હેમંત ઠાકરે જે. જે. સ્કૂલ ઑફ આર્ટ્સમાં પ્રોફેસર હતો. અચાનક કથળેલી માનસિક અવસ્થાને કારણે તેનું વર્તન પાગલ જેવું થઇ ગયું. જેને કારણે તેને નોકરીમાંથી પાણીચું પકડાવાયું. લાંબી દાઢી, વીખરાયેલા વાળ અને અસ્તવ્યસ્ત પોશાક પહેરેલો હેમંત જહાંગીર આર્ટ ગૅલેરીની બહાર બેસી રહેતો. તેનાં માબાપ અમરાવતી રહેતાં હતાં. હેમંતના વિદ્યાર્થીઓ તેને ખાવાનું આપતા. આવું આઠ મહિના ચાલ્યું, પણ પાછળથી તેને ત્યાંથી ઉઠાવીને શ્રદ્ધા રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશનમાં લવાયો. શરૂઆતમાં તો તેની હાલત બહુ ખરાબ હતી. તેને બાંધીને રાખવો પડતો, પણ ધીમે ધીમે દવાની અસર અને સાઇકિયાટ્રિક સારવાર હેઠળ તેણે પોતાનું 'મૂળસ્વરૂપ પાછું મેળવ્યું. શ્રદ્ધાના ડૉ. ભરત વટવાની દ્વારા સેક્રેટરી ઑફ એજ્યુકેશન શ્રીમતી કુમુદ બંસલનો સંપર્ક સાધીને હેમંત ઠાકરેની માનસિક સ્વસ્થતા અંગે જાણ કરાઇ. આજે હેમંત ઠાકરે, જે. જે. સ્કૂલ ઑફ આર્ટ્સમાં કાયમી સ્ટાફર તરીકે નોકરી કરે છે.

ત્યારે દહિસરમાં દારૂની ભઠ્ઠીમાં કામ કરતો. રાતદિવસ કાળી મજૂરી કરતા સદાદેવને મગજનો ટીબી થયો અને ઑર્ગેનિક સાઇકોસીસ તરીકે ઓળખાતા આ રોગને કારણે તેનું માનસિક સંતુલન ખોરવાઇ ગયું. અત્યંત આક્રમક બની ગયેલા સદાદેવને સ્થાનિક લોકો દ્વારા શ્રદ્ધામાં લવાયો ત્યારે તેને બાંધી રાખવો પડતો. ત્રણ મહિના સુધી તેની સારવાર કરવામાં આવી. ટીબી માટે અન્ય કન્સલ્ટન્ટને પણ બતાવવામાં આવ્યું. હવે સદાદેવની તબિયત ઠીક છે. સદાદેવ કહે છે, 'હું હવે અહીં રહેવા માગતો નથી. ગામડે જઇને ડાંગરની ખેતી કરીશ અને માબાપની સેવા કરીશ.' જોકે સદાદેવ ગામ ગયા બાદ જો નિયમિત દવા ન લે તો તેની તબિયતમાં જોઇએ તેવો સુધારો ન થાય એવુંય બને. અહીંથી તેને છ મહિના સુધી ચાલે તેટલી દવા આપવામાં આવશે જેથી આ અંગે તેને કોઇ તકલીફ ન પડે.

૨૨ વર્ષીય કૂચો સાવોનો કિસ્સો એકદમ વિચિત્ર હતો. બોરીવલી સ્ટેશન પરથી મળી આવેલા આ બિહારના રહેવાસીનો સ્કિઝોફ્રેનિયાનો ટિપિકલ કેસ હતો. એક હાથમાં મોજું, એક પગમાં બૂટ, બીજા પગમાં સ્લીપર, પાંચ-છ શર્ટ અને અંદર શ્રીદેવીનો ફોટો લઇને ફરતા આ માણસે તેના ગળાની ફરતે એક રબરબેન્ડ એવું કસીને બાંધ્યું હતું કે ત્યાં પાકી જવાથી પરુ નીકળતું હતું, જેને કારણે તીવ્ર દુર્ગંધ પણ આવતી હતી. કૂચો સાવોની સારવાર લગભગ ત્રણ મહિના ચાલી, પણ તેની પાસે પોતાનું પોસ્ટલ ઍડ્રસ ન હતું. માત્ર બિહારના બરૌનીનો વતની છે એવું તે કહેતો. કૂચો સાવો જ્યારે હૉસ્પિટલમાં હતો એ દરમિયાન જ શાકીબ આલમનાં સગાંઓ તેને લેવા આવ્યાં. જેમણે બિહાર જઇને કૂચો સાવોનાં સગાંઓની ભાળ કાઢી અને આમ આવા યોગાનુયોગથી કૂચો સાવોને તેના ઘરે મોકલી અપાયો.

૨૫ વર્ષીય સરોજ રાજભવ બોરીવલીના એલ. ટી. રોડ પર ભટકતી અવસ્થામાં મળી આવી હતી. તેને ખાવાપીવાની કોઇ પડી ન હતી તથા આખો દિવસ તે કંઇક બડબડાટ કરતી રહેતી. પાછળથી તે આક્રમક બની હતી તથા રસ્તે આવતાજતા રાહદારીઓ પર હુમલો કરતી હતી. શ્રદ્ધાના સામાજિક કાર્યકર્તાઓ દ્વારા તેને રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશનમાં લાવવામાં આવી. થોડાક મહિનાની સારવાર બાદ તેણે પોતાનું ઠામઠેકાણું આપ્યું ત્યારે ખબર પડી કે તેના પિતા પશ્ચિમ બંગાળમાં આસનસોલમાં રેલવેમાં મોટરમેન હતા. સરોજને આસનસોલ લઇ જવામાં આવી. તેના ઘરના સભ્યો સાથે વાતો કરતાં ખબર પડી કે તે છેલ્લાં બે વર્ષથી ઘરમાંથી ગાયબ હતી. તે પરિણીત હતી અને તેનાં ત્રણ બાળકો હતાં. તે એક દિવસ તેના પતિ સાથે દિલ્હી ફરવા ગઇ ત્યારે એક બાળકીને લઇને ત્યાંથી નીકળી ગઇ. દિલ્હીથી તે ગુજરાતમાં આવી. ત્યાં કોઇએ તેની પાસેથી તેની બાળકીને લઇ લીધી. ત્યાંથી તે મુંબઇમાં આવી. સરોજની માનસિક સ્થિતિને કારણે તેનો પતિ તેને છોડીને જતો રહ્યો. સરોજનાં માતાપિતાએ મુંબઇ આવીને તેની ખોવાયેલી બાળકીનો પત્તો મેળવવાની ખૂબ કોશિશ કરી, પણ આ બાળકીની હજી કોઇ ખબર મળી નથી. સરોજ અત્યારે પોતાનાં બે બાળકો સાથે તેનાં માતાપિતા સાથે રહે છે.

ડૉ. ભરતના મતે, રસ્તા પર સાવ એકાકીપણે રખડતા, આટલી ભીડમાં છતાં સાવ જ એકલા આ

GUJARAT

News

GUJARATI

SAMKALEEN - 2

SEPTEMBER 1993

ત્યારે દહિસરમાં દારૂની ભઠ્ઠીમાં કામ કરતો. રાતદિવસનું કાળી મજૂરી કરતા સદાદેવને મગજનો ટીબી થયો અંતે ઑર્ગેનિક સાઇકોસીસ તરીકે ઓળખાતા આ રોગને કારણે તેનું માનસિક સંતુલન ખોરવાઇ ગયું. અત્યંત આક્રમક બની ગયેલા સદાદેવને સ્થાનિક લોકો દ્વારા શ્રદ્ધામાં લવાયો ત્યારે તેને બાંધી રાખવો પડતો. ત્રણ મહિના સુધી તેની સારવાર કરવામાં આવી. ટીબી માટે અન્ય કન્સલ્ટન્ટને પણ બતાવવામાં આવ્યું. હવે સદાદેવની તબિયત ઠીક છે. સદાદેવ કહે છે, 'હું હવે અહીં રહેવા માગતો નથી. ગામડે જઇને ડાંગરની ખેતી કરીશ અને માબાપની સેવા કરીશ.' જોકે સદાદેવ ગામ ગયા બાદ જો નિયમિત દવા ન લે તો તેની તબિયતમાં જોઇએ તેવો સુધારો ન થાય એવુંય બને. અહીંથી તેને છ મહિના સુધી ચાલે તેટલી દવા આપવામાં આવશે જેથી આ અંગે તેને કોઇ તકલીફ ન પડે.

૨૨ વર્ષીય કૂચો સાવોનો કિસ્સો એકદમ વિચિત્ર હતો. બોરીવલી સ્ટેશન પરથી મળી આવેલા આ બિહારના રહેવાસીનો સ્કિઝોફ્રેનિયાનો ટિપિકલ કેસ હતો. એક હાથમાં મોજું, એક પગમાં બૂટ, બીજા પગમાં સ્લીપર, પાંચ-છ શર્ટ અને અંદર શ્રીદેવીનો ફોટો લઇને ફરતા આ માણસે તેના ગળાની ફરતે એક રબરબેન્ડ એવું કસીને બાંધ્યું હતું કે ત્યાં પાકી જવાથી પરુ નીકળતું હતું, જેને કારણે તીવ્ર દુર્ગંધ પણ આવતી હતી. કૂચો સાવોની સારવાર લગભગ ત્રણ મહિના ચાલી પણ તેની પાસે પોતાનું પોસ્ટલ એડ્રેસ ન હતું. માત્ર બિહારના બરૌનીનો વતની છે એવું તે કહેતો. કૂચો સાવો જ્યારે હૉસ્પિટલમાં હતો એ દરમિયાન જ શાકીબં આલમનાં સગાંઓ તેને લેવા આવ્યાં. જેમણે બિહાર જઇને કૂચો સાવોનાં સગાંઓની ભાળ કાઢી અને આમ આવા યોગાનુયોગથી કૂચો સાવોને તેના ઘરે મોકલી અપાયો.

૨૫ વર્ષીય સરોજ રાજભવ બોરીવલીના એલ. ટી. રોડ પર ભટકતી અવસ્થામાં મળી આવી હતી. તેને ખાવાપીવાની કોઇ પડી ન હતી તથા આખો દિવસ તે કંઇક બડબડાટ કરતી રહેતી. પાછળથી તે આક્રમક બની હતી તથા રસ્તે આવતાજતા રાહદારીઓ પર હુમલો કરતી હતી. શ્રદ્ધાના સામાજિક કાર્યકર્તાઓ દ્વારા તેને રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશનમાં લાવવામાં આવી; થોડાક મહિનાની સારવાર બાદ તેણે પોતાનું ઠામઠેકાણું આપ્યું ત્યારે ખબર પડી કે તેના પિતા પશ્ચિમ બંગાળમાં આસનસોલમાં રેલવેમાં મોટરમેન હતા. સરોજને આસનસોલ લઇ જવામાં આવી. તેના ઘરના સભ્યો સાથે વાતો કરતાં ખબર પડી કે તે છેલ્લાં બે વર્ષથી ઘરમાંથી ગાયબ હતી. તે પરિણીત હતી અને તેનાં ત્રણ બાળકો હતાં. તે એક દિવસ તેના પતિ સાથે દિલ્હી ફરવા ગઇ ત્યારે એક બાળકીને લઇને ત્યાંથી નીકળી ગઇ. દિલ્હીથી તે ગુજરાતમાં આવી. ત્યાં કોઇએ તેની પાસેથી તેની બાળકીને લઇ લીધી. ત્યાંથી તે મુંબઇમાં આવી. સરોજની માનસિક સ્થિતિને કારણે તેનો પતિ તેને છોડીને જતો રહ્યો. સરોજનાં માતાપિતાએ મુંબઇ આવીને તેની ખોવાયેલી બાળકીનો પત્તો મેળવવાની ખૂબ કોશિશ કરી, પણ આ બાળકીની હજી કોઇ ખબર મળી નથી. સરોજ અત્યારે પોતાનાં બે બાળકો સાથે તેનાં માતાપિતા સાથે રહે છે.

ડૉ. ભરતના મતે, રસ્તા પર સાવ એકાકીપણે રખડતા, આટલી ભીડમાં છતાં સાવ જ એકલા આ

અનુસંધાન બીજા પાને

એક આધાર નોધારા પાગલોને સાંપડ્યો

આઠમા પાનાથી

માણસોની ખાલીખમ એકલતા અનુભવી શકતા આ માણસો ધીમે ધીમે માને છે કે દુનિયામાં મારું કોઇ જ નથી. પછી અહીં આવીને દર્દીનો અમારી સાથે જે સંબંધ જોડાય તે એકદમ સુરક્ષિતતાના પાયા પર રચાયો હોય છે. કેટલીક વખત આવા દર્દીઓને તેમના ઘરમાં કોઇ સ્વીકારવા જ તૈયાર નથી થતું એવું પણ બને છે. રમેશ નામના ૨૫ વર્ષના એક યુવકે અહીં સારવાર લીધી પછી તેને વડોદરા નજીકના એક ગામે તેના ઘરના સરનામે લઇ જવામાં આવ્યો ત્યારે તેની બહેને તેને ઘરમાં રાખવાની ચોખ્ખી મનાઇ કરી દીધી. પછી તેને મધર ટેરેસાના આશ્રમમાં રાખવામાં આવ્યો. માબાપ ન હોય તેવા ઘણા કિસ્સામાં અન્ય કુટુંબીજનો આવા દર્દીઓને પાગલ ગણીને રાખવાની ના પાડી દેતા હોય છે અને પછી આવા દર્દીઓને આશ્રમમાં મોકલવા પડે છે.

રેલવેસ્ટેશન પાસે, સ્થાનિક બજારોમાં કે જાહેર રસ્તા પર લઘરવઘર વેશમાં રખડતી મહિલાઓને ગાંડી કહીને ભલે હડધૂત કરાતી હોય, પણ આવી મહિલાઓની હાલત ખૂબ દયનીય હોય છે. ઘરમાંથી ભાગીને આવેલી કે કાઢી મુકાયેલી આ મહિલાઓ જાતીય સતામણીનો ભોગ પણ બને છે. એકાદ વર્ષ પહેલાં શ્રદ્ધામાં લવાયેલી રાનીની હાલત કંઇક આવી જ છે. માંડ ૧૮ વર્ષીય રાની દહિસરમાં તદ્દન નગ્નાવસ્થામાં ફરતી, કૂતરાંઓ સાથે રહેતી અને ખાવાનું ખાતી. દહિસરના કોઇ રહેવાસીએ શ્રદ્ધામાં ફોન કરીને રાનીને ત્યાંથી ઉઠાવી જવાનું સૂચવ્યું. રાનીને શ્રદ્ધામાં લવાઇ ત્યારે પણ કપડાં પહેરવા માટે તેની ઉપર બળજબરી કરવામાં આવતી. આમ છતાં કેટલીય વખત તે કપડાં કાઢીને નર્સિંગહોમમાં ફરતી. છ મહિના સુધી તેની સારવાર કર્યા છતાં તેની માનસિક અવસ્થામાં કોઇ ફેર પડ્યો નહીં એટલે તેને મધર ટેરેસા સંચાલિત શાંતિધામમાં રાખવામાં આવી. એક દિવસ એ ત્યાંથી ભાગી ગઇ. એક દિવસ શ્રદ્ધા રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશનનું પોસ્ટર વાંચીને એક નાગરિકે ફોન કર્યો કે વડાલા સ્ટેશન નજીક એક યુવતી પાગલ અવસ્થામાં ભટકે છે. જેને ત્યાંથી લઇ જવાની વ્યવસ્થા કરાય તો સારું, શ્રદ્ધાના સામાજિક કાર્યકર્તાઓ તેને વડાલાથી લઇ આવ્યા ત્યારે ખબર પડી કે તે રાની જ છે. છેલ્લાં બે મહિનાથી તે અહીં જ રહે છે, કારણ કે હવે તેને ક્યાં રાખવી તે એક પ્રશ્ન થઇ ગયો છે. ડૉ. વટવાની કહે છે, આમ જ થશે તો અમારું કુટુંબ એક દિવસ વિશાળ થઇ જશે. પણ શું થાય, લાગણી એવી વસ્તુ છે કે કોઇને આમ તરછોડી થોડી દેવાય?"

શ્રદ્ધામાં વિનામૂલ્યે સારવાર પામતા નિરાધાર માનસિક દર્દીઓનાં સગાંઓની કે કુટુંબીજનોની ભાળ ન મળે અને તેમની માનસિક અવસ્થા સારી હોય ત્યારે તેમને મધર ટેરેસા સંચાલિત મિશનરી ઑફ ચેરિટી આશ્રમ, શાંતિધામ કે આવી અન્ય સંસ્થાઓમાં મોકલવામાં આવે છે. પણ કેટલીક વખત એવા સંજોગો ઊભા થાય છે કે તે દર્દી પછી શ્રદ્ધાનું જ કુટુંબીજન બનીને રહી જાય છે. બોરીવલીમાં સ્ટેશન નજીકના વિસ્તારમાંથી લવાયેલા મણિબહેનની સ્થિતિ આવી જ છે. બે નાનાં બાળકોને લઇને ગુજરાતમાંથી અહીં આવી ચડેલી આ મહિલા બાળકોને ગટરનું પાણી પિવડાવતી અને પોતે પણ પીતી. આમાંનું નાનું બાળક ગુજરી ગયું. આ મહિલાને શ્રદ્ધામાં લાવીને તેની સારવાર કરાઇ. ચાર મહિના બાદ તેણે વડોદરા નજીકના કોઇ સ્થળનું સરનામું આપ્યું. આ જગ્યાએ તેને લઇ જવામાં આવી પણ કોઇ ઠેકાણે તેનું ઘર જડ્યું નહીં. આખરે તેને ફરી મુંબઇ લાવીને તેના બાળકને બોરીવલીની એક શાળામાં દાખલ કરાયું. પણ આ સ્ત્રીના અત્યંત વિચિત્ર વર્તનને કારણે તે ભણી શકતું ન હોવાથી અત્યારે તેને પુણેની એક બોર્ડિંગ શાળામાં દાખલ કરાયું છે. મણિબહેન શ્રદ્ધામાં જ કામકાજ કરે છે. એટલે તે ભારરૂપ નથી બનતાં પણ તેમને પોતાનો ભૂતકાળ યાદ નથી એટલે કોઇ બીજી મદદ કરી શકાતી નથી. જ્યારે કેટલાક દર્દીઓ પોતાનો ભૂતકાળ યાદ આવતાં જ ઘરે જવાની ઇચ્છા દર્શાવે છે. રત્નાગિરિની મેન્ટલ હૉસ્પિટલમાં સારવાર પામ્યા બાદ ફરી માનસિક અસ્થિરતાનો ભોગ બનેલો પાંડુરંગ અત્યારે શ્રદ્ધામાં જ છે. હવે તેની તબિયત સુધારા પર છે અને તે પોતાના ઘરે જવા ઇચ્છે છે પણ છતાં રાની કે મણિબહેન જેવાં દર્દીઓની સંખ્યા વધતી જાય ત્યારે શ્રદ્ધામાં જગ્યાની તાણ વર્તાય છે. પણ આ અંગે મદદ કરવા માટે અહીં જ સારવાર પામેલા દર્દીઓ તત્પરતા બતાવે તો એ નવાઇ પમાડે તેવી વાત લાગે. પણ છતાં આ હકીકત છે. માનસિક સ્વસ્થતા પ્રાપ્ત કર્યા બાદ નોકરીમાં જોડાયેલા હેમંત ઠાકરેએ ડૉ. વટવાની પાસે એક પ્રસ્તાવ મૂક્યો કે આ સંસ્થાનો વિસ્તાર કરવા માટે દેશના નામી ચિત્રકારો પાસે ટહેલ નાખીએ તો કેવું રહે? અને આ સૂચનને આકાર આપવાની તમામ જવાબદારી તેણે પોતાને માથે ઉપાડી લીધી. ભારતભરના ૧૩૧ જેટલા નામાંકિત ચિત્રકારો સહિત પરદેશમાં વસવાટ કરતા ૮ ભારતીય ચિત્રકારોનાં ચિત્રોનું આ પ્રદર્શનમાં વેચાણ કરાશે. શ્રદ્ધા સમર્પણને નામે આગામી અઢારમી ઑક્ટોબરથી ખુલ્લા મુકાનારા આ પ્રદર્શનમાં મનજિત બાવા, અંજલિ મેનન, બિકાસ ભટ્ટાચાર્ય, જે. સ્વામીનાથન્, ગુલામ મોહમ્મદ શેખ, ભૂપેન ખખ્ખર, અકબર પદમસી, રઝા, અમિત અંબાલાલ તેમ જ દેશભરના અન્ય નામાંકિત ચિત્રકારો પોતાનાં ચિત્રો વેચાણ માટે મૂકશે અને આ વેચાણમાંથી મળેલી તમામ રકમ નિરાધાર માનસિક રોગીઓના પુનર્વસવાટ માટે ખર્ચવામાં આવશે. આ પ્રદર્શનમાંથી ૧૫થી ૨૦ લાખ રૂપિયા ઊપજશે એવી આશા સેવાઇ રહી છે. જેમાંથી દહિસરમાં મોટી જમીન ખરીદીને વિશાળ સંસ્થા શરૂ કરવાની યોજના છે.

મુંબઇ જેવા મહાનગરમાં અનેક લોકો કૂડાકચરાની જેમ ફૂટપાથ પર ફેંકાઇ ગયા હોય છે. શહેરી જીવનના ધસમસતા પ્રવાહ સાથે તેઓ તાલ મિલાવી શકતા નથી એટલે તેમનું ચિત્ત વિક્ષિપ્ત થઇ જાય છે. શહેરના ધમાલિયા જીવનમાં તેમની સામે જોવાની કોઇને ફુરસદ પણ મળતી નથી ત્યારે ડૉક્ટર દંપતી તેમની શુશ્રૂષા કરે છે, ક્યારેક તો દર્દીનાં સગાં ભાઇબહેન પણ તેમને સ્વીકારવાની ના પાડી દે છે ત્યારે ખ્યાલ આવે છે કે હળાહળ કળિયુગ બેસી ગયો છે. આવા કળિયુગમાં પણ નિરાધાર પાગલોમાં પડેલા માનવને ઓળખી, તેનું બહુમાન કરી જાણનાર સેવાના ભેખધારીઓને જોઇ ખરેખર આનંદ થાય છે.

સંવાદ ફીચર્સ

GUJARAT
News

GUJARATI

MUMBAI SAMACHAR

OCTOBER 1993

સ્થાપના : ૧લી જુલાઈ ૧૮૨૨

મુંબઈ સમાચાર

THE BOMBAY SAMACHAR

શનિવાર, તા. ૨૩મી ઓકટોબર ૧૯૯૩ Saturday 23rd October 1993

કલાઆવિષ્કાર અને આસ્વાદ

– કનુ નાયક

શકિત વધારી આપે તે સાધના

"થોથા વાંચી શકે તે પંડિત...
"ચહેરા વાંચી શકે તે સંત...
"હૃદય વાંચી શકે તે ઋષિ...
"દિશા બતાવે તે દિવ્ય...
"શકિત વધારી આપે તે સાધના...

સ્વામી શ્રી સચ્ચિદાનંદજી કલા શિક્ષણ લેતાની સાથે જ કલાકારને ચોક્કસ દિશા તરફ ગતિ કરવાની છે, તેનું તેને ભાન થઈ જાય છે. કલાગુરૂ દિશા આપે ત્યારે પરિપૂર્ણતાની વાત ત્યાં નથી આવતી, માત્ર દિશા સૂચન થાય છે. ધીરે ધીરે કલાકૃતિઓમાં હૃદયની વેદનાઓ ઠાલવતા શીખવું પડે છે, ચહેરાઓ પર સુખ દુ:ખના ભાવ અને વિવિધ રસોનો પ્રભાવ વાંચતા શીખી, કૃતિમાં તે ભાવ લાવવાનો રહે છે. આ વખતે તે ભાવવિભોર થઈ જાય તો કૃતિમાંથી તે ભાવ પ્રેક્ષકો તરફ પ્રતિધ્વનિત થાય છે. જુદી જુદી શૈલીઓનાં ચિત્ર દર્શન અને વાચન તેના જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરે છે. એટલે ટૂંકમાં કલાકારે કલાકાર બનતાની સાથે જ ઋષિ, સંત, પંડિત વગેરેની જુદી જુદી ભૂમિકાઓમાંથી પસાર થવું પડે છે અને આમ સાધના કરતાં કરતાં પોતાની શકિતને સર્વ રીતે વધારતા જવાનું છે. સાધના કલાકાર, એટલે કે તપ કરતો માનવ, ફળ ન પ્રાપ્ત કરે તેવું ભાગ્યે જ બને. સ્વામી સચ્ચિદાનંદના શબ્દોમાં કહીએ તો, "તપ ફળ ન આપનારૂં વાંઝિયું ન હોય. શકિત તપમાંથી આવે. સાધનામાંથી શકિતનો ઉદય થાય. શકિત વધારી આપે તે સાધના."

'જહાંગીર' કલા વીથીમાં આ સપ્તાહમાં કલાકાર - પંડિતો, સંતો અને ઋષિઓનો મેળો જામ્યો છે. કેટલાક તેમાંના દીક્ષિત છે, કેટલાક સ્વબળે આગળ વધ્યા છે, કેટલાકને ટેકો મળ્યો છે અને ટકી રહ્યા છે. એક વસ્તુ સુંદર બની છે તે એ કે અહીં બધા કલાકારોએ પોતાની કૃતિઓ, 'સમર્પણ' ભાવનાથી શ્રદ્ધા રીહેબીલીટેશન ફાઉન્ડેશન'ને ભેટ આપી દીધી છે. તેના વેચાણમાંથી મળેલી રકમ આ 'ફાઉન્ડેશન' માનસિક રીતે પીડાઈને લગભગ ગાંડા જેવા બની ગયેલા માનવોને વૈદ્યકીય સારવાર તથા અન્ય રીતે સામાજિક માનવ તરીકે સ્થાપિત કરવામાં વપરાશે. આ સમર્પણ પ્રયોગમાં કલાકારોએ પોતે 'આત્મલક્ષી' નથી, પણ 'પરલક્ષી', 'સમાજલક્ષી' પણ થઈ શકે છે તેનો દ્રષ્ટાંત પૂરો પાડયો છે.

આ પૂર્વેના પણ કેટલાક પ્રસંગો વાચકોએ નોંધવા જેવા છે. અચાનક ચીને, ભારત સાથે યુધ્ધ જાહેર કરી, જ્યારે ભારતીય જુવાનોનો ખુરદો બોલાવી દીધો હતો, ત્યારે કલાકારોનાં ચિત્રોનું લીલાઉ મોજી જનરલ થાપરે સૈનિક પરિવારો માટે સારી એવી રકમ એકત્ર કરેલી. ૧૯૮૯માં 'જવાહર' જહાજમાં ચિત્રોનું લીલાઉ મોજી 'ટાઈમ્સે' ૪૪.૨૯ લાખ ભેગા કરી 'બોમ્બે આર્ટ સોસાયટી'ને કલાકારોના શ્રેય માટે આપેલા. 'હેલ્પ એજ' સંસ્થાએ ૧૯૮૮માં કલાકરોનાં ચિત્રો દ્વારા ૧૯ લાખ ભેગા કરેલા. (આ સંસ્થા અશકત અને બેસહાય વૃદ્ધો માટે રૂા. ૩ કરોડ દર વર્ષે ખર્ચે છે.) એટલે કલાકારોનાં હૃદય ઋષિ જેવાં છે અને સંતોની જેમ તેઓ દર્દભર્યા ચહેરાઓ વાંચી શકે છે, તેની પ્રતીતિ અવારનવાર જનતાને થઈ છે.

સારા હેતુ માટે 'શ્રદ્ધા ફાઉન્ડેશન' દ્વારા પ્રદર્શન બે સ્થળે યોજાયું છે. 'આર્ટીસ્ટ સેન્ટર' તથા જહાંગીર કલા વીથીમાં દિલ્હી, મદ્રાસ, ચોલામંડલ, કલકત્તા, હૈદ્રાબાદ, બેંગલોર, વડોદરા, ગુજરાત, મધ્યપ્રદેશ, પૂના, મુંબઈના મળી ૧૨૮ કલાકરોની કૃતિઓ રજૂ થઈ છે. જ્યારે સાથે સાથે પેરિસ, મ્યુનીચ, ટોરેન્ટો, ન્યુયોર્ક, લંડનથી સમર્પણ હતું. આવેલી ૧૨ કૃતિઓ રજૂ થઈ છે. વિવિધ માધ્યમો, વિવિધ વિષયો, અને વિવિધ શૈલીઓના આ મેળામાંથી શ્રેષ્ઠિઓને પોતાને અનુકૂળ કૃતિ મળી રહેશે. પોતાની ઈચ્છા મુજબની કૃતિ મળ્યા પછી એક આત્મસંતોષ તો થશે જ બીજો પુણ્ય લાભ સારા કાર્યમાં પોતાના 'યોગદાન'ની તક મળી તેનો થશે. ✱

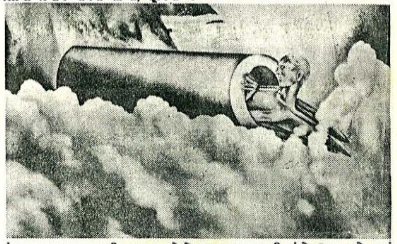

સંસારના વાતાવરણથી આવૃત્ત બનેલો માનવ કલ્પનાની પાંખે ઉડવા મથે છતાં એ પાંખોને આગના ધૂમાડા દઝાડે છે. સામે સ્થિત પ્રિયતમાના વિરહાગ્નિને પણ શાંત કરી શકતો નથી. અસહાય સ્થિતિમાં નત મસ્તક માનવ, ચિત્રમાં મુકત વાતાવરણ વચ્ચે રજૂ થયો છે. ખરેખર એ વાતાવરણ 'મુકત' છે ખરો? ધૂમાડાના ગોટેગોટા વાતાવરણને પ્રદૂષિત કરે છે અને માનવ નિ:સહાય બની જીવે છે. 'જીવવા ખાતર જીવવું' અને 'મરવા વાંકે જીવવું'એ બન્નેમાં અર્થભેદ છે. 'શા માટે જીવવું?' એ પ્રશ્નનો પ્રત્યુત્તર વ્યકિત દીઠ જુદો જુદો મળવાનો. તમે શું ઈચ્છો છો? એ તમારે જ વિચારવાનું છે. ચિત્રકાર શશીધરનની આ કૃતિ છે. આવી અનેક કૃતિઓ અનેક કલાકારની 'શ્રદ્ધા' સમર્પણ પ્રદર્શનમાં રજૂ થઈ છે. તમારી માટેની પસંદગી તમારે કરવાની છે.

NATIONAL

News

GUJARATI

INDIA TODAY

OCTOBER 1993

કિંમત રૂ. ૮

9320

૨૧ ઑક્ટોબર-૫ નવેમ્બર, ૧૯૯૩

ઇન્ડિયા ટુડે

પાકિસ્તાન : કોઈને લાડવો ન મળ્યો
ધરતીકંપ : હવે પછી કોનો વારો?

કળાપ્રદર્શન

અસહાયોની સહાયમાં

સંવેદનશીલ કળાકારો માનસિક રોગીઓની વહારે ચડે છે

અંજલિ ઇલા મેનન, જે. સ્વામીનાથન્, બિકાસ ભટ્ટાચાર્ય, ગુલામ શેખ, બદરીનારાયણ, મનુ પારેખ, મનજિત બાવા... યાદી તો હજી ઘણી લાંબી છે. ભારતીય કળાજગતના આ બધા ચમકતા સિતારાઓથી મુંબઇ ઝગમગી ઊઠવાનું છે. આર્ટની દુનિયાના આ માંધાતાઓ ૧૮થી ૨૪ ઑક્ટોબર દરમિયાન મુંબઇની જહાંગીર આર્ટ ગૅલેરીમાં પોતાનાં ૧૪૦ જેટલાં ચિત્રોનું પ્રદર્શન યોજી રહ્યા છે. 'શ્રદ્ધા સમર્પણ'ના બૅનર તળે યોજાનારા આ પ્રદર્શનમાં વિદેશમાં સ્થાયી થયેલા ભારતીય કળાકારો પણ ભાગ લેવાના છે.

આ બધા જ ખેરખાંઓ એક બૅનર નીચે ભેગા થયા તેની પાછળ રસ્તે રઝળતા અને માનસિક રીતે અસ્થિર લોકો માટે ભંડોળ ઊભું કરવાનો ઉમદા આશય છે. આવા અસહાય લોકો માટે બધા જ પ્રતિષ્ઠિત કળાકારોએ પોતાની સર્જકતાનું દાન કરીને રાષ્ટ્રીય કક્ષાના પ્રદર્શનનું આયોજન કર્યું છે.

આ પ્રદર્શનનાં મૂળિયાં પાંચ વર્ષ પહેલાં બનેલા એક પ્રસંગમાં પડેલાં છે. એ આખા પ્રસંગના કેન્દ્રસ્થાને છે જે. જે. સ્કૂલ ઑફ આર્ટ્સનો એક ગોલ્ડ મેડલિસ્ટ વિદ્યાર્થી હેમંત ઠાકરે. હેમંતને જે. જે. સ્કૂલ ઑફ આર્ટ્સમાં જ આસિસ્ટન્ટ લેક્ચરર તરીકે નોકરી મળી ગઇ હતી. બધું સરસ રીતે ગોઠવાઇ ગયું હતું પણ એક દિવસ અચાનક હેમંત ઠાકરેનું જીવન છિન્નભિન્ન થઇ ગયું. હેમંતને સ્કિઝોફ્રેનિયા નામે ઓળખાતો એક માનસિક રોગ લાગુ પડી ગયો હતો.

આ ઊભરતો કળાકાર વાસ્તવિકતા સાથેનો બધો જ સંપર્ક ગુમાવી બેઠો. કોઇ એની મદદે પણ ન આવ્યું અને આમ એક આસિસ્ટન્ટ લેક્ચરર રસ્તા પરના 'ભિખારી' થઇ ગયા. દિવસોની વધી ગયેલી દાઢી, જૂથી ખદબદતા લઘરવઘર વાળ અને સભ્ય સમાજથી જોજનો દૂર હેમંત જહાંગીર આર્ટ ગૅલેરીની આસપાસ રખડતો રહેતો. એ ઘણી વાર એમ. એફ. હુસેન સાથે વાતો કરતો. બધા એને જોઇ રહેતા, દયા પણ ખાતા પણ કશી મદદ ન કરતા.

એ પછી પણ એક વર્ષ વીતી ગયું. આખરે એક દિવસ હેમંતના એક ભૂતપૂર્વ વિદ્યાર્થીને આવા માનસિક રીતે અસ્વસ્થ લોકોની સારવાર કરતા શ્રદ્ધા રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશન વિશે જાણ થઇ. ત્યાંનાં ડૉક્ટરદંપતી ડૉ. ભરત

મનુ પારેખ

ગુલામ શેખ

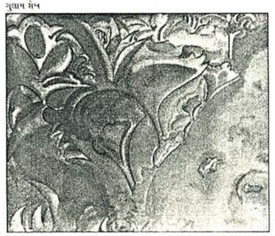

ટી. વૈકુંઠમ્

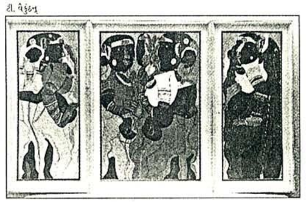

વાટવાની, સ્મિતા વાટવાની તથા ડૉ. ઘનશ્યામ ભીમાણીનાં સંપર્ક સધાયો અને ત્રણ મહિનાની સારવાર પછી રસ્તે રઝળતો હેમંત ફરીથી અગાઉ જેવા પ્રતિભાવંત કળાકાર બની ગયો. આજે જે. જે.માં પ્રમાણમાં આરે ઊભેલા હેમંત માટે તેના સાહેબ રિપોર્ટ આપે છે કે તે આખા સ્ટાફમાં સૌથી વધુ કર્તવ્યનિષ્ઠ છે.

આજે એ જ હેમંત પોતાને નવી જિંદગી આપનાર નર્સિંગ હોમ માટે ભંડોળ એકઠું કરવામાં મદદ કરતી વ્યક્તિઓમાં અગ્રસ્થાને છે. હેમંત જેવો જ બીજો એક કિસ્સો સુધીર ફડકેનો છે. મુંબઇ મહાનગરપાલિકામાં સબ-એન્જિનિયર તરીકે નોકરી કરતા સુધીર ફડકે એક દિવસ માનસિક રોગનો ભોગ બન્યા.

પોતાને વૉશિંગ્ટન પોસ્ટનો કૉરસપૉન્ડન્ટ માનવા લાગેલા સુધીર માનસિક સમતુલા સાવ ગુમાવી બેઠા. તે અરસામાં તેમના અંધકારભર્યા જીવનમાં શ્રદ્ધા નર્સિંગ હોમની પાંચ મહિનાની સારવારથી ચમત્કાર સર્જાયો. હવે મુંબઇ મહાનગરપાલિકાના ડિરેક્ટર ઑફ ટેક્નિકલ સર્વિસીઝ પી. એમ. કાળે સાથે સુધીર પૂરા આત્મવિશ્વાસથી ચર્ચા કરી શકે છે.

અત્યારે તો મુંબઇના બોરીવલીમાં એક નાનકડી જગ્યામાં ચાલતા આ નર્સિંગ હોમને ૧૦૦ દર્દીઓને સમાવી શકે તેવી વિશાળ જગ્યાએ ફેરવી નાખવાનું તેના સંચાલકોનું સ્વપ્ન છે. ડૉ. ભરત વાટવાની કહે છે, 'રસ્તે રઝળતા માનસિક રોગીઓની સારવાર કરતું આખા ભારતનું આ એકમાત્ર કેન્દ્ર છે.' ડૉ. સ્મિતા વાટવાની કહે છે, 'આ રોગને અનુકૂળ બાયોકેમિકલ માનસિક સ્થિતિ ધરાવતાં બધાં જ સ્ત્રી-પુરુષોને આ રોગ થઇ શકે છે.'

એક વાર આ રોગ થયા પછી વાસ્તવ અને ભ્રાંતિની એવી ભેળસેળ થાય છે કે વ્યક્તિ ભ્રાંતિથી દોરવાય છે. વ્યક્તિ પોતાનાં પરિચિત સ્થળોની આસપાસ કોઇ હેતુ વિના ભટકવા લાગે છે. ભૂલથી આ રોગનો દર્દી જો બસ કે ટ્રેનમાં ચડી જાય તો તે ઘરથી સાવ વિખૂટો પડી જાય છે. આખરે એ રસ્તે રઝળતી વ્યક્તિ બની જાય છે. એ તબક્કે ખોરાક, આશરો કે સારવાર જેવી મૂળભૂત જરૂરિયાતથી પણ આ દર્દીઓ વંચિત થઇ જાય છે.

એક વાર આ રોગ થયા પછી વાસ્તવ અને ભ્રાંતિની એવી ભેળસેળ થાય છે કે વ્યક્તિ ભ્રાંતિથી દોરવાય છે

રોગીઓની આવી અસહાયતા જોઇને જ ૧૦૦ જેટલા સંવેદનશીલ કળાકારો તેમને મદદ કરવા પ્રેરાયા છે. એટલે તેમણે પ્રદર્શનનું આયોજન કર્યું છે-એક એવા આશય માટે જે સિદ્ધ થશે તો આજે શેરીઓ અને ગટરોમાં સબડતા અસંખ્ય લોકો તેમની પૂર્વવત્ જિંદગીમાં પાછા ફરી શકશે.

-દક્ષેશ પરીખ

NATIONAL

News

GUJARATI

DAMANGANGA TIMES

AUGUST 1999

વાપીથી પ્રગટ થતું વલસાડ જિલ્લા અને સંઘપ્રદેશ દમણ - દાદરા નગર હવેલીનું સૌ પ્રથમ સંપૂર્ણ અખબાર

દમણગંગા ટાઇમ્સ

અનેક નોધારા પીડીતોને 'શ્રદ્ધા' નવજીવન બક્ષે છે

સ્વપ્નનગરી મુંબઈની કલાપ્રેમીઓની પવિત્ર ભૂમિ એવી જહાંગીર આર્ટ ગેલેરીની બહારનાં રસ્તાઓ અને ગલીઓમાં જ રોજ મેલાઘેલા કપડાં અને બાવરી આંખોવાળો આશરે પાંત્રીસેક વર્ષનાં જુવાનજોધ પુરૂષ પર ત્યાંથી પસાર થનાર સૌની નજર અનાયાસે જ પડે છે. યુવાનનો આ નિત્યક્રમ છે. દરરોજ આ વિસ્તારમાં આમ-તેમ ફર્યા કરતાં આ યુવાન હંમેશા કઈને કઈ બબળ્યા કરે છે અને એક દિવસ તેનાં મિત્રો તેની આવી દયનીય હાલતને અનુલક્ષીને અનુકંપાને કારણે તેને મુંબઈનાં બોરીવલી પશ્ચિમમાં આવેલા ડૉ.ભરત વટવાની અને ડૉ.સ્મિતા

સુધીર ફડકે

વાટવાનીનાં શ્રદ્ધા નર્સિંગ હોમમાં લઈ જાય છે અને પછી શરૂ થાય છે. આ ડોકટર દંપતીનું અવિરત મિશન.

વાસ્તવમાં જે.જે.સ્કૂલ ઓફ આર્ટસનો આ ગોલ્ડ મેડલિસ્ટ અધ્યાપક હેમંત ઠાકરે માનસિક બીમારીનો શિકાર બની ગયો હતો. આવી માનસિક બીમારીને કારણે નોકરીમાંથી પણ તેને રજા આપવામાં આવી હતી. જહાંગીર આર્ટ ગેલેરીની આસપાસ આંટા મારતો અને પગથિયા પર બેસી રહેતો. હેમંત પોતાની જાતને મકબુલ ફિદા હુસેન માનતો. તેની જેમ જ પગરખાં પહેર્યા વિનાં ઉઘાડાં પગે ફરતો અને ડૉ.દંપતીનાં જહેમત અને નિષ્ઠાએ હેમંતને માત્ર સાજો જ ન કર્યો. પરંતુ સંપૂર્ણપણે સ્વસ્થ હેમંતને રાજયના શિક્ષણ સચિવની સહાયની ફરી જે.જે.સ્કુલ ઓફ આર્ટસમાં પ્રવેશ અપાવ્યો. જે.જે.માં હેમંતને ફરીથી નોકરી મળી તે પહેલા હેમંતના આત્મવિશ્વાસને મજબૂત કરવા આ ડૉકટર દંપતિએ એક સરસ કીમીયો કર્યો. હેમંત નિયમીત રીતે જે.જે.સ્કુલમાં જતો, વિદ્યાર્થીઓને ભણાવતો, તેને પગાર પણ મળતી પરંતુ તે પગાર સ્કુલ નહીં પરંતુ ડૉકટર તરફથી આપવામાં આવતો. આ બે મહિના દરમિયાન હેમંતની સંપૂર્ણ માનસિક સ્વસ્થતા અને વ્યવસાયિક સજ્જનતાની ખાતરી થયાં પછી જ તેને ખરેખર નોકરી પર લેવાયો. ત્યારબાદ હેમંતની સહાયથી જ જહાંગીર આર્ટ ગેલેરીમાં ૧૧૬ કલાકારોના ચિત્રોનું પ્રદર્શન 'શ્રદ્ધા સમર્પણ' યોજાઈ ગયું.

આવા તો કેટલાયે માનસિક રીતે અસ્વસ્થ અને જીવનમાં અવનવી પરિસ્થિતિઓનો સામનો ન કરી શકનારને આશરો આપવા કોઈ તૈયાર થતું નથી. વળી, ક્યારેક અણધારી આફતોએ જેઓને વ્યસનોનાં આદિ બનાવ્યા હોય છે. તેવા નિરાધાર તથા તરછોડાયેલા લોકોને આ ડૉ.વાટવાની દંપતીની શ્રદ્ધામાં આશરો આપવામાં આવે છે.

હવે પ્રશ્ન થાય છે કે આજનાં ઝડપી ભૌતિક યુગમાં આ દંપતીને વળી, આવી સંસ્થા શરૂ કરવાની પ્રેરણા ક્યાંથી મળી? મધર ટેરેસા સંચાલિત મિશનરીઝ ઓફ ચરિટી ગૃહમાં કે અન્ય આવી સંસ્થાઓમાં શારિરીક તકલીફોથી પીડાતા દર્દીઓને તો આધાર મળે જ છે. પરંતુ જો કોઈ વ્યકિત માનસિક રીતે અર્ધપાગલ અસ્વસ્થ કે અસ્થિર મગજની હોય તો તેને નસીબનાં સહારે જ છોડવામાં આવે છે. એક મનોચિકિત્સક તરીકે રોજબરોજ નજરે ચડતી આવી અનેક વ્યકિતઓની યાતનાઓ જોઈ કંઈક કરી છૂટવાની ઈચ્છાથી વટવાની દંપતીએ બોરીવલીમાં શ્રદ્ધા રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશનની શરૂઆત કરી. ૧૯૯૧માં શ્રદ્ધા રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશન નામે રજિસ્ટર થયેલી આ સંસ્થા સમગ્ર દેશમાંની એકમાત્ર સંસ્થા છે.

ડૉ. વટવાની દંપતીએ સાઈકિયાટ્રીનો અભ્યાસ કર્યા બાદ ડૉ.ભરત વાટવાનીએ સ્વતંત્ર પ્રેકટીસ

સંસ્થા પરિચય

ડૉ. ભરત વતવાની, જયવંતીબેન મહેતા સાથે દહિસરના 'શ્રદ્ધા'ના ઉદ્ઘાટન સમારંભમાં નજરે પડે છે.

શરૂ કરી. જ્યારે ડૉ.સ્મિતાએ કુપર હોસ્પિટલમાં લેકચરર તરીકે નોકરી સ્વીકારી શરૂઆતમાં તેઓ માત્ર આઉટડોર દર્દીઓને જ તપાસતા ગંભીર માનસિક અવસ્થાવાળા દર્દીઓને અન્ય પ્રાઈવેટ નર્સિંગ હોમમાં દાખલ કરવામાં આવતા. પરંતુ પાછળથી ભાડાની જગ્યા લઈ ડૉ.દંપતીએ પોતાનું નર્સિંગ હોમ શરૂ કર્યું. અત્યાર સુધીનાં આઠ વર્ષનાં ગાળામાં ૨૫૦ જેટલા માનસિક અસ્વસ્થતા ધરાવતા નિરાધાર દર્દીઓ [illegible] દર્દીઓને તો અહીંનાં સામાજિક કાર્યકર્તાઓ તથા ડોકટરો દ્વારા જાતે જ તેમના ઘરે પહોંચાડવામાં આવ્યાં છે. ડૉ.વાટવાની કહે છે મગજમાં થતી જૈવ રાસાયણિક ખામીને પરિણામે કેટલીક વ્યકિતઓ સ્કિઝોફ્રેનિયા, ડિપ્રેશન, મેનિક ડિપ્રેસિવ ઈલનેસ તથા ગંભીર માનસિક અસ્થિરતાનો ભોગ બને છે. કેટલીકવાર કૌટુંબિક પરિસ્થિતિ, નોકરી, ભણતર તથા વ્યવસાયમાં તાણભર્યા સંજોગોને કારણે વ્યકિત માનસિક સંતુલન ખોઈ બેસે છે. આવા દર્દીઓને મનોચિકિત્સકોની ખાસ જરૂ હોય છે. દેશભરમાંથી આવા દર્દીઓને શ્રદ્ધા રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશનમાં લાવવામાં આવે છે. વાટવાની દંપતીની હૂંફ તળે શરૂઆતમાં પૌષ્ટિક ખોરાક, વિટામીનની ગોળીઓ તથા માનસિક રોગ અંગેની દવાઓ અપાય છે. ત્યારબાદ તેમની ટ્રીટમેન્ટ શરૂ કરવામાં આવે છે. કેટલાક કિસ્સાઓમાં દર્દીઓ પર સારવારની અસર ખૂબ ઝડપથી થાય છે. તો વળી, કેટલાકને પ્રતિભાવ આપતાં ઘણો સમયગાળો નીકળી જાય એવુંય બને.

અહીં સારવાર લઈને પાછા જનારા દર્દીઓનો તેનાં સ્નેહીજનો સાથેનો મેળાપ પણ એકદમ સુખદ હોય છે. તે વિશેનો એક પ્રસંગ વર્ણવતા ડૉ.સ્મિતા વાટવાની કહે છે કે રાવલમ્મા નામની ૩૦ વર્ષની મહિલા બોરીવલીનાં શિમ્પોલી રોડ પરથી મળી હતી. જે બે વર્ષથી પોતાનું ઘર છોડી દીધું હતું. કેટલાક મહિનાઓ સુધી શ્રદ્ધામાં સારવાર લીધા બાદ સ્વસ્થ થતાં તેણે પોતે વર્ધમાન કોટાની છે. એવું જણાવ્યું પરંતુ ઘરનું પુરૂં સરનામું તેને ખબર નહોતું. ત્યારે આ રાવલમ્માને મૂકવા ડૉ.સ્મિતા જાતે જ વર્ધમાન કોટા જવા નીકળ્યા. હૈદરાબાદથી વર્ધમાન કોટા જતી બસમાં તેઓ બેઠા ત્યારે બસમાં બેઠેલા લોકોએ આ રાવલમ્માને ઓળખી કાઢી. ગામમાં પહોંચ્યા કે [illegible] ખબર પડી કે રાવલમ્મા પરિણીત હતી અને એનો પતિ તેનાં બે બાળકોને લઈને ક્યાંક જતો રહ્યો હતો. તેથી આ આઘાતનાં કારણે રાવલમ્મા તેની માનસિક સ્વસ્થતા ખોઈ બેઠી હતી. શ્રદ્ધામાં સારવાર લીધા બાદ તેણે પોતાના ગામનું નામ વર્ધમાન કોટા છે એવું જણાવ્યું પરંતુ પુરું સરનામું તે જાણતી નહોતી. ડૉ.સ્મિતા તેને મુકવા હૈદરાબાદ ગયા. હૈદરાબાદથી વર્ધમાન કોટા જતી બસમાં તેઓ બેઠા ત્યારે બસમાં બેઠેલા લોકોએ રાવલમ્માને ઓળખી કાઢી. વાસ્તવમાં રાવલમ્મા પરિણીત હતી અને એનો પતિ તેનાં બે બાળકોને લઈ ક્યાંક જતો રહ્યો હતો. અત્યંત નાના એવા ગામનાં ગરીબ લોકોએ ડૉ.સ્મિતાનો ભાવપૂર્વક આદર સત્કાર કર્યો.

સુધીર ફડકે નામનાં એક મરાઠી

હેમંત ઠાકરે

પત્રકાર ખાધા-પીધા વિના એક બગીચામાં રોજ રખડ્યાં કરતા હતા. આ માણસને ડોકટર દવાખાનામાં લઈ આવ્યા. તેના વિશે જાણવામાં આવતા માલુમ પડયું કે તે મુંબઈમાં મિડ-ડે નામના દૈનિકમાં લખે છે અને મરાઠી મહાનગર નામના સાંધ્ય દૈનિકમાં લખે છે. પેલા ડોકટરે ડૉ.વાટવાનીને કલીનીકમાં બોલાવીને સુધીર ફડકે સાથે મુલાકાત કરાવી. તેનું મગજ ચસકેલું [illegible] એવું તો જરાય ન લાગે. ડોકટરને [illegible] છે કે મહાનગર ના તંત્રી નિખીલ વાગલેને ઓળખું છું તેની ઓફિસનો ફોન નંબર [illegible] [illegible] આ રીતે તો તે કેટલીય જાણીતી હસ્તીઓ વિશે વાત કરી તેના બધા જ ફોન-નંબરો ફટાફટ બોલતો [illegible]. તે વખતે ડોકટરે ડૉ.વાટવાનીને જણાવ્યું કે આ તેની ઘેલછા છે. તેને

(અનુસંધા સાતમા પાને.....)

સંસ્થા પરિચય.....

(પાંચમા પાનાનું ચાલુ.....)

એવો ભ્રમ છે કે આ પોતે બહુ મોટો પત્રકાર છે તેની પત્ની જ્યોતિ બલાલે તેને છુટાછેડા આપી દીધા છે. પરંતુ પત્નીના છુટાછેડાથી તેને કોઈ આઘાત લાગ્યો નથી. સુધીર ફડકે અત્યંત તેજસ્વી લેખક હતો પરંતુ તે શ્રીઝોફેનીક થઈ ગયો છે. ડોકટરે કહ્યું કે સુધીર ફડકેનું મગજ કદાચ એ વાતથી ચસકી ગયું હોય કે તેણે પોતાનો રૂમ ફ્રેઈને લીવલાયસન્સથી આપ્યો હતો અને પોતે નિરાશ્રીત થઈ ગયો હતો. તેથી તેની અસ્થિર હાલત છે. પરંતુ મહિને રૂા.૨૦૦૦નું તેની રૂમનું ભાડું તેને મળ્યા કરે છે. આજના ધસમસતા શહેરી જીવન સાથે તાલ મિલાવી શકતા નથી એવો લોકો માટે આ ડોકટર દંપતી સેવાના ભેખધારી સમાન છે. આ વાપી વિસ્તારમાં ડોકટર દંપતીની સારવાર મેળવવા શ્રીમંત દેસાઈ, દેસાઈવાડ, વાપીનો સંપર્ક સાધવો.

GUJARAT
News

GUJARATI

MUMBAI SAMACHAR

NOVEMBER 1999

મુંબઈ સમાચાર
THE BOMBAY SAMACHAR
શનિવાર, તા. ૬ઠ્ઠી નવેમ્બર ૧૯૯૯ : Saturday 6th November 1999

સ્કિઝોફ્રેનિયા

પોતાની ઓળખ જ વિસરાઈ જાય એમ પણ બને...

ઘણીવાર આપણે જેને ભિખારી માનીએ છીએ તે ભિખારી હોતાં નથીઃ ડો. સ્મિતા વટવાની

ડૉ. સ્મિતા વટવાની

Media Coverage of Rescue of Mentally ill Destitutes from Streets by Shraddha Ambulance

GUJARAT
News

GUJARATI

DIVYA BHASKAR

OCTOBER 2011

મહારાષ્ટ્રની સંસ્થાએ ૨૫૦૦ પાગલોને પરિવાર મિલન કરાવ્યું

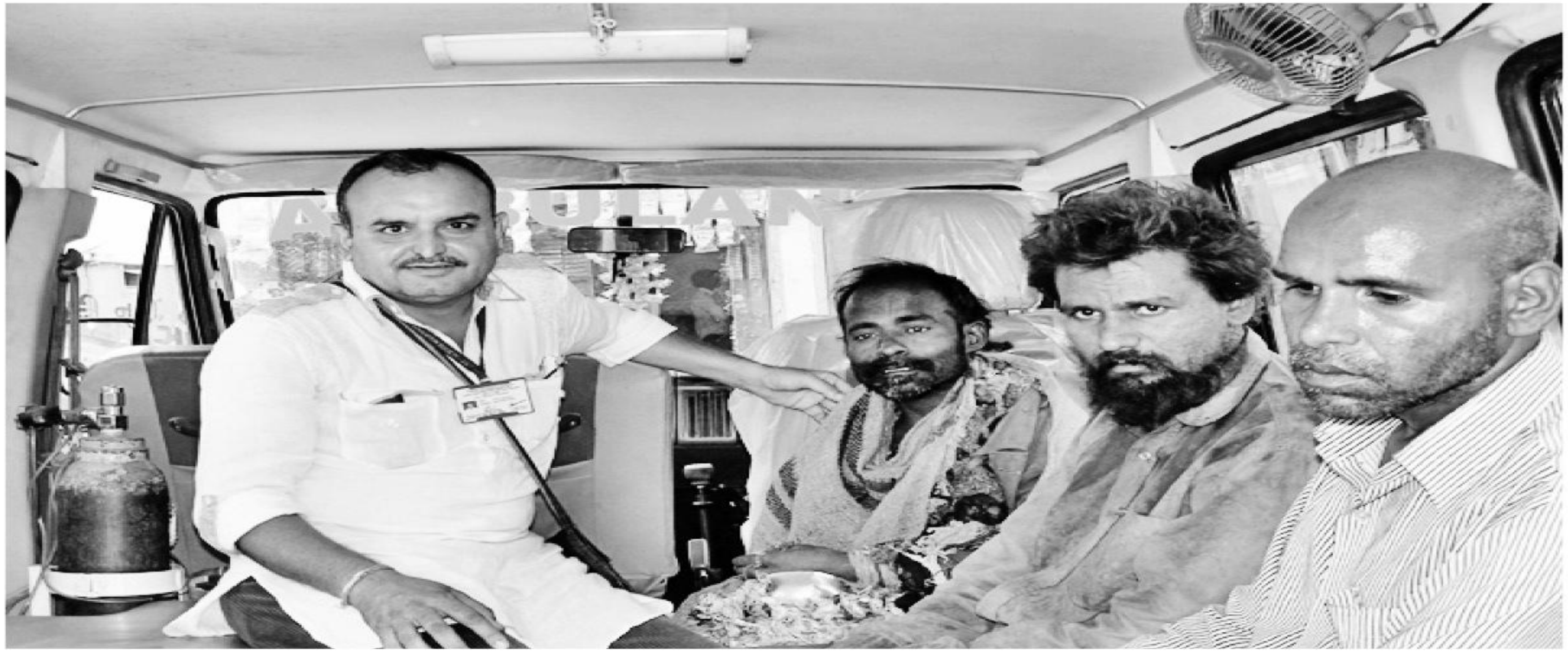

સામખિયાળી: મહારાષ્ટ્ર સ્થિત કર્જતમાં આવેલી શ્રદ્ધા રિહેબીલીટસ ફાઉન્ડેશન સંસ્થા ભારતભરમાં રખડતા, ભટકતા પાગલોનો ઈલાજ કરી અત્યાર સુધીમાં ૨૫૦૦ જેટલા પાગલોની સેવા શુશ્રૂષા કરી પરિવાર મિલન કરાવ્યું હોવાનું સંસ્થાના કાર્યકરોએ જણાવ્યું હતું. જંગીના દયારામ નાનજી સુમળેએ જણાવ્યું કે, શ્રદ્ધા રિહેબિલીટેશન ફાઉન્ડેશન સંસ્થાની સ્થાપના ૧૯૮૮માં સામાજિક કાર્યકર્તા બાબા આમટેએ કરી હતી.

GUJARAT
News

GUJARATI

KACHCHH MITRA

OCTOBER 2011

// जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी //

www.kutchmitradaily.com

કચ્છમિત્ર

સોમવાર ■ તા. ૩૧/૧૦/૧૧ પાના-૧૪ ■ કિંમત : રૂા. ૩

સંવત : ૨૦૬૮ ■ કારતક સુદ ૫ ■ વર્ષ : ૬૫ ■ અંક : ૮૩ ફોન : ૨૫૨૦૯૦/૯૧ ■ ફેક્સ : ૨૫૦૨૭૧/૨૫૨૦૮૯.

KUTCHMITRA ■ BHUJ ■ 31-10-11 ■ MONDAY Regd. No. G. KCH-3/2008-2011 ■ RNI No. 1554/57

ભુજ - સોમવાર ■ તા. ૩૧-૧૦-૨૦૧૧

'મસ્તરામો'ને ઠરીઠામ કરવાની અનોખી પ્રવૃત્તિ

રાપર, તા. ૩૦ : સમાજમાં મોટા નગરોમાં કોઈ ખૂણામાં વધેલી દાઢી, મેલાંઘેલાં ફાટેલા કપડાં, સૂનમૂન બેસનાર, જે મળે તે ખાઈ લેવું, મળે તે ચલાવી લેવું, ગરમી, ટાઢ કે વરસાદની પરવાહ નહીં તેવા કહેવાતા 'ગાંડા' કોણે જોયા ન હોય ? હા, આ મગજ પરનો કે મન પરનો કાબૂ ગુમાવી બેઠેલાને ઠરીઠામ કરવાનું પુણ્યનું કામ આપણો કચ્છ વાગડનો એક ભૂદેવ ૧૯૮૮થી કરી રહ્યો છે. આજ લગી તેણે આવા ૨૫૦૦ જેટલા કહેવાતા પાગલોને સારવાર અપાવી ઘર દેખાડી-પરિવાર સાથે હર્ષોલ્લાસ કરીને ભેળવ્યા છે.

આજે આ મૂળ જંગીના દયારામ મહારાજ રાપર આવ્યા અને આ પ્રવૃત્તિ અંગે લોકજાગૃતિ સાથે રાપરમાં 'જીવણ' નામે ઓળખાતા એક કહેવાતા 'પાગલ'ને મુંબઈ સારવાર અર્થે લઈ ગયા ત્યારે જાણીતા ભજનિક અને આવી પ્રવૃત્તિ સાથે સંલગ્ન સમરથસિંહ સોઢા વિ. આગેવાનોની હાજરીમાં પત્રકારોને વિગતો તેમણે આપી હતી.

શ્રદ્ધા રિહેબીલીટેશન ફાઉન્ડેશન સંસ્થામાં મુખ્ય ભૂમિકા નિભાવતા દયારામભાઈએ કહ્યું કે કોઈ પરિવારમાં આઘાત લાગવાથી, ધંધામાં ભયંકર ખોટ જવાથી,

રાપરમાં માનસિક અસ્થિર વ્યક્તિઓની સારવાર માટે મુંબઈથી આવેલા સામાજિક અગ્રણી કાર્યકરોની ટીમ. (તસવીર : સૂર્યશંકર ગોર)

સ્વજનનો વિરહ ન સહન થવાથી આવી સ્થિતિ સર્જાતી હોય છે અને જે-તે વ્યક્તિ તાણમાં આવી જાય છે.

રાપરમાં મુંબઈ સ્થિત વાગડવાસીની સંસ્થા દ્વારા લોકજાગૃતિનું કાર્ય

તેમણે કહ્યું કે, કેટલાક અંધશ્રદ્ધાળુઓ કોઈકે કાંઈક કરી નાખ્યું કે ખવડાવી દીધું આવું કહેતા હોય છે, પરંતુ સાથે આવેલા મુંબઈના આ ક્ષેત્રના તજજ્ઞ વિજયભાઈ બ્રહ્માણીએ કહ્યું કે, આ સ્કીઝીયોફેનિયા નામની તકલીફ છે, જેમાં ડોકોમાઈન્ડ તત્ત્વ ખૂટતાં આ સ્થિતિ સર્જાય છે, પરંતુ હાલમાં તેની દવા ઉપલબ્ધ છે. એ ત્રણ-ચાર માસની સારવાર બાદ એકદમ આ શખ્સ નોર્મલ બને છે અને પછી તેને તેના પરિવારને સોંપવામાં આવે છે. પરિવારની હૂંફ અને પ્રેમ મળતાં ફરીને તેનું નવું જીવન શરૂ થાય છે.

વિશેષ વિગતો આપતાં કહ્યું કે, એક દર્દીને નોર્મલ કરવાનો ખર્ચ રૂપિયા દસેક હજાર થાય છે. નવા વર્ષના પ્રારંભે હાલે કચ્છમાંથી આવા તપાસીને આઠથી દસ શખ્સોને લઈ જઈ તેની સારવાર સંસ્થા કરીને તેમના પરિવારને સુપરત કરશે. 'જીવણ'ને વિદાય આપતાં સમરથસિંહ સોઢાએ કહ્યું કે આ સમુદાયના પુનઃ ઉત્થાન માટે પોતે પ્રયત્નશીલ રહી પૂરક ભૂમિકા ભજવશે. અત્રે ઉલ્લેખનીય છે કે, આ અલખના આરાધક રાપર સેવાસદનના સફાઈ વિભાગના કર્મચારીઓને સાથે રાખી દર મહિને આ 'પાગલો'ને શોધી તેમને નવડાવી, ધોવડાવી, નાસ્તો કરાવી તેમને સફાઈ કરાવવાનું પ્રેરક કાર્ય કરે છે. અગાઉ રાપરમાં આવા ૧૫થી ૧૭ 'પાગલો' હતા પણ હવે તેમાંથી ત્રણ-ચાર જ વધ્યા છે.

દયારામભાઈએ વિશેષ વિગતો આપતાં કહ્યું કે રાપર-સામખિયાળી, ગાગોદર, ભચાઉ, આદિપુરમાં ફરી તજજ્ઞોની મદદથી તપાસી અને આવી સ્થિતિના આઠથી દસ જરૂરતમંદોને લઈ જઈ તેને નવું જીવન મળે તેવા પ્રયાસો થશે.

આ વાગડવાસી ભૂદેવની પ્રવૃત્તિઓની 'જન્મભૂમિપત્રો' સહિતના અખબારોએ પૂર્વે નોંધ લેતાં અન્ય ૧૫ જગ્યાએ પ્રેરણાત્મક આ જાતની નવી પ્રવૃત્તિઓ થતી હોવાનું તેમણે કહ્યું હતું.

રાપરમાં આજે લોકજાગૃતિ અર્થે યોજાયેલા આ કાર્યક્રમમાં ન.પા.ના કિશોરભાઈ ઠક્કર, મુંબઈના ખાનારામ ચૌધરી, પત્રકાર રસિક મોરબિયા તથા અન્ય નગરજનો દેના બેન્ક ચોકમાં હાજર રહ્યા હતા અને 'જીવણ'ને ભાવભીની વિદાય અપાઈ હતી. બે હાથ જોડી જીવણે નગરવાસીઓનું અભિવાદન ઝીલ્યું ત્યારે ભાવુક દ્રશ્ય સર્જાયું હતું.

GUJARAT

News

GUJARATI

KACHCHH UDAY

OCTOBER 2011

INS
INDIAN NEWSPAPER SOCIETY

Website : www.kutchuday.in
E-mail : kutchuday@gmail.com, info@kutchuday.in

તા.૩૦ - ઓક્ટોબર, ૨૦૧૧ રવિવાર

કચ્છ, કચ્છીયત અને કચ્છીમાડુની અસ્મિતાનું દર્પણ

કચ્છ ઉદય

રાપરના પાગલોને મુંબઈની સંસ્થા દ્વારા સારવાર માટે લઈ જવાયા

રાપર : શહેર અને પંથકમાં રખડતા-ભટકતા અલગારી પાગલોની સારવારનું બીડું મુંબઈની જાણીતી સેવાભાઈ શ્રધ્ધા સંસ્થાએ ઝડપ્યું છે. શ્રધ્ધા સંસ્થાના અગ્રણીઓ મુંબઈથી ખાસ એમ્બ્યુલેન્સ મારફતે રાપર આવી પહોંચ્યા હતા અને શહેર અને પંથકમાં અવધુત વેશભુષામાં રખડતા-ભટકતા પાગલોની માનસિક સારવાર માટે લઈ જવાયા હતા. શ્રધ્ધા સંસ્થાના અગ્રણી દયારામભાઈ નાગજી મારાજ (મુળ જંગી હાલે મુંબઈ)એ અલગારી પાગલોની સારવારનું બીડું ઝડપ્યું છે. રાપર શહેરમાં ૧૫ વર્ષથી રહેતા અને ક્યારેય કોઈને નુકશાન ન પહોંચાડનાર જીવણ નામક પાગલને સારવાર માટે લઈ જવાયો હતો. સમગ્ર કામગીરી શહેરમાં દર પંદર તારીખે રખડતા-ભટકતા પાગલોને નહાવા-ધોવાની વ્યવસ્થા કરવા સુધરાઈ સાથે સહભાગી થતા ગાયક કલાકાર સમરથસિંહ સોઢાના માર્ગદર્શન હેઠળ કરવામાં આવી હતી. રાપર શહેરમાંથી બે અને ગાગોદરના એક પાગલની માનસિક સારવાર કરાવી નવજીવન આપવાનું ભગીરથ કાર્ય શ્રધ્ધા સંસ્થા દ્વારા હાથ ધરવામાં આવ્યું છે. રાપર શહેરીજનોએ સંસ્થાની કામગીરીની સરાહના કરી હતી.

GUJARAT
News

GUJARATI

JANMABHOOMI

DECEMBER 2011

।। जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी ।।

જન્મભૂમિ

Janmabhoomi 26-12-2011 Mumbai

રાપરનો 'જીવણ'તો વડોદરાનો ભણેલો ગણેલો સજ્જન નીકળ્યો

સૂર્યશંકર ગોર દ્વારા

રાપર, તા. ૨૫ : જીવનમાં ક્યારે કેવા વા-વંટોળિયા આવે તેનું કાંઇ જ નક્કી નથી હોતું ! અનેક ઝંઝાવાતો સામે માનવ સદીઓથી ઝઝૂમતો રહ્યો છે. ખાવા-પીવાની ઇચ્છા હોય ત્યારે ખાવાનું ન મળતું હોય અને ખાવા-પીવાનું સુખ હોય ત્યારે દર્દોને કારણે તબીબો ખાવાની મનાઇ ફરમાવી દે ! અજબ-ગજબના આટાપાટા અહીં છે !

રાપરના અયોધ્યાપુરીના ચકરા પાસે અનેક શિયાળાની કડકડતી રાતો, ચોમાસા અને ગરમીમાં ઓટલા પર પસાર કરનારો 'જીવણ' જેને લોકો 'પાગલ' તરીકે ગણતા તે વડોદરાના એક પરાંમાં રહી શાક માર્કેટમાં મેનેજમેન્ટનું કામ સંભાળતો હતો. ગત તા.' ૨૨-૧૨ના બે દાયકા બાદ જીવણને જોનાર તેના પરિવારજનો માટે જાણે ઉત્સવની ઘડી આવી હોય તેવો માહોલ ખડો થયો હતો.

વાગડના દયારામ નાગજી મહારાજ છેલ્લા કેટલાક વર્ષોથી આવા ઘરની ભૂલેલા ભટકેલાઓને શ્રદ્ધા રિહેબીલીટેશન સંસ્થામાં લઇ જઇ તેના શરીરને ચેક અપ કરાવી માનસિક બીમારીનો ઇલાજ કરાવી ઘરે પહોંચાડવાનું કામ કરી ભીતરનો આનંદ અને સંતોષ પામે છે. મુંબઇથી ટેલિફોન પર ખુશખુશાલ જણાતાં આ ભૂદેવે કહ્યું કે જીવણ અને તેના પરિવારજનો રાપરની જનતાનો ખૂબ ખૂબ ઉપકાર માને છે. બે દોયકા સુધી 'જીવણ'ને તમામ વર્ગનાએ જે હૂંફ આપી હતી, અનેકનો એ લાડીલો બન્યો હતો. માત્ર માથું હલાવીને હા અથવા ના કરનારા જીવણના પરિવારમાં નાનો ભાઇ મોહન છે કહાર (ભોઇ જ્ઞાતિ)ના આ જીવણને આસપાસનાએ જોતાં જ સૌ હર્ષથી રોમાંચિત બન્યા હતા અને અનેકની આંખો ભીની થઇ હતી. પરિવારજનોએ કહ્યું કે અમે તો જીવણની આશા છોડી દીધી હતી. ખૂબ ગોત કરીને થાકયા હતા તે ખૂબ ભણેલો-ગણેલો હોંશિયાર અને મળતાવડા સ્વભાવનો હતો.

રાપરમાં બે દાયકા સુધી જેને લોકો 'પાગલ' ગણતા એ જીવણ પોતાના ઘેર વડોદરા પહોંચ્યો ત્યારે પરિવારજનોમાં ખુશી ફરી વળી હતી.

આ જીવણને રાપરથી ગત તા. ૩૦-૧૦ના દયારામ મહારાજ મુંબઇ સંસ્થામાં લઇ જઇ ઇલાજ કર્યો. ધીમે ધીમે સાર-સંભાળ અને ટ્રીટમેન્ટ બાદ નોર્મલ બન્યો. ધીમે ધીમે ઘરનું સરનામું યાદ આવ્યું પોતે ભોગવેલી યાતનાઓમાંથી નવું જ જીવન મળ્યું. રાપરની જનતાએ ખાવા, પીવાના, પહેરવા, ઓઢવા આપી સંભાળ લીધી તે સ્મરણો જીવણને યાદ આવતાં તે ભાવુક બન્યો હતો.

આ પ્રવૃત્તિ સાથે સંકળાયેલા મૂળ જંગી ગામના દયારામ મહારાજે કહ્યું કે સ્કીઝોફેનિયા નામના માનસિક દર્દીઓને આપણે અકારણ ગાંડો, પાગલ કે ડગરી ખસી ગઇ છે તેવાં લટકણિયા આપીએ છીએ જેને કેટલાક ટીખ્ખળખોર અને અજ્ઞાની લોકો ચીડવી, પજવીને વિકૃત આનંદ લે છે, જે નિંદનીય કૃત્ય છે. આવા માનસિક દર્દીને તિરસ્કારની નહીં સહાનુભુતિ આપવી જોઇએ. આવા માનસિક દર્દી શરૂઆતમાં નોર્મલ લાગે પછી વિચિત્ર વર્તન કરે પરિણામે કેટલાક એવું માને કે કામ નથી કરવું એટલે નાટકવેડા કરે છે. અથવા વળગાડ થયો છે કોઇએ મૂઠ નાખી છે, પડછાયામાં આવી ગયો છે. આવી અંધશ્રદ્ધામાં માણસો દોરવાય છે પરંતુ દયારામ મહારાજે કહ્યું કે આવી તકલીફવાળાને માનસિક ડોકટર પાસે લઇ જઇ સારવાર આપવી જોઇએ શક્ય તેટલી મદદ કરવી જોઇએ આવા કાર્ય માટે દયારામ મહારાજના નંબર પણ તેમણે આપ્યા છે ૦૯૮૨૦૩ ૨૧૩૭૭ ઉપર સંપર્ક કરવો.

તેમણે છેલ્લે કહ્યું કે કોઇ કરજમાં ડૂબ્યા હોય કે માનસિક આઘાત લાગ્યો હોય નજીકનું સ્વજન ઓચિંતું અકાળે મરણ થાય ત્યારે માનસિક તકલીફ થવાની સંભાવના રહે છે પરસ્પરની હૂંફ અને પ્રેમમય વાતાવરણ પર તેમણે ખાસ ભાર મૂકયો હતો.

GUJARAT
News

GUJARATI

DIVYA BHASKAR

DECEMBER 2011

દિવ્ય ભાસ્કર
sunday ભુજ | ૧૧ ડિસેમ્બર, ૨૦૧૧

કુંભારિયાનો યુવક માનસિક રીતે સ્વસ્થ થતાં પરિવાર મિલન થયું

સ્વસ્થ બનેલા યુવકનું પરિવાર સાથે મિલન થતાં ખુશી વ્યાપી હતી- રમજુ છત્રા

મુંબઈની સંસ્થાઓએ આપેલી એક મહિનાની સારવાર રંગ લાવી: મિલન સમયે ભાવવાહી દૃશ્યો

ભાસ્કર ન્યૂઝ. સામખિયાળી

મનોવૈજ્ઞાનિક તબીબો જેને સ્કિઝોફ્રેનિયા જેવી બિમારીનું નામ આપે છે તેવા લક્ષણોથી છેલ્લા સાત વર્ષથી ઘેરાઈ ગયેલા ભચાઉ તાલુકાના કુંભારિયાના ૩૨ વર્ષીય યુવકની વહારે આવેલી મુંબઈની શ્રદ્ધા રિહેબ ફાઉન્ડેશને સારવાર આપતાં માનસિક રીતે સ્વસ્થ થયેલા આ યુવકનું સાત વર્ષ બાદ પરિવાર સાથે મિલન થયું હતું.

રામા કાથડ હરિજનને દોઢેક માસ પૂર્વે સમાખિયાળી હાઈવે પર રખડતા-ભટકતા જોઈ તેને સંસ્થના કાર્યકરોએ મુંબઈમાં લઈ જઈ કર્જત ગામે આવેલાં આરોગ્ય કેન્દ્રમાં સારવાર અપાવી હતી, સંસ્થાના જયદીપ મહેતા, વિજયભાઈ, હસમુખ શાહ સહિતના કાર્યકરો આ તકે ઉપસ્થિત રહ્યા હતા.

GUJARAT

News

GUJARATI

JANMABHOOMI

JANUARY 2012

॥ जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी ॥

જન્મભૂમિ

Janmabhoomi 4-1-2012 Mumbai

ભચાઉ પંથકમાંથી એમ્બ્યુલન્સ દ્વારા સંસ્થામાં લઈ જવાતા માનસિક રોગીઓ પ્રથમ તસવીરમાં નજરે પડે છે, બીજી તસવીર કર્જલ સ્થિત સંસ્થાના સંકુલની છે.

પાગલોને થાળે પાડતો શ્રદ્ધાનો અનોખો યજ્ઞ

કમલેશ ઠક્કર દ્વારા

ભચાઉ, તા. ૩ : મંદબુદ્ધિ વ્યક્તિને લોકો ગાંડા સમજીને તરછોડતા હોય છે પરંતુ આવી વ્યક્તિઓ પ્રત્યે સહાનુભૂતિ અને સમાનાભૂતિ દાખવી જો સહારો આપવામાં આવે તો આ વર્ગ પણ સમાજનું અંગ બની સ્વમાનભેર જીવી શકે છે.

બાબા આમ્ટે સ્થાપિત મહારાષ્ટ્રની સંસ્થા માનસિક રોગીઓની હૂંફથી સારવાર કરી પરિજનો સાથે મિલન કરાવે છે

આવું જ કામ મહારાષ્ટ્ર કર્જલ ખાતેની સમાજસેવી બાબા આમ્ટેની દોરવણી હેઠળ મેગ્સેસે એવોર્ડ વિજેતા તેમના પુત્ર પ્રકાશ આમ્ટેની રાહબરીમાં શ્રદ્ધા રેહેબિલિટેશન નામની સંસ્થા કરી રહી છે. જેનો અનુભવ તાજેતરમાં જ આ પંથકના લોકોને થયો હતો.

આ સંસ્થા દ્વારા પાગલ અને મંદબુદ્ધિ લોકોને એમ્બ્યુલન્સ મારફતે સંસ્થામાં લઇ જવાય છે અને ત્યાં મનોચિકિત્સકો દ્વારા સારવાર આપી સમાજમાં સ્વમાનભેર જીવવાને યોગ્ય બનાવવામમાં આવે છે. આ સંસ્થામાં વાગડના દયારામ નાગજી મહારાજ, હસમુખ લખમશી શાહ, જયેશભાઇ, વિક્રમભાઇ વિ. સક્રિય યોગદાન આપી રહ્યા છે.

તાજેતરમાં રાપર, સામખિયાળી અને ભચાઉમાં સંસ્થાના કાર્યકરોએ ગાંડાની શોધ માટે સ્થાનિક સેવાભાવી ઉમેદ શંભુભાઇ ઠક્કર વિગેરેનો સહયોગ લઇ અને શોધખોળ બાદ એમ્બ્યુલન્સમાં ભર્યા ત્યારે ગામમાં ટોળાં એકઠા થઇ ગયા હતા. રીઢા ગુનેગારને પકડવા પોલીસ જે કામગીરી કરે અને ઉધામા સર્જાય એવા જ દ્રશ્યો ખડાં થયાં હતાં. અલબત્ત આ દ્રશ્યો ક્ષણવારમાં હરખમાં પલટાઇ ગયા હતા. ભચાઉની રામવાડી વિસ્તારના એક તબીબના ઓટલેથી એક પાગલને પકડી અને ગાડીમાં ધકેલ્યો ત્યારે આસપાસના લોકો પણ ગળગળા થઇ ગયા હતા. કેબલ, ગોદડા, સડેલો થેલો, સુક્કું ભોજન આ બધું ત્યાં જ રહેવા દીધું અને એમ્બ્યુલન્સમાં મહામહેનતે બેસાડી દીધો. પળવારમાં રાપર-સામખિયાળીથી આવેલા અન્ય આઠ પાગલ- અર્ધપાગલ સાથે તેને સીટ મળી ગઇ, શાંત બની ગયો અને ગાડી શરૂ થતાંની સાથે જ તે સામાન્ય વર્તન કરવા લાગ્યો. હાઇવે પરની હોટેલમાં આ લોકોને પંજાબી ભોજન પીરસાયું, તેમની અદાથી તેમણે જઠરાગ્નિ શાંત કરી અને મહારાષ્ટ્ર તરફ ગાડી રવાના થઇ ગઇ.

આ અંગે દયારામ નાગજી મહારાજે જણાવ્યું કે માર્ગમાં આ લોકોની માવજત લેવી પડે છે અને સાથેના સ્વયંસેવકોએ મનોચિકિત્સક તરીકેની ભૂમિકા પણ ભજવવી પડતી હોય છે.

આ અગાઉ ગત તા. ૩૦/૧૦/૧૧ના પણ શ્રદ્ધા રિહેબિલિટેશન દ્વારા આડેસર, સામખિયાળી, કુંભારિયા, ગાગોદરથી સાતેક જેટલા અર્ધ પાગલ અવસ્થામાં લઘરવઘર ફરતા પુરુષોને સંસ્થા ખાતે લઇ જવાતાં સારવાર અસરકારક રહી અને તેમના પરિજનોને પહોંચાડાયા. આ કાર્ય માટે મુંબઇના મહેન્દ્ર દેવરાજ ગડા અને સામખિયાળીના ધીરજભાઇ તરફથી આર્થિક સહયોગ મળ્યો અને માનસિક સંતુલન સામાન્ય થતાં તેમના પરિવારજનો લેવા આવ્યા અને પુનઃ ઠીક થયાનો સંતોષ સંસ્થા-દાતા પરિવારે લીધો.

માર્ગ-ધોરીમાર્ગ પર ભટકતી, ગામના ખૂણે-ખાંચરે પડ્યા રહેતી આવી વ્યક્તિઓ અવસાન પામતી હોય છે. પરંતુ સ્થાનિક લોકોને સાથે રાખીને આ રીતે તેમને સંભાળી લેવા માટે આવતી આ સંસ્થાની લોકો સરાહના કરી રહ્યા છે.

રસ્તા પર રખડતા નિરાધાર માનસિક રોગીઓને ઘરે પહોંચાડતાં પૂર્વે તેની વ્યક્તિગત સ્વચ્છતા સફાઇ, કપડાં પહેરાવવા, તેનું કાઉન્સિલિંગ વિ. કામ શ્રદ્ધા રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશન કરી રહ્યું છે. માનસિક રોગીઓની મનોવેદના સમજી હૂંફ સાથે સારવાર કરી સમાજ-પરિવાર સાથે મેળવવાનું કામ આ સંસ્થા કરી રહી છે. આ સંસ્થામાં રહેઠાણ, પ્રાર્થનાખંડ, ગૌશાળા, મનોરંજન, યોગ અભ્યાસ સારવાર કરાય છે. ૭ એકરમાં આવેલા આ સંકુલમાં પણ ૫૦ જેટલા મનોરોગીઓ એક સમયે રહી શકે તેવી વ્યવસ્થા છે.

GUJARAT

News

GUJARATI

KACHCHH MITRA

JANUARY 2012

ભચાઉ પંથકમાંથી એમ્બ્યુલન્સ દ્વારા સંસ્થામાં લઈ જવાતા માનસિક રોગીઓ પ્રથમ તસવીરમાં નજરે પડે છે, બીજી તસવીર કર્જલ સ્થિત સંસ્થાના સંકુલની છે.

પાગલોને થાળે પાડતો શ્રદ્ધાનો અનોખો યજ્ઞ

કમલેશ ઠક્કર દ્વારા

ભચાઉ, તા. ૨ : મંદબુદ્ધિ વ્યક્તિને લોકો ગાંડા સમજીને તરછોડતા હોય છે પરંતુ આવી વ્યક્તિઓ પ્રત્યે સહાનુભૂતિ અને સમાનાભૂતિ દાખવી જો સહારો આપવામાં આવે તો આ વર્ગ પણ સમાજનું અંગ બની સ્વમાનભેર જીવી શકે છે. આવું જ કામ મહારાષ્ટ્ર કર્જલ ખાતેની સમાજસેવી બાબા આમ્ટેની દોરવણી હેઠળ મેગ્સેસે એવોર્ડ વિજેતા તેમના પુત્ર પ્રકાશ આમ્ટેની રાહબરીમાં શ્રદ્ધા રેહેબિલિટેશન નામની સંસ્થા કરી રહી છે. જેનો અનુભવ તાજેતરમાં જ આ પંથકના લોકોને થયો હતો.

બાબા આમ્ટે સ્થાપિત મહારાષ્ટ્રની સંસ્થા માનસિક રોગીઓની હૂંફથી સારવાર કરી પરિજનો સાથે મિલન કરાવે છે

આ સંસ્થા દ્વારા પાગલ અને મંદબુદ્ધિ લોકોને એમ્બ્યુલન્સ મારફતે સંસ્થામાં લઈ જવાય છે અને ત્યાં મનોચિકિત્સકો દ્વારા સારવાર આપી સમાજમાં સ્વમાનભેર જીવવાને યોગ્ય બનાવવામમાં આવે છે. આ સંસ્થામાં વાગડના દયારામ નાગજી મહારાજ, હસમુખ લખમશી શાહ, જયેશભાઈ, વિક્રમભાઈ વિ. સક્રિય યોગદાન આપી રહ્યા છે.

તાજેતરમાં રાપર, સામખિયાળી અને ભચાઉમાં સંસ્થાના કાર્યકરોએ ગાંડાની શોધ માટે સ્થાનિક સેવાભાવી ઉમેદ શંભુભાઈ ઠક્કર વિગેરેનો સહયોગ લઈ અને શોધખોળ બાદ એમ્બ્યુલન્સમાં ભર્યા ત્યારે ગામમાં ટોળાં એકઠા થઈ ગયા હતા. રીઢા ગુનેગારને પકડવા પોલીસ જે કામગીરી કરે અને ઉધામા સર્જાય એવા જ દ્રશ્યો ખડાં થયાં હતાં. અલબત્ત આ દ્રશ્યો ક્ષણવારમાં હરખમાં પલટાઈ ગયા હતા. ભચાઉની રામવાડી વિસ્તારના એક તબીબના ઓટલેથી એક પાગલને પકડી અને ગાડીમાં ધકેલ્યો ત્યારે આસપાસના લોકો પણ ગળગળા થઈ ગયા હતા. કેબલ, ગોદડા, સડેલો થેલો, સુક્કું ભોજન આ બધું ત્યાં જ રહેવા દીધું અને એમ્બ્યુલન્સમાં મહામહેનતે બેસાડી દીધો. પળવારમાં રાપર-સામખિયાળીથી આવેલા અન્ય આઠ પાગલ- અર્ધપાગલ સાથે તેને સીટ મળી ગઈ, શાંત બની ગયો અને ગાડી શરૂ થતાંની સાથે જ તે સામાન્ય વર્તન કરવા લાગ્યો. હાઈવે પરની હોટેલમાં આ લોકોને પંજાબી ભોજન પીરસાયું, તેમની અદાથી તેમણે જઠરાગ્નિ શાંત કરી અને મહારાષ્ટ્ર તરફ ગાડી રવાના થઈ ગઈ.

આ અંગે દયારામ નાગજી મહારાજે જણાવ્યું કે માર્ગમાં આ લોકોની માવજત લેવી પડે છે અને સાથેના સ્વયંસેવકોએ મનોચિકિત્સક તરીકેની ભૂમિકા પણ ભજવવી પડતી હોય છે.

આ અગાઉ ગત તા. ૩૦/૧૦/૧૧ના પણ શ્રદ્ધા રિહેબિલિટેશન દ્વારા આડેસર, સામખિયાળી, કુંભારિયા, ગાગોદરથી સાતેક જેટલા અર્ધ પાગલ અવસ્થામાં લઘરવઘર ફરતા પુરુષોને સંસ્થા ખાતે લઈ જવાતાં સારવાર અસરકારક રહી અને તેમના પરિજનોને પહોંચાડાયા. આ કાર્ય માટે મુંબઈના મહેન્દ્ર દેવરાજ ગડા અને સામખિયાળીના ધીરજભાઈ તરફથી આર્થિક સહયોગ મળ્યો અને માનસિક સંતુલન સામાન્ય થતાં તેમના પરિવારજનો લેવા આવ્યા અને પુનઃ ઠીક થયાનો સંતોષ સંસ્થા-દાતા પરિવારે લીધો.

માર્ગ-ધોરીમાર્ગ પર ભટકતી, ગામના ખૂણે-ખાંચરે પડ્યા રહેતી આવી વ્યક્તિઓ અવસાન પામતી હોય છે. પરંતુ સ્થાનિક લોકોને સાથે રાખીને આ રીતે તેમને સંભાળી લેવા માટે આવતી આ સંસ્થાની લોકો સરાહના કરી રહ્યા છે.

રસ્તા પર રખડતા નિરાધાર માનસિક રોગીઓને ઘરે પહોંચાડતાં પૂર્વે તેની વ્યક્તિગત સ્વચ્છતા સફાઈ, કપડાં પહેરાવવા, તેનું કાઉન્સિલિંગ વિ. કામ શ્રદ્ધા રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશન કરી રહ્યું છે. માનસિક રોગીઓની મનોવેદના સમજી હૂંફ સાથે સારવાર કરી સમાજ-પરિવાર સાથે મેળવવાનું કામ આ સંસ્થા કરી રહી છે. આ સંસ્થામાં રહેઠાણ, પ્રાર્થનાખંડ, ગૌશાળા, મનોરંજન, યોગ અભ્યાસ સારવાર કરાય છે. ૭ એકરમાં આવેલા આ સંકુલમાં પણ ૫૦ જેટલા મનોરોગીઓ એક સમયે રહી શકે તેવી વ્યવસ્થા છે.

The female patient (sitting on the table) reunited post her recovery turned out to be the mother of an Orthopedic Surgeon (on extreme right) in Surat

GUJARAT
News

GUJARATI

GUJARAT GUARDIAN

MARCH 2013

શુક્રવાર તા. ૧ માર્ચ ૨૦૧૩ • પાનાં : ૧૬+૮ • કિંમત : ₹ ૩.૦૦ REG. NO. SRT 751 R.N.I.Reg. No. : GUJGUJ/2012/44686

VOICE OF THE PEOPLE

ગુજરાત ગાર્ડિયન

• તંત્રી : જીવન બરવાળિયા • મેનેજિંગ તંત્રી : મનોજ મિસ્ત્રી • સંવત ૨૦૬૯ • મહા વદ- ૪ • વર્ષ : ૦૧ • અંક : ૨૨૩ www.gujaratguardian.in E-mail : editor@gujaratguardian.in

•ગાર્ડિયન હાઉસ, સુમનદેસાઈની વાડી, ઉધનાદરવાજા, રિંગરોડ, સુરત-૩૯૫૦૦૨•ફોન:૪૦૧૦૨૦૩, ૨૬૩૬૬૧૧/૧૨/૧૩.•ફેક્સ: (તંત્રી વિભાગ) ૨૬૩૬૬૧૦/(જા.ખ. વિભાગ) ૨૬૩૬૬૧૫

સુરતના ડૉ. રૂપેશ ઘીવાળાના ૧૩ વર્ષ પહેલા ગુમ થયેલાં માતાનું પરિવાર સાથે પુનઃ સુખદ મિલન

સુરત, તા. ૨૮
‘સાહેબ, સાવ સાચું કહું, પ્રારંભે અમે અમારી માતાને શોધવા ભારે દોડધામ કરી, છેક વીરમગામ સુધી લાંબા થયા, પણ અમને માતાને શોધવામાં નિષ્ફળતા સાંપડતા આખરે અમે અમારી માતાનું મૃત્યુ થઈ ગયું હોવાનું માની લીધું હતું. અમને સ્વપ્નેય ખ્યાલ ન હતો કે અમારી માતા જીવીત છે. આખરે ૧૩ વર્ષ બાદ અમારી માતાનો અમને સુખદ ભેટો થયો ત્યારે અમારા ચારેય ભાઈઓ અને પરિવારજનોની આંખો હર્ષાશ્રુથી ઉભરાઈ ગઈ હતી’- આ શબ્દો છે ૧૩ વર્ષ બાદ માતા સાથે મિલન કરનારા પુત્ર ઓર્થોપેડિક સર્જન ડૉ. રૂપેશ ઘીવાળાના.

વાત છે ૨૦૦૦ના વર્ષની. તે વખતે (તા. ૧૧/૧૨/૨૦૦૦ના રોજ) પદ્માબહેન ચંદુભાઈ ઘાવાળાની

(તસવીરઃ પ્રદિપ ગોહીલ)

• અનુસંધાન પાના ૨ પર

પરિવારે માતા મૃત્યુ પામ્યાનું માની લીધુ હતુંઃ શિક્ષિકા પદ્માબેન ચેન્નાઈ પહોંચી ગયાં હતાંઃ પરંતુ ‘હેલ્પિંગ હેન્ડ’ નામની સંસ્થાએ સાચવી લીધાં હતાં

સુરતના ડૉ. રૂપેશ ઘીવાળાના...

ઉમર ૫૦ વર્ષની હતી. અને તે શિક્ષિકા તરીકે ફરજ બજાવતા હતા. માનસિક બિમારીના કારણે તે ગુમ થઈ ગયાં હતાં. તે વખતે તેમના પરિવારજનોએ કતારગામ પોલીસ મથકમાં તે ગુમ થયાની જાણ પણ કરી હતી. ૨૦૦૦ના વર્ષમાં ગુમ થયા તે વખતે કામરેજ, સચિન, વીરમગામ સહિતના વિવિધ વિસ્તારોમાંથી ખોટા ફોન ખૂબ આવ્યા હતા. ઘીવાળા પરિવાર છેક વીરમગામ સુધી લાંબો થયો હતો. એકાદ-બે વર્ષની સતત અને સખત મહેનતના અંતે પણ માતા પદ્માબહેનની ભાળ ન મળતા આખરે તે મૃત્યુ પામ્યા હશે તેવું તેમના ચાર પુત્રો અને પરિવારજનોએ માની લીધું.

બીજી બાજુ બન્યું એવું કે પદ્માબહેન સુરતથી ગુમ થયા બાદ છેક ચેન્નઈ પહોંચી ગયા હતા. જ્યાં હેલ્પિંગ ઈન હેન્ડ નામની સામાજિક સંસ્થાના સંપર્કમાં પદ્માબહેન આવી ગયાં. ત્યાં પદ્માબહેને ગુજરાતીમાં વાત કરી હતી. પરિણામે આ સંસ્થા મુંબઈના બોરીવલી વિસ્તારમાં કાર્યરત રીહેબિલીટેરિશન ફાઉન્ડેશ નામની સંસ્થાના સંપર્કમાં હોવાથી પદ્માબહેનને આ સંસ્થાને સોંપી દીધા. જેથી હવે પદ્માપહેન ચેન્નાઇના બદલે મુંબઈના બોરીવલી વિસ્તારમાં આ સંસ્થામાં રહેવા લાગ્યા હતા. આ સંસ્થામાં વડોદરાના ઉપાસનાબહેન પણ ફરજ બજાવતા હતા. પદ્માબહેન સુરતની લિંબુશેરીનું રટણ કરતા હતા. જેના આધારે ઉપાસનાબહેને સુરતમાં આવી મહિધરપુરા પોલીસનો સંપર્ક કર્યો હતો. પદ્માબહેન પોતાના પુત્રનું નામ રૂપેશ હોવાનું પણ કહેતા હતા. જેથી મહિધરપુરા પોલીસે મથકના હેડ કોન્સ્ટેબલ જશવંત પટેલ અને તેમની ટીમે લિંબુશેરીમાં રહેતા તમામ રૂપેશભાઈનો સંપર્ક કર્યો હતો. જેમાંથી ડૉ. રૂપેશ ઘીવાળાએ પોતાનાં માતા ૧૩ વર્ષ પુર્વે ગુમ થયા હોવાની વાત કરી હતી. એ સાથે જ ઉપાસનાબહેન પાસે રહેલી પદ્માબહેનની તસવીર બતાવવામાં આવી હતી. ડૉ. રૂપેશ ઘીવાળાએ આ પોતાની માતની જ તસવીર હોવાનું કહ્યું હતું. આ રીતે ૧૩ વર્ષ બાદ ચાર પુત્રોને પોતાની માતાનો મેળાપ થયો હતો.

આ બાબતે ડૉ. રૂપેશ ઘીવાળાનો ટેલિફોનિક સંપર્ક કરતા તેમણે કહ્યું હતું કે, “ગુમ થયા ત્યારે ૫૦ વર્ષની વય હતી. વળી, માનસિક હાલત ત્યારે પણ થોડી અસ્વસ્થ હતી. ગુમ થયાના એકાદ બે વર્ષ સુધી અમે તેમને શોધવા ભારે મહેનત કરી હતી. આમ છતાં ભાળ ન મળતા અમે ચારેય ભાઈઓએ માનસિક રીતે નક્કી કરી લીધું હતું કે હવે અમારી માતા મૃત્યુ પામ્યા હશે. આ રીતે માની લીધા બાદ શોધખોળ બંધ કરી દીધી હતી. અમને ચારેય ભાઈઓને કે પરિવારજનોને એવો સ્વપ્નેય ખ્યાલ ન હતો કે અમારા માતુશ્રી આ રીતે જીવતા હશે અને ૧૩ વર્ષ બાદ પુનઃ મિલન થશે. આ રીતે અમારી માતાને અમારા સુધી પહોંચાડવામાં મદદરૂપ બનેલી ચેન્નઈ અને મુંબઈની બન્ને સંસ્થાના સેવાભાવી સજ્જનો પ્રતિ અમારો પરિવાર આભારની લાગણી વ્યક્ત કરે છે.”

GUJARAT
News

GUJARATI

MID - DAY
Mumbai

APRIL 2013

100% ચટાકો
મિડ-ડે
Jagran મુંબઈ, રવિવાર, ૧૪ એપ્રિલ ૨૦૧૩, ₹ ૫.૦૦
સન્ડે સ્પેશ્યલ
૧૬ પાનાં + ૨૦ પાનાં sunday સરતાજનાં
A JAGRAN INITIATIVE Postal Registration No. MH/MR/WEST/67/2012-2014
website : www.gujaratimidday.com

ભટકી ગયેલા ઈરાનીને ગુજરાતી બિઝનેસમૅને સાચી રાહ બતાવી

કિશોરાવસ્થામાં જ બૉલીવુડથી અંજાઈને પૈસા ભેગા કરીને ગયા વર્ષે ભારત આવી ગયેલો યુવાન ચેમ્બુરના અજય શાહને માનસિક રીતે અસ્વસ્થ હોવા છતાં અસામાન્ય લાગ્યો એટલે સાઇકિયાટ્રિસ્ટની મદદ લઈને તેની સારવાર કરાવી: સ્વસ્થ થતાં માનવતાનાં સંસ્મરણો સાથે પોતાના સુશિક્ષિત પરિવાર પાસે પાછો સ્વદેશ જવા માટે તૈયાર થયો

માનવતાનો અનુભવ : સુધાર કેન્દ્રમાં સારવાર લીધા બાદ સેયેદ મોહસેન મિરજલિલી (જમણે) આ રીતે ચિત્રો દોરીને વાતો સમજાવવાનો પ્રયાસ કરતો હતો.

શૈલેશ ભાટિયા
મુંબઈ, તા. ૧૪

લગભગ સાડાત્રણ મહિના અગાઉ ચેમ્બુરની ફૂટપાથ પરથી ભૂખ્યો-તરસ્યો અને ભિક્ષુક જેવો અને માનસિક રીતે અસ્થિર જણાતો ૨૫ વર્ષથી વધુ વયનો એક યુવક મળી આવ્યો હતો. એક ગુજરાતી બિઝનેસમેન અને કેટલાંક સેવાભાવી મુંબઈગરાઓએ તેને આવી સ્થિતિમાંથી બહાર લાવવાના પ્રયત્નો કર્યા હતા જે આજે રંગ લાવ્યા છે. માનવતા હજી ધબકી રહી છે એના જીવતાજાગતા ઉદાહરણરૂપ આ યુવક ખરેખર તો ઈરાનનો છે અને ટૂંક સમયમાં તે પોતાના સુશિક્ષિત પરિવારજનો પાસે સ્વદેશ પાછો ફરશે. આજે સ્વસ્થ ચિત્તે વાતચીત કરતાં સેયેદ મોહસેન મિરજલિલી સાથે 'મિડ-ડે'એ ગઈ કાલે વાતચીત કરી એ મુંબઈની માનવતાની સાચી ઓળખ છે.

સેયેદે કહ્યું હતું કે 'હું મારી કિશોરવયથી જ ભારત અને ભારતીય સંસ્કૃતિથી ઘણો પ્રભાવિત રહ્યો છું. મારી ઇચ્છા ભારતીયોને મળવાની હતી અને હું હંમેશાં અમિતાભ બચ્ચન, સલમાન ખાન અને શાહરુખ ખાનની ફિલ્મો પણ જોતો હતો. સદ્ભાગ્યે મને ભારતમાં કોઈ ખરાબ વ્યક્તિનો ભેટો નથી થયો. મારા યાઝ્ડ (ઈરાનના એક શહેર) ખાતેના સિરૅમિકના

અનુસંધાન ચોથે પાને »

ઈરાનીને ગુજરાતીએ રાહ બતાવી

પહેલે પાનેથી ચાલુ

બિઝનેસમાંથી થોડા પૈસા એકઠા થયા એટલે મેં ભારત આવવાનું નક્કી કર્યું અને ૨૦૧૨ની ૨૫ જાન્યુઆરીએ ઈરાનથી વાયા દુબઈ મુંબઈ સુધી વિમાનમાં આવ્યો હતો (આ સંબંધી હકીકતો ઈરાનની એમ્બેસીમાંથી કન્ફર્મ થઈ હતી). સેયેદે કહ્યું હતું કે 'હું ગોવા અને દક્ષિણ ભારતમાં ફર્યો હતો અને ત્યાંથી પાછો ફરતી વખતે શું થયું એ મને યાદ નથી, પરંતુ આજે હું આ સુધારગૃહમાં છું એટલું જાણું છું.'

આ યુવકને જ્યાં સારવાર અપાઈ હતી એ શ્રદ્ધા સુધારગૃહનાં સ્વયંસેવિકા ઉપાસના દર્યાનાનીએ કહ્યું હતું કે 'તેણે માનસિક હાલત સારી થતાં અમને જણાવ્યું હતું કે મારું લગ્નજીવન બે વર્ષમાં પડી ભાંગ્યું હતું અને મને બે વર્ષની એક પુત્રી છે. મારા પરિવારમાં માતા-પિતા અને બે ભાઈઓ છે. મારો એક નાનો ભાઈ કમ્પ્યુટરનો પ્રોફેસર છે. મારા પિતા ત્યાંના જાણીતા ધર્મગુરુ છે. આજે સેયેદ પોતાના ઘરે જવા થનગની રહ્યો છે અને ભારતમાં તેને માનવતાના જે અનુભવ મળ્યા એ બદલ આપણો આભાર વ્યક્ત કરી રહ્યો છે.'

જોકે ચેમ્બુરની ફૂટપાથ સુધી તે કઈ રીતે પહોંચી ગયો એ હજી સસ્પેન્સ જ છે, પરંતુ ત્યાં તેને રોજ સવારે ચાલવા નીકળતા ગુજરાતી બિઝનેસમેન અજય શાહે આ વર્ષે જાન્યુઆરીમાં જોયો હતો. શાહે વાતનો દોર સાધતાં કહ્યું હતું કે 'બે-ચાર દિવસથી હું જોતો હતો કે આ અસામાન્ય યુવક માનસિક રીતે અસ્થિર છે અને તે સારા ઘરનો દેખાતો હતો. તે કોઈ પાસે કાંઈ માગતો નહોતો, પરંતુ કોઈ કશું ખાવાનું આપે તો લઈ લેતો હતો. મેં બોરીવલીમાં રહેતા મારા એક ઓળખીતા સાઈકિયાટ્રિસ્ટ ડૉ. ભરત વટવાણીનો સંપર્ક કરી તેમને આ યુવક વિશે જણાવ્યું હતું.'

આ ડૉક્ટરને ૧૯ જાન્યુઆરીએ શ્રદ્ધા સેન્ટરમાં બોલાવાયા હતા અને તેમણે આ યુવકનો અભ્યાસ કરીને તે સારા ઘરનો હોવાનું પ્રાથમિક નિદાન કર્યું હતું. જોકે તેની ભાષા અને વાતચીત કરવાની ઢબથી તે વિદેશી હોવાનું ડૉક્ટરને સમજાયું હતું, પરંતુ તે પોતાની ઓળખ આપી શકે એટલો સ્વસ્થ નહોતો. તે સ્કિઝોફ્રેનિયાનો દરદી હોવાનું અને તેને કારણે મેન્ટલ ટ્રોમામાં હોવાનું જણાયું હતું.

તેની સારી રીતે સારવાર થઈ, કપડાં બદલાયાં અને પોષણક્ષમ આહાર મળતાં તે ફરીથી સ્વસ્થ થયો અને આજે તે સ્વદેશ જવા તૈયાર છે, પરંતુ તે સ્વસ્થ થતો હતો ત્યારે કેટલીક વાર ચિત્રો દોરીને પોતાની વાત કરવાનો પ્રયત્ન કરતો રહેતો હતો. એક દિવસ અમારા બધાના આશ્ચર્ય વચ્ચે તેણે અચાનક અંગ્રેજી અને ફારસી ભાષામાં કડકડાટ બોલવાનું શરૂ કર્યું હતું.

સેયેદને પોતાના ઘરે પાછો મોકલી આપવા આ ડૉક્ટરે જ ફૉરેનર્સ રીજનલ રજિસ્ટ્રેશન ઑફિસનો સંપર્ક કર્યો હતો. આ ઑફિસના ડેપ્યુટી પોલીસ-કમિશનર અશ્વતી દોરજેએ દિલ્હી સુધીની જે પ્રક્રિયા કરવામાં મહિનો લાગે એ પ્રક્રિયા સ્થાનિક સ્તરે જ કરી આપી હતી. આ ઑફિસના અધિકારીઓના જણાવ્યા મુજબ સેયેદની બધી ડીટેલથી પોલીસ ઈરાનમાં તેના ઘર સુધી સંપર્ક કરી શકી હતી અને અચાનક પુત્રની ખબર મળતાં તેઓ ખુશ થઈ ગયા હતા.

GUJARAT News

GUJARATI

JANMABHOOMI PRAVASI – PART 1

AUGUST 2013

|| जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी ||

http://www.janmabhoominewspapers.com
I-Pad :http://www.usindia.com/e/Janmabhoomipravesi.html

જન્મભૂમિ પ્રવાસી

સૌરાષ્ટ્ર ટ્રસ્ટ પ્રકાશન

Date : 11-8-2013 • Sunday • Mumbai

ઊખડીને દૂર ફેંકાઈ ગયેલાં વૃક્ષને ફરી બગીચામાં રોપવાનું કામ...

પતિ-પત્ની

બન્ને મુંબઈમાં મનોચિકિત્સક, એક રેસ્ટોરાંમાં બેઠાં હતાં અને અચાનક સામેના ફૂટપાથ પર ધ્યાન ગયું. એકદમ સૂગ ચડે તેટલી હદે ગંદો, લઘરવઘર, હજામત અડાબીડ વધી ગઈ હોય તેવો એક જુવાન ત્યાં બેઠો હતો, જોયું તો એ માણસે અચાનક બાજુમાંથી એક ખાલી નાળિયેર લઈને બાજુમાં વહેતી ગટરમાં બોળ્યું અને એના વડે એમાંથી ઊલેચીને એક ઘૂંટડે પી લીધું, દંપતીને આ જોઈને એક આંચકો લાગ્યો. અરે, પશુ પણ ન હોઠે અડાડે એવું પાણી આ માણસ પી રહ્યો છે ! અરેરાટી થઈ અને એક પણ ક્ષણના વિલંબ વગર રસ્તો ઓળંગીને સામા ફૂટપાથે પહોંચી ગયાં. એનું બાવડું પકડીને બેઠો કર્યો, અને પોતાની ગાડીમાં પોતાના નર્સિંગ હોમમાં લઈ આવ્યા. પછી તો પોતાનું સમગ્ર ધ્યાન એના પર કેન્દ્રિત કરી દીધું. સારવાર શરૂ કરી દીધી. થોડા દિવસમાં છોકરો લગભગ સામાન્ય સ્થિતિમાં આવી ગયો. ત્યારે એની પાસેથી એ જાણીને અતિ નવાઈ લાગી કે એ તો સાયન્સ ગ્રેજ્યુએટ છે અને એના પિતા તો આંધ્ર પ્રદેશની એક જિલ્લા પંચાયતમાં બહુ ઊંચા હોદ્દે છે. હવે એને એનું ઘર પણ યાદ આવતું હતું. આ ડૉક્ટર દંપતીએ પોતાને ખર્ચે એને ગામ જઈને એના પરિવાર સાથે ભેટો કરાવ્યો ત્યારે એ દૃશ્ય ભલભલાનાં હૃદયને પીગળાવી દે તેવું હતું.

એ જ ક્ષણે બન્નેએ નિર્ણય કર્યો કે ખરું કરવાં જેવું કામ તો આ છે ! આવા રખડતા-ભટકતા લોકોને વીણીવીણીને પોતાના નર્સિંગ હોમમાં લઈ આવવા અને એમને થઈ શકે તેટલા સાજા કરવા એટલું પૂરતું નથી, પરંતુ એમને એમના વિખૂટા પડી ગયેલા પરિવારો સાથે ફરી જોડી આપવા એ જ ખરું કરવાનું કામ છે. નવાઈની વાત તો એ હતી કે આખા દેશમાં મનોરોગ માટેની હૉસ્પિટલો તો સરકારી-બિનસરકારી એવી અનેક છે પણ આવા રખડતા ભટકતા મનોરોગીઓ કે જેને સામાન્ય જનસમાજ "ગાંડા" ગણીને હડધૂત કરે છે તેવાઓને તેમના પરિવારો સાથે પુનઃસ્થાપિત કરી આપનાર સંસ્થા એક પણ નથી !

આજથી પચીસ વર્ષ પહેલાની ૧૯૮૮ની સાલની આ ઘટના મુંબઈની નજીક કર્જતમાં આવેલા શ્રદ્ધા રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશનની સ્થાપનાના મૂળમાં છે. અલબત્ત, સાડા છ એકરમાં પથરાયેલો અને આજ સુધીમાં આપણા દેશના અનેક રાજ્યો ઉપરાંત ઈરાન, બાંગ્લાદેશ, નેપાળ અને આંદામાન-નિકોબાર સહિતના બીજા દેશોના અઢારસો ઉપરાંત મનોરોગીઓને સાજા કરીને એમના પરિવારોમાં પુનઃસ્થાપિત કરી આપનારો આ વિશાળ કેમ્પસ તો છેક ૨૦૦૬માં અસ્તિત્વમાં આવેલો. અત્યારે પણ અહીં પાંસઠથી ય વધુ મનોરોગીઓ સચવાઈ રહ્યા છે અને સારવાર લઈને ફરી સ્વસ્થ થવાની અને પોતાનાથી વિછોડાયેલા પરિવારમાં ફરી સ્થાન પામવાની દિશામાં તેમની ગતિ છે. પણ એમની પ્રવૃત્તિની શરૂઆત ગટરનું પાણી ગળે ઉતારી જનારા છોકરાની સારવાર અને પુનઃસ્થાપનથી થઈ. એ પછી ૧૯૯૭માં મુંબઈના દહિંસરમાં શ્રદ્ધા રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશનની વીસ પથારીવાળી વ્યવસ્થિત હૉસ્પિટલની શરૂઆત થઈ પણ 'આ લોકો તો ગમે તેવા રોગિષ્ટ પાગલોને, વળગાડવાળાઓને રખડતા-ભટકતા હોય ત્યાંથી પકડી,

શબ્દવેધ

રજનીકુમાર પંડ્યા

email:rajnikumarp@gmail.com

આણીને અમારાં રોજિંદાં જીવનને નરકસમું કરી નાખે છે, એવા મુદ્દા સાથે કેટલાક સ્થાનિકો કોર્ટે ચડ્યા પણ હાઈ કોર્ટે એવો ચક્રવર્તી ચુકાદો આપ્યો કે "મનોરોગીઓ અને રસ્તા પર તરછોડાયેલી હાલતમાં પડ્યા રહેતા લોકોને પણ તબીબી સારવાર મેળવવાનો સામાન્ય લોકો જેટલો જ અધિકાર છે."

એની આજની અતિ વિસ્તૃત પ્રવૃત્તિ અને એટલી જ કારમી આર્થિક વિટંબણાઓની વાત કરતાં પહેલાં એના ભૂતકાળના કેટલાક હૃદયદ્રાવક કિસ્સાઓ જોઈએ.

અગાઉ મુંબઈની જે. જે. સ્કૂલ ઑફ આર્ટસમાં લેક્ચરર રહી ચૂકેલા એક ભાઈ બસ આમ જ "ગાંડા" થઈ ગયા. મહામહેનતે એમને લેવલ પર લાવતા આ દંપતી ડૉ. ભરત અને ડૉ. સ્મિતા વાટવાણીને ત્રણ માસ લાગ્યાં પણ ખરી સમસ્યા તે પછીની હતી. તેમને તેમનાં ઘર સાથે તો મેળાપ કરાવી આપ્યો પણ ગુમાઈ ચુકેલી નોકરીનું શું ? એના એક વખતના સાથીઓ અને વિદ્યાર્થીઓની એવી ભાવના હતી કે એમને એમની મૂળ નોકરી પર જ પાછા લઈ લેવામાં આવે. આ એકદમ અશક્યવત કામ હતું. પણ ડૉક્ટરે એ ચેલેન્જ પણ ઉપાડી લીધી. મહારાષ્ટ્ર સરકારના શિક્ષણ સચિવ શ્રીમતી કુમુદબહેન બંસલને મળ્યાં અને તેમના સહકારથી સાજા થઈ ગયેલા એ લેક્ચરરને તેમની અસલ નોકરી પાછી મળી. આ એમનું માત્ર પરિવારમાં જ નહીં પણ રોજગારીમાં પણ પુનર્વસન થયું.

ગમે તેમ પણ તેમને થયાં કરતું હતું કે હજુ આટલું પૂરતું નથી. પણ તો પછી હજુ શું કરવું જોઈએ તેની દિશા હાથ લાગતી નહોતી. એવામાં એકવાર તેઓ સાજા થયેલા એક મનોરોગીને મિત્રો સાથે એના ગામ વર્ધા મુકવા જઈ રહ્યા હતા ત્યારે ચંદ્રપુર જિલ્લાના વરારામાં આવેલા આનંદ આશ્રમમાં જઈને બાબા આમટેની મુલાકાત લેવાની ઈચ્છા થઈ. બસ, એમ જ મરજી થઈ આવી. તેઓ પોતાના દર્દીને એના પરિવારમાં મૂકીને આગળ વધ્યા અને હજુ બાબાના આશ્રમથી સો કિલોમીટર દૂર હતા ત્યાં ગાઢ જંગલમાં રાત્રિના ઘન અંધારામાં એક માણસને રસ્તાની કોરાણે કણસતો અને કરાંજતો પડેલો જોયો. ગાડી થોભાવીને નીચે ઊતરીને જોયું તો એને કોઈએ ઢોરમાર મારીને સાંકળ વડે બાંધીને અહીં ફેંકી દીધો હતો. એ ઊલટીઓ અને મળમૂત્રથી ખરડાયેલો હતો. સમજી શકાતું હતું કે વળગાડ કે એવા કોઈ જરી-પુરાણા અંધશ્રદ્ધા અને વહેમનો એ મનોરોગી ભોગ બન્યો હતો. ડૉક્ટરે તેની સાથે સંવાદ સાધવાનો પ્રયત્ન કર્યો પણ વ્યર્થ રહ્યો. સાથે આવીને ગાડીમાં બેસી જવાની વાત પણ તેણે માની નહીં. થાકી-કંટાળીને આ મંડળી પોતાની દિશામાં આગળ વધી. પણ પંદરેક કિલોમીટર કાપ્યા છતાં ડૉક્ટરનો આત્મા કકળતો હતો કે એને એ નરકની દશામાં સબડતો મૂકીને આપણાથી એમ આગળ નીકળી જવાય ? આમ વિચારીને ગાડી પાછી વાળી અને ફરી એને શોધી કાઢીને કંઈક મનોવૈજ્ઞાનિક તરીકાથી અને કંઈક ઉંચકીને એની સફાઈ કરી અને એના ગંદા કપડાં દૂર કર્યાં. એને શરીરે એક ચાદર વીંટાળીને ગાડીમાં બેસાડ્યો. રસ્તામાં વિચાર તો ઘણો આવ્યો કે હવે આ અવસ્થામાં તેને આશ્રમમાં શી રીતે લઈ જઈ શકાય ? પણ બીજો રસ્તો નહોતો. આશ્રમમાં પહોંચીને બાબાને અને એમના પુત્ર પ્રકાશ આમટેને આખી વસ્તુસ્થિતિ સમજાવી. આશ્ચર્ય વચ્ચે પ્રકાશજીએ તાબડતોબ છીણી અને હથોડી મગાવ્યા અને જાતે જ નીચે બેસીને પેલાને ચીવટ રાખીને સાંકળો તોડીને મુક્ત કર્યો. રાત્રિનો સમય હતો છતાં આખી કામગીરી બાબા આમટે એકીટશે નિહાળી રહ્યા હતા.

સવારે ઊઠીને ડૉક્ટરે જોયું તો બાબા બગીચામાં ટહેલતા હતા. એમની આંખોમાં આંસુ હતાં. ડૉક્ટરને જોતાવેંત એમણે કહ્યું કે પોતે આખી રાત સૂઈ શક્યા નથી. સતત પોતાને એ વિચાર સતાવ્યા કરતા હતા કે કોઈ માણસ આટઆટલી સાંકળોનાં બંધન સાથે ચાલી જ શી રીતે શકે ? એમણે કહ્યું કે પોતાને ખુદને માનસિક રોગનો અનુભવ એક જમાનામાં થઈ ચૂક્યો છે અને એવા લોકોની થતી દુર્દશાનો એમને જાતઅનુભવ છે. એમને આવા લોકો માટે કંઈક નક્કર કરવાની ઈચ્છા હતી પણ પછી રક્તપિત્ત જેવા રોગીઓની સેવાનાં ક્ષેત્રમાં વધુ વ્યસ્ત થવાથી એ ઈચ્છા વણપૂરી જ રહી ગઈ. એમની વાતમાં કદાચ એ સૂચન હતું કે ભલે મારાથી ન થયું પણ હવે તમે કામ ઉપાડી લો.

આ કદાચ નિયતીનો જ સંકેત હતો. એ પછી શું થયું તેની વાત હવે પછીના હપ્તામાં (ક્રમશઃ)

શ્રદ્ધા ફાઉન્ડેશન
-ડૉ. ભરત વાટવાણી
સંપર્ક : ૦૯૮૨૦૪ ૨૨૨૦૪
અને ૦૨૨-૨૮૯૫૫૦૨૦

GUJARAT

News

GUJARATI

JANMABHOOMI PRAVASI – PART 2

AUGUST 2013

|| जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी ||

http://www.janmabhoominewspapers.com
I-Pad :http://www.usindia.com/e/Janmabhoomipravesi.html

જન્મભૂમિ પ્રવાસી

સૌરાષ્ટ્ર ટ્રસ્ટ પ્રકાશન Date : 18-8-2013 • Sunday • Mumbai

(ગયા હપ્તાથી ચાલુ)

ખોવાયાને ખોળવા પ્રભુએ નયન દીધાં તમને ?

બાબા આમટેની આંસુભીની આંખોમાંથી જે ભાવ ટપકતો હતો તેને હૃદયમાં સ્થાપીને ડૉક્ટર વાટવાણી મુંબઇ પાછા ફર્યા, ટ્રસ્ટીઓની મીટિંગ બોલાવી અને પછી જે થયું તે આ મુંબઈથી સો કિલોમીટર દૂર કરજતની બોર્ડર પર જમીનનો એક વિશાળ પ્લોટ ખરીદ કરીને જરૂરી બાંધકામ સંપન્ન કરીને શ્રધ્ધા રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશનનું કામકાજ શરૂ કર્યું.

આપણે જેને ગાંડા, પાગલ, ચક્રમ, મગજમેડ, ચસ્કેલ કહીને સંબોધીએ છીએ અને આપણા ઘરમાં હોય અને બહુ ઉપદ્રવ કરતા હોય તો દોરડાથી બાંધી દઇએ છીએ, રસ્તામાં રઝળતા મૂકી દઇએ છીએ કે એ જાતે જ નાસી જઇને રસ્તે ભટકતા થઇ જાય છે, ગુમશુદા થઇ જાય છે તેઓ માટે ''ગાંડા'' કે એવાં વિશેષણો સાચા નથી, તે લોકો ઓછી-વત્તી માત્રાના મનોરોગી છે. એ રોગનું તબીબી નામ સ્કિઝોફ્રેનિઆ (Schizophrenia) છે. તે સૌમ્ય (માઇલ્ડ) કે તીવ્ર (સિવિયર) લેવલનો હોઇ શકે. ઘણીવાર તો એનો દર્દી બુદ્ધિશાળી હોય અને સામાન્ય સંજોગોમાં સમધારણ રીતે વર્તતો હોય. બીજા સૌમ્ય અને તીવ્ર મળીને ભારતભરમાં આવા પાંચ કરોડ લોકો છે, તેમાંના ૮૦ ટકા દર્દીઓને એની કોઇ સારવાર મળતી નથી, કારણ કે હાલ મનોવિશેષજ્ઞોનું પ્રમાણ દસ લાખની વસ્તીએ માત્ર ત્રણનું જ છે. સરકારના કુલ બજેટના માત્ર એક ટકા જેટલી જ રકમ માનસિક સ્વાસ્થ્યના ક્ષેત્ર માટે ફાળવવામાં આવે છે. એને માટેનાં દવાખાનાં પણ જૂજ છે. પરિવારમાં હતા ત્યારે જેમની ઉપેક્ષા અને અવમાન થતાં હતાં તેવા આ મનોરોગીઓ ઘર છોડીને બીનપત્તે થયા તેમની શોધ ચાલે છે, તેમના માટે ઝુરાપો શરૂ થઇ જાય છે. નદી, નાળાં કૂવા-તળાવ. અરે, શબઘરો સુધ્ધાંમાં તેમની તલાશ થાય છે. ક્યારેક એમને મરી ગયેલા માનીને ઘરમાં તેમના ફોટા પર હાર ઝૂલવા માંડે છે.

આ સ્થિતિ નિવારવાનું કામ આમ તો દેશભરમાં બહોળા, અતિવ્યાપક પાયે થવું જોઇએ. પરિવારોએ પોતે આવા મનોરોગી પોતાનાં ઘરમાં કે વર્તુળમાં હોય તો એમના વિષે એક રોગી તરીકેના દૃષ્ટિકોણથી વિચારીને જાગૃત થવું જોઇએ. એમને સહાનુભૂતિ અને સારવાર બન્ને આપવાના છે, નહીં કે ઉપેક્ષા અને હડકારા. મનને સ્થિરવિચાર રાખીને આટલું કરવામાં આવશે તો રખડતા-ભટકતા અને ઘરથી વિછોડાયેલા મનોરોગીઓની સંખ્યા ઘટી જશે. આવી જાગૃતિ ફેલાવનારી સંસ્થાઓ કેટલીક દરેક શહેરમાં છે. અમદાવાદમાં પણ સમવેદના ફાઉન્ડેશન વિખ્યાત મનોવિશેષજ્ઞ પિતા-પુત્ર ડૉ. મૃગેશ વૈશ્નવ અને ડો પાર્થ વૈશ્નવની રાહબરી નીચે સરસ કામ કરે છે, પરંતુ ઘરથી સાવ લાપત્તા થઇને શેરી-ગલીમાં ભટકતા અને લોક દ્વારા હાડ-હાડ થતા આવા માનવજીવોને વીણી-વીણીને પોતાની સંસ્થામાં લાવીને તેમની સારવાર, સહાનૂભુતિ અને થેરપી દ્વારા નોર્મલ (અથવા લગભગ નોર્મલ) બનાવીને દેશ-વિદેશ જ્યાં એમનો પરિવાર હોય ત્યાં પોતાના કાર્યકરો સાથે પહોંચાડનારી કદાચ દેશની એકમાત્ર ઑર્ગેનાઇઝ્ડ સંસ્થા શ્રધ્ધા રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશન, કરજતની શી સ્થિતિ છે ?

શબ્દવેધ

રજનીકુમાર પંડ્યા

email:rajnikumarp@gmail.com

દહિસરથી ૨૦૦૬માં કરજત પોતાના વિશાળ કેમ્પસમાં આવી તો ખરી અને આ લખાય છે ત્યાં સુધીમાં એણે ચોવીસસોથી ઉપર આવા ભટકતા અને ગમે ત્યાં સબડ્યા કરતા મનોરોગીઓને ઊંચકીને અહિં લાવવાનું દુષ્કર કામ કર્યું છે. અહીં લાવીને એમને સાચવ્યા છે. તેમની નાની-મોટી શારીરિક બીમારીઓનો ઇલાજ કર્યો છે, તેમને દવા પણ સ્વજન પાય તે રીતે ચીવટથી નિયમિત આપી છે. કાઉન્સેલિંગ કર્યું છે અને જરા સારા થાય કે તેમને પ્રેમથી ખેતી કે શાકભાજી વાવવા જેવી પ્રવૃત્તિમાં જોતર્યા છે. ધીરજપૂર્વકની સારવારને લીધે તેમનામાં સભાનતા અને સ્વમાનનો સંચાર કર્યો છે અને જ્યારે એમ લાગે કે તે હવે સ્વસ્થ છે ત્યારે તેની પાસેથી જ તેના ઘરની ભાળ મેળવીને એને એના પરિવારમાં પાછા સેટ કર્યા છે. ચોવીસસો જેટલા અહીં લવાયેલામાંથી સારવારને લીધે આજ સુધીમાં ૧૯૦૦ જેટલા મનોરોગીઓને એ રીતે પોતાના પરિવાર સાથે ભેટો કરાવી દીધો છે. એમાં ઇરાનનો સૈયદ મોહસીન પણ છે, જે મુંબઇના ચેમ્બુરના છેડાનગરમાં રખડતો-ભટકતો મળી આવેલો. ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૩માં એને એના ઇરાનના ઘર સુધી પહોંચાડવા માટે પાસપોર્ટ, વિઝાથી માંડીને ટિકિટની જોગવાઇ ઉપરાંત ઇરાનના ભારત ખાતેના કોન્સ્યુલેટ અને મુંબઇના પોલિસ ડિપાર્ટમેન્ટ સાથે કાયદાકીય ગોઠવણ કરવી પડેલી. બાંગ્લાદેશના બે અને નેપાળના નવ દર્દીઓને, આંદામાનના પણ એક મનોરોગીને, મહારાષ્ટ્રના ૪૪૨, ગુજરાતના ૫૬, ઉત્તર પ્રદેશના ૨૨૬ અને પશ્ચિમ બંગાળના ૬૪ દર્દીઓ ઉપરાંત ભારતના એકેએક પ્રાંતના ઓછા-વધતા દર્દીઓને ગણીને ૨૦૧૨ના અંત સુધીમાં આંકડો ૧૬૩૫ પહોંચ્યો તો આ ૨૦૧૩ના જાન્યુઆરીથી જૂન સુધીના બીજા ૨૬૬. આ એકેએક દર્દીનો પોતાના પરિવાર સાથે મેળાપ એટલે એક એક પત્થરને પણ પીગળાવી દે તેવી વાર્તા !

આ બધું કરજતના કેન્દ્રમાંથી થઇ રહ્યું છે, પણ બહુ ઓછા આ સંસ્થાની પીડને જાણે છે. આ ખર્ચ કેટલો બધો ? સરકારી સહાય તો કોઇ મળતી જ નથી. ભારતની કોઇ પણ મેન્ટલ હૉસ્પિટલ દર્દીઓને સ્વસ્થાને પહોંચાડવાની વ્યવસ્થા ધરાવતી નથી. એ લોકો આ શ્રધ્ધા રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશનને જ એ માટે યાદ કરે છે. આ લખનારને બરાબર યાદ છે કે હજુ માર્ચ માસમાં જ અમદાવાદની સરકારી મેન્ટલ હૉસ્પિટલના સેવાભાવી ડૉ. અજય ચૌહાણે આ ફાઉન્ડેશનને પત્ર લખીને બાવીસ જેટલા દર્દીઓને અમદાવાદથી લઇ જઇને તેમને ઘેર પહોંચાડવાની લેખિત વિનંતી કરી. ડૉ. ભરત વાટવાણી પોતાના સામાજિક કાર્યકરો અને એક ડૉક્ટર વહેલી સવારે કરજતથી નીકળીને સવા છસો કિલોમીટરનું અંતર કાપીને અમદાવાદ બપોરે પહોંચ્યા અને બે કલાકમાં બધી વિધિ પતાવીને પાછા કરજત જવા નીકળી ગયા. કારમા તાપમાં એસી વગરની ખખડધજ એમ્બ્યુલન્સમાં જતા- આવતા રસ્તામાં એ લોકોએ પોતે અને વળતા આ દર્દીઓના કાફલા સાથે સૌએ પેટમાં શું નાખ્યું હશે તેની તો કલ્પના જ કરવી રહી, પણ એક વસ્તુએ કલ્પના નહિ, પણ કઠોર સત્યનો પરિચય કરાવી દીધો કે આ લોકો આટલાં વરસોથી દેશના ખૂણે ખૂણે જઇને દરદીઓને એમનાં ઘેર પાછા પહોંચાડવાની કપરી કામગીરી બજાવે છે, પણ એમની પાસે વીસ-બાવીસ વ્યક્તિઓ સમાઇ શકે એવી એક પણ વાન નથી ! અરે, એમ્બ્યુલન્સ સિવાય કોઇ વાહન જ નથી ! એમ્બ્યુલન્સમાં વીસ- બાવીસ જણ કરજતથી અમદાવાદ કે દેશના વિવિધ ભાગ સુધીનું અંતર કે જેમાં ખૂણે આવેલા કોઇ અંતરિયાળ ગામડાં પણ હોય, તેનું અંતર કેવી રીતે કાપી શકે? આઠેક લાખની વાન કોઇ સીધેસીધી લઇ આપે તો આ મોટી આપદા ટળે.

પણ આ એક જ જરૂરત નથી. આજની તારીખે પણ સિત્તેર જેટલા દર્દીઓ છે. એમને ખાવા-પીવાનું, કપડાં ને ખાસ તો નિયમિત દવા અને પીવડાવવા માટે પણ તાલીમી કર્મચારીઓ જોઇએ. દેશના વિવિધ ભાગોમાં ફરી ફરીને આ દર્દીઓનું પુનર્વસન કરાવવાનું હોય એટલે વિવિધભાષી ક્વોલિફાઇડ કર્મચારીઓને સામાજિક કાર્યકરો તરીકે ભરતી કર્યા છે..

મૂળ સોતા ઉખડીને દૂરના અજાણ્યા સ્થળે જઇને પડેલા માનવવૃક્ષને ફરી તેની જ મૂળ ભૂમિમાં રોપી આપવાનું અનોખું કામ કરતી ભારતની આ એક માત્ર સંસ્થા શ્રધ્ધા રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશનને અપાતું દાન આવકવેરાની કલમ ૮૦-જી અને ૩૫-એ.સી. અન્વયે ૧૦૦ ટકા કરમુક્તિની જોગવાઇ ધરાવે છે. વિદેશોથી દાન મેળવવાની મંજૂરી પણ મળી ગઇ છે. સંસ્થાની પોતાની વેબસાઇટ છે -www.shraddharehabilitationfondation.org ઇ મેલ-svatwani@hotmail.com અને shraddha_karjatyahoo.com

સંપર્ક- Shraddha, VangaonVillage, two kms from Karjat Station, KARJAT. Tel- ૦૨૧૪૮-૨૦૨૭૪૧ -૦૯૯૨૩૦ ૭૬૯૪૭. મુંબઇ સંપર્ક : શ્રધ્ધા માનસરોવર, એસ્કે ક્લબની સામે, ઓફ ન્યૂ લિંક રોડ, બોરિવલી-વેસ્ટ, મુંબઇ-૪૦૦૧૦૩. ફોન : ૨૨-૨૮૯૫ ૫૦૨૦ અને મોબાઇલ : ૦૯૮૨૦૪૨૨૨૦૪ અને ૦૯૩૨૩૮ ૫૨૬૫૬.

લેખક સંપર્ક : ડી-૮, રાજદ્વીપ પાર્ક, મીરા ચાર રસ્તા, બલિયાકાકા માર્ગ, મણિનગર, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૨૮. ફોન : ૦૭૯-૨૫૩૨ ૩૭૧૧. મોબાઇલ : +૯૧ ૯૮૯૮૦૧૫૫૪૫.

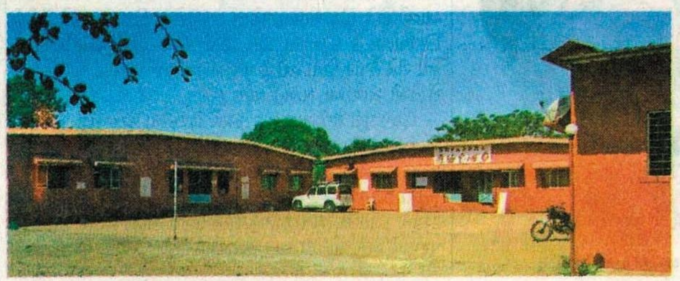

GUJARAT

News

GUJARATI

RAYAAN

SEPTEMBER 2013

રેયાણ

Dhanraj Group

આજ કાલ

તા. ૮-૯-૨૦૧૩
રવિવાર

વિખૂટા પડી ગયેલાને પરિવાર સાથે મિલન કરાવનાર દંપતી

ડૉ. ભરત અને ડૉ. સ્મિતા વાટવાણી

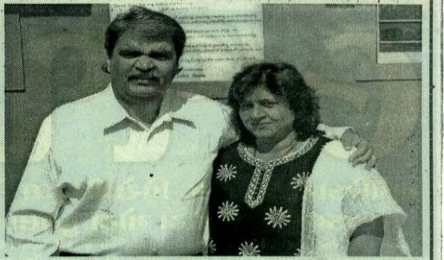

'ખુશીયા ચંદનકી તરહ હોતી હૈ
દુસરે કે માથે પર લગાઓ તો
અપની ઉંગલીયા ભી મહેંક ઉઠતી હૈ'

જગતનો હર જીવ ખુદનું ભલું ઈચ્છે છે, ખુદની ખુશી શોધ્યા કરે છે. પણ અમુક સેવાભાવી લોકો અન્યની ખુશી પાછળ પોતાના તન-મન-ધન ન્યોછાવર કરી દેતા જરાય પણ અચકાતા નથી. આવા લોકો બહું ઓછા હશે, પણ જે છે એમનું આવું સદકાર્ય ખરેખર બિરદાવવાલાયક હોય છે. આજે લોકો પાસે પોતાના સ્વજન માટે સમય નથી, ત્યારે અમુક લોકો એવા લોકોય છે જેઓ અન્યના સ્વજન પાછળ પોતાની જાત ઘસી નાખે છે.

પતિ-પત્નિ એક રેસ્ટોરન્ટમાં લંચ કરી રહયા હતા કે અચાનક એમનું ધ્યાન સામેની ફૂટપાથ પર ગયું ને તેઓ દંગ રહી ગયા. જોતા જ સૂગ ચડે એટલે હદે ગંદી, લગરવઘર મેલા ફાટેલા કંપડા, વર્ષોથી દાંતિયો સાબુ કે પાણી ન અડાડયું હોય એવા વાળ અને વધી ગયેલા દાઢીમૂછ ...આ ચીંથરેહાલ માણસે તેની બાજુમાં પડેલા એક ખાલી નાળિયેર વડે ફૂટપાથને અડીને વહી રહેલી ગટરમાંથી ઉલેચીને પાણી ભર્યું અને એક ઘૂંડટે એવું ગંદુ પાણી પી ગયો. પશુ પણ જેને હોંઠે ન અડાડે એવું દૂર્ગંધ મારતું એ પાણી આ માણસ પી રહયો હતો. પેલા દંપતિ ને અરેરાટી થઈ ગઈ. ભોજનની થાળીને પ્રણામ કરી દૂર ખસેડી એક પળનોય વિલંબ કર્યા વગર બંને રસ્તો ઓળંગીને ફૂટપાથ પર પહોંચ્યા. જેને જોઈને જ સુગ ચડે એવા ગંધાતા ઈન્સાનને એમણે બાવડું પકડીને ઉભો કર્યો અને પોતાની ગાડીમાં બેસાડી પોતાના નર્સીંગ હોમમાં લઈ આવ્યા. એ દંપતિ એટલે મુંબઈની નજીકના કરજતમાં આવેલા હાલતા 'શ્રદ્ધા' રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશન'ના સ્થાપક ડૉ.ભરત વાટવાણી અને ડૉ.સ્મિતા વાટવાણી. પોતાનું સમગ્ર ધ્યાન એ વ્યકિત પર કેન્દ્રિત કરી આ દંપતિએ તેની સારવાર શરૂ કરી. થોડા દિવસ પછી એ યુવાનલગભગ સામાન્ય સ્થિતિમાં આવી ગયો ત્યારે તેની પાસેથી એ જાણીને આ દંપતિને ખૂબ આશ્ચર્ય થયું કે એ યુવાન સાયન્સ ગ્રેજયુએટ છે અને તેના પિતા આંધ્રપ્રદેશની એક જિલ્લા પંચાયતમાં બહુ ઊંચો હોદો ધરાવે છે. તેનું માનસિક લેવલ નોર્મલ થતાં તેને ઘર અને પરીવારનો યાદ આવતા હતા. એ ડોકટર દંપતિએ પોતાના ખર્ચે તેને ગામ જઈને તેને તેના પરિવાર સાથે ભેટો કરાવ્યો. વિચાર તો કરો, વર્ષોથી વિખુટા પડી ગયેલા અમ્રજનોના આ પ્રેમાળ પુનર્મિલાપનું દશ્ય કેવું હશે! ભલભલાના હ્રદયને પીગળાવી દે એવું આ દશ્ય જોતા જ દંપતિએ તત્ક્ષણે જ નિર્ણય કર્યો કે જીવનમાં ખરૂ કરવા જેવું કામ તો આ જ છે. અને બસ પછી તો એમના જીવને જાણે એક નવી રાહ મળી ગઈ. આવા રખડતા ભટકતા મનોરોગીઓને વીણી વીણીને પોતાના નર્સીંગ હોમમાં લઈ આવવા અને શક્ય એટલા સાજા કરવા એટલું જ પૂરતું નથી,

મળવા જેવા માણસ

વંદિતા રાજ્યગુરૂ દવે

dave.vandita@yahoo.in M.9727032753

પણ એમને એમના વિખુટા પડી ગયેલા સ્વજંનો સાથે ફરી મેળવી આપવા એ જ એમના જીવનનો ઉદેશ્ય બની ગયો.

આપણા દેશમાં મનોરોગની હોસ્પિટલો તો ઘણી જ હશે પણ આવા રખડતા ભટકતા મનોરોગીઓ કે જેમને સૌ ગાંડા કહી સંબોધે છે હડધૂત કરે છે એમને શોધી લાવવા, દિન રાત સેવા દવા કરી સાજા કરવા અને એના પરિવાર પાસે પહોંચાડવા આવા હોસ્પીટલ કે સંસ્થા કોઈ જ નથી. આજથી પચ્ચીસ વર્ષ પહેલા ઈ.સ.૧૯૮૮ માં બનેલી આ ઘટના શ્રદ્ધા રિહેબિલીટેશન ફાઉન્ડેશનની સ્થાપનાના મૂળ માં છે. આજ સુધીમાં આપણા દેશના અનેક રાજયો ઉપરાંત ઈરાન, બાંગ્લાદેશ, નેપાળ અને આંદમાન નિકોબાર સહિતના અઢારસો ઉપરાંત મનોરોગીઓને સાજા કરી એમના ઘરે પહોંચાડવામા આવ્યા છે. આજે પણ અહી ૬૫ જેટલા મનોરોગીઓના ઈલાજની પ્રક્રિયા ચાલું જ છે. સારવાર લઈ સાજા થયા બાદ એમને પણ એમના પરિવાર પાસે પહોંચાડવામા આવશે. આ સદપ્રવૃતિની શરૂઆતનું ગટરનું પાણી ગળે ઉતારી જનાર યુવાન થી જ થઈ. પછી ૧૯૯૭માં મુંબઈના દહીસરમાં

જુઓ પાનું-૬

બીજા પાનાથી...

મળવાં જેવા માણસ

શ્રદ્ધા રિહેબીલીટેશન ફાઉન્ડેશનની વીસ પથારીવાળી વ્યવસ્થિત હોસ્પીટલની શરૂઆત થઈ. પરંતુ આ સારા કામમાં સો વિઘ્ન એમ 'રોગીષ્ટ પાગલોને વળગાડવાવાળાઓને રખડતા ભટકતા ઓને અહી પકડી લાવીને અમારા રોજિંદા જીવનમાં અડચણો પેદા કરે છે આ લોકો એવા મુદ્દે કેટલાક સ્થાનિકો કોર્ટે ચડયા, પણ કોર્ટે એવો ચૂકાદો આપતા એ સૌ શાંત પડયા કે 'મનોરોગીઓને પણ તબીબી સારવાર મેળવવાનો સામાન્ય લોકો જેટલો જ અધિકાર છે. આપણા દેશમાં આશરે પાંચ કરોડ જેટલા મનોરોગીઓ છે, જેમના ૮૦ ટકા દર્દીઓને એની કોઈ સારવાર મળતી નથી, કેમ કે હાલ મનોવિશેષજ્ઞોનું પ્રમાણ દશ લાખની વસ્તીએ માત્ર ત્રણનું જ છે! સરકારના કુલ્લ બજેટના માત્ર એક ટકા જેટલી જ રકમ માનસિક સ્વાસ્થય ક્ષેત્ર માટે ફાળવવામા આવે છે.

અત્યાર સુધીમાં આ ડોકટર દંપતિએ પોતાના ફાઉન્ડેશન ના સાથીદારોના સહકારથી ચોવીસસોથી વધારે આવા ભટકતા રઝડતા મનોરોગીઓને પોતાની સંસ્થા સુધી ખેંચી લાવવાનું કપરૂ કાર્ય કર્યું છે. લાવ્યા બાદ પ્રેમથી સાચવ્યા,

તેની શારીરીક-માનસિક બીમારીઓનો નિષ્ઠાપૂર્વક ઈલાજ કર્યો છે. એક મા પોતાના બાળકને સમયસર દવા પાય તે રીતે પૂરી ચીવટથી એમને નિયમીત ફોસલાવી સમજાવીને દવાઓ આપી છે. એ મનોરોગી જેવા થોડા સાજા થયા એવું જણાય કે પ્રેમથી ખેતી કે શાકભાજી વાવવા જેવી પ્રવૃતિમાં એમનું મન પરોવવાના પ્રયત્નો થાય છે. ધીરજપુર્વકની રખાવટ, સમજાવટ અને સહકારના કારણે એમનામા સભાનતાનો સંચાર થયા વગર રહેતો નથી. જયારેએમનામાં સ્વસ્થતાના ચિહનો મોટી માત્રામાં દેખાતા થાય ત્યારે તેની પાસેથી જ તેના ઘર પરિવારની માહીતી મેળવીને તેનું તેના પરિવાર સાથે મિલન કરાવી દે છે. ચોવીસસોમાંથી સારવાર બાદ આજ સુધીમાં ૧૯૦૦ જેટલા આવા મનોરોગીઓને આ રીતે પોતાના પરિવાર પાસે સુખરૂપ પહોંચાડી દેવાયા છે. એક ઈરાનનો સૈયદ મોહસીન મુંબઈના ચેમ્બુર નાછેડાનગરમાં ભટકતો મળી આવેલો, જેને સારવાર બાદ એનાઈરાનના ઘર સુધી પહોંચાડવા માટે પાસપોર્ટ, વિઝાથી માંડીને ટિકિટની જોગવાઈ ઉપરાંત ભારત ખાતેના કોન્સ્યુલેટ અને મુંબઈના પોલીસ ડિપાર્ટમેન્ટ સાથે કાયદાકીય ગોઠવણ કરી આ દંપતિએ પારકા હોવા છતાં પોતાના ન કરે એટલી દરકાર લઈ એક વિઘ્નો નડવા છતાય કામ પાર પાડેલું. તે પછી બે બાંગ્લાદેશના નવ નેપાળના એક આંદમાનનો, ઉપરાંત ભારતના અલગ અલગ રાજ્યોના દર્દીઓ મળીને ૨૦૧૨ ના અંત સુધીમાં ૧૬૩૫ તો જાનયુઆરી-૨૦૧૩ થી જુન સુધીમાં બીજા ૨૬૬ દર્દીઓનો પોતાના પરિવાર સાથે મેળાપ કરાવનાર આ વાટવાણી ડોકટર દંપતિ અને તેમની સંસ્થાના આવી જ રીતે સેવાની સુહાસ મહેકાવતા રહે

સંપર્કસૂત્ર :
ડો.ભરત વાટવાણી
શ્રદ્ધા માનસરોવર, એસ્કે કલબની સામે
ઓફ ન્યુ લિક રોડ, બોરીવલી -વેસ્ટ,
મુંબઈ-૪૦૦૧૦૩ પીએચ. -૨૨-૨૮૯૫૫૦૨૦
મો.-૦૯૮૨૦૪૨૨૨૦૪ અને
૦૯૩૨૩૮૫૨૬૫૬.

GUJARAT

News

GUJARATI

KACHCHH MITRA

FEBRUARY 2015

કચ્છમિત્ર

ભુજ - બુધવાર ■ તા. ૧૧-૦૨-૨૦૧૫

ભુજની માનસિક આરોગ્ય હૉસ્પિટલમાંથી 'ઘર વાપસી' માટે તૈયાર થયેલાઓ તથા તેમને લેવા આવેલા સ્વજનોની સમૂહ તસવીર. (તસવીર : હર્ષદ ચૌહાણ)

કચ્છમાં રખડતા ૧૮ નિરાધારને 'સજ્જન' બનાવી સ્વજનોને સોંપાયા

શ્રદ્ધા રિહેબિલિટેશન ફાઉ.એ કબજો લીધો

ભુજ, તા. ૧૦ : ગંદા-ગોબરા-ફાટેલા કપડાં અને દુર્ગંધ મારતું શરીર, અસ્તિત્વની પરવા કર્યા વગર અહીંથી તહીંની ભાગદોડ, જે મળે એ ખાવું ને ન મળે તો કચરાપેટી, ગટર ફેંદી, ઉકરડા ચૂંથીને ખાવાજોગ પેટમાં પધરાવી ત્યાં જ સૂઇ રહેવું... આવા જીવોને સમાજ પાગલ, ગાંડા, અસ્થિર મગજના કહે છે અને દૂર રહે છે પણ જો કોઇ તેમની નજીક જાય અને સહેજ કષ્ટ સહન કરે તો આ પશુતાભણી ઘસડાતા પાગલો પણ પૂરેપૂરા માનવી થઇને સામાન્ય જીવન જીવી શકે છે તેવું કચ્છમાં વધુ એક વખત સાબિત થયું છે.

કચ્છ સુધી રખડતા-ભટકતા નિર્દોષ અવસ્થામાં આવી પડેલા અને જાગૃત નાગરિકો, સેવાભાવી સંસ્થાઓ થકી ભુજની માનસિક આરોગ્ય હોસ્પિટલમાં પહોંચેલા દેશના વિવિધ રાજ્યોના મળીને ૧૮ જેટલા પાગલોને આજે 'સજ્જન' બનાવીને શ્રદ્ધા રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશનના માધ્યમથી તેમના સ્વજનોને સોંપાયા હતા.

દેશભરમાં રસ્તા પર રખડતા, નિરાધાર માનસિક રોગીઓની મનોવેદનાને ધીરજ-ધગશથી સમજીને પ્રેમથી દવા કરી સામાન્ય જીવન જીવે તેવા બનાવવાની દિશામાં કાર્યરત શ્રદ્ધા રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશને અત્યાર સુધીમાં બારસોથી વધુ લોકોની સફળ સારવાર કરી છે. આજે ભુજથી એ સંસ્થાને આંધ્રપ્રદેશ, બિહાર, આસામ, મહારાષ્ટ્ર, તામિલનાડુ, નેપાળ, ઓરિસ્સા અને હરિયાણાના ૧૮ જણ સોંપાયા હતા.

GUJARAT

News

GUJARATI

ABHIYAAN - 1

AUGUST 2018

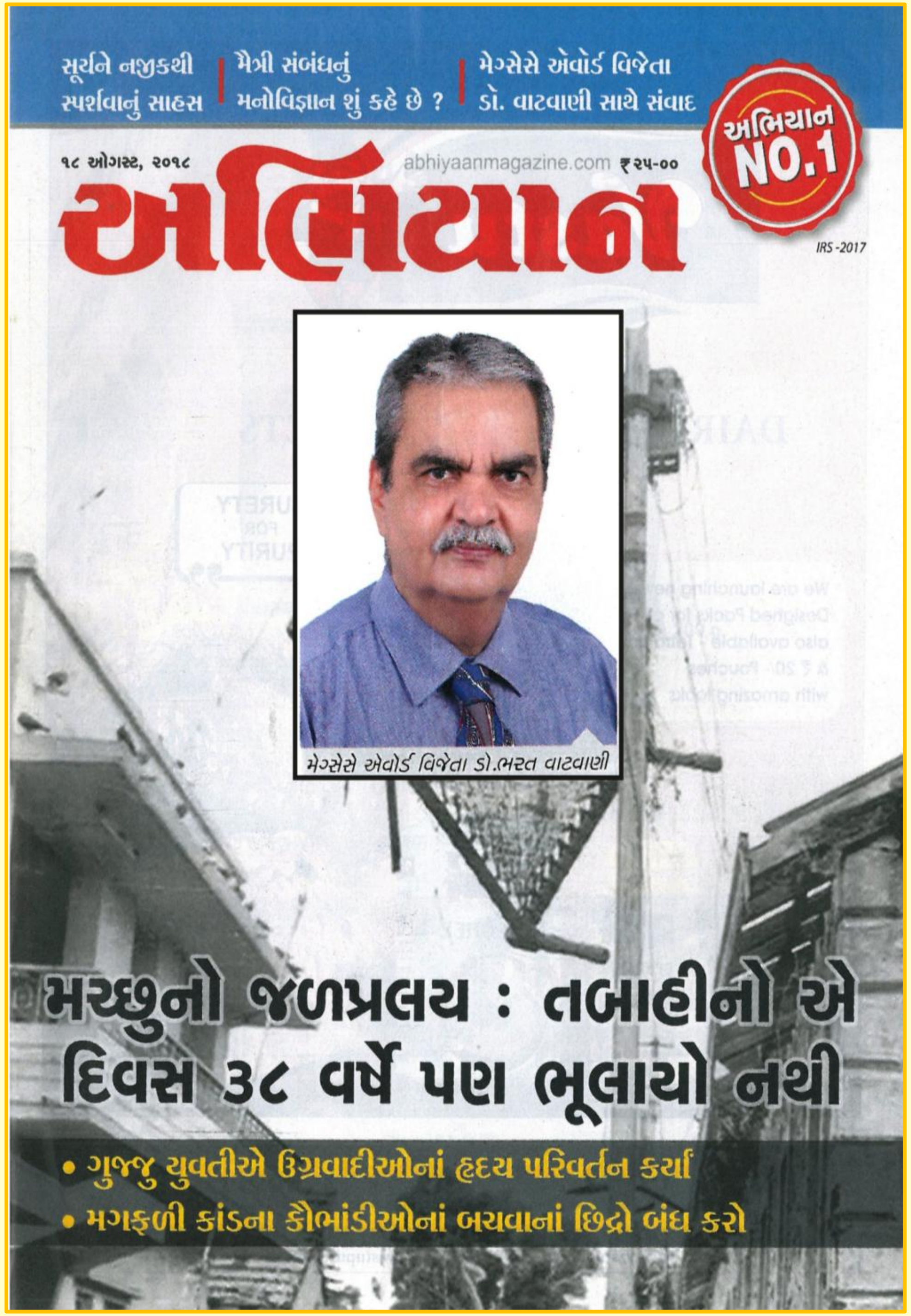

GUJARAT
News

GUJARATI

ABHIYAAN - 2

AUGUST 2018

૧૮ ઓગસ્ટ, ૨૦૧૮ અભિયાન abhiyaanmagazine.com ₹૨૫-૦૦

મુકામ મુંબઈ ▪ લતિકા સુમન

કૈલાસયાત્રાએ ન જઈ શક્યો તેમાં ઈશ્વરનો જ સંકેત હતો : વાટવાણી

ટ્રેનોમાં કે રસ્તાઓ પર ભટકતા મનોરોગીઓને જોઈને આપણામાંના મોટા ભાગના લગભગ મોઢું બગાડતા હોય છે. તેના શરીર પર ઈજાના ઘા લૂછવાનો આપણામાંથી કોઈની પાસે સમય નથી હોતો, પરંતુ દુનિયામાં એવા કેટલાક પરોપકારી લોકો પણ છે, જેઓ આ મનોરોગીઓની વ્યથા સમજે છે. તાજેતરમાં મુંબઈના ડો. ભરત વાટવાણીને આવા જ મનોરોગીઓની સેવા-ચાકરી કરવા બદલ મેગ્સેસે એવોર્ડથી સન્માનિત કરવામાં આવ્યા છે. સમાજમાં તિરસ્કૃત એવા મનોરોગીઓ માટે દિવસ-રાત કામ કરનારા ડો.વાટવાણી સાથે અભિયાને ખાસ વાતચીત કરી હતી.

latika.suman@sambhaav.com

ઘણીવાર આપણે ટ્રેનોમાં કે રસ્તાઓ પર એવા મનોરોગીઓને જોઈએ છીએ, જેઓ ખૂબ જ ગંદી હાલતમાં ફરતા હોય છે. કેટલાય દિવસોથી ખાધું ન હોય, નહાયા ન હોય અને શરીર પર કોઈ જગ્યાએ જખમ હોય અને કોઈ કોઈ વાર તો એ જખમની સારવાર ન થવાને કારણે એમાંથી કીડા પણ નીકળતા હોય. એમના શરીરમાંથી આવતી ખરાબ બદબૂના કારણે આપણને ઘૃણા થઈ રહી હોય અને એક ડર લાગી રહ્યો હોય કે તે વ્યક્તિ ક્યાંક આપણી પાસે ન આવી જાય. આવામાં આપણે ટ્રેનમાંથી ઊતરીને બાજુના કમ્પાર્ટમેન્ટમાં જતા રહેતા હોઈએ છીએ. જો રસ્તા પર હોઈએ તો ત્યાંથી વળી જઈને બીજી તરફ નીકળી જઈએ છીએ. આ રીતે આપણે ત્યાંથી બચીને તો નીકળી જઈએ છીએ, પરંતુ એ વ્યક્તિ વિશે બિલકુલ વિચારતા નથી કે તે કોણ છે? ક્યાંથી આવ્યો છે? તે આ હાલતમાં કેમ જીવી રહ્યો છે? કેમ ભટકી રહ્યો છે? તેનાં મા-બાપ કોણ છે? આવા સવાલો માટે આપણી પાસે સમય જ નથી, કેમ કે એ મનોરોગીથી આપણને તો છુટકારો મળી ગયો હોય છે, પરંતુ બધા આપણા જેવા નથી હોતા. એવા કેટલાક ઈશ્વરના દૂત પૃથ્વી પર આજે પણ છે જેઓ આ લોકો વિશે વિચારે છે અને તેમને સ્વસ્થ કરી તેમની મંજિલ સુધી પહોંચાડતા હોય છે. આવી વ્યક્તિ વિશે જાણવા અને મળવા માટે કોણ ઉત્સુક ન થાય? એ વ્યક્તિ છે ડૉ.ભરત વાટવાણી. જેમના કામોની ચર્ચા આજે આખી દુનિયા કરી રહી છે. તેમને હમણાં જ મેગ્સેસે એવૉર્ડ આપવાનું જાહેર કરવામાં આવ્યું છે.

૨૬ જુલાઈ, ૨૦૧૮ના રોજ ડૉ.ભરત વાટવાણી અને સોનમ વાંગચૂકને મેગ્સેસે

મુકામ મુંબઈ

એવૉર્ડથી સન્માનિત કરવાની જાહેરાત થઈ છે. પોતાના કામથી દુનિયાને પ્રભાવિત કરનારા આ બે ઇંડિયટ્સની ચર્ચા દરેકના મોઢે થવા લાગી. પછી તો ડૉ.ભરત વાટવાણીનો ફોન સતત રણકવા લાગ્યો. બધા તેમની સાથે વાત કરવા ઉત્સુક હતા. અભિનંદનના ફોન, મીડિયા સાથે ઇન્ટરવ્યૂ અને તેમના કર્જતના શ્રદ્ધા ફાઉન્ડેશનમાં એમને મળવા લોકોની લાંબી કતાર. બધાં સાથે વાત કરતાં કરતાં એમનો અવાજ બેસી ગયો. આથી જ્યારે 'અભિયાન'એ તેમનો સંપર્ક કર્યો ત્યારે એમણે જણાવ્યું કે, હું મારું ગળું ઠીક કરાવી બે-ત્રણ દિવસમાં તમારો સંપર્ક કરું છું. બે દિવસ પછી તેમણે 'અભિયાન'ને મોબાઇલ પર એસએમએસ કર્યો કે શિક્ષણમંત્રી વિનોદ તાવડેએ તેમનું સન્માન કરવા માટે સહ્યાદ્રી અતિથિગૃહમાં આમંત્રિત કર્યા છે. ઘરેથી નીકળતી વખતે હું તમને ઓબેરોય મૉલથી રિસીવ કરીશ. એક કલાકની આ સફર દરમિયાન આપણી વાતચીત ખૂબ જ આરામથી થઈ શકશે અને આપેલા સમય મુજબ ડૉ.ભરત વાટવાણીએ તેમની સફેદ રેનોલ્ટ કારથી 'અભિયાન'ના પ્રતિનિધિને રિસીવ કર્યા. આ પ્રકારે અમારી વાતચીતનો સિલસિલો કારમાં શરૂ થયો.

છેલ્લા આઠ દિવસથી તમને સતત ફોન આવી રહ્યા છે. શું તે બધાંની માનસિકતામાં તમારા કામથી કોઈ બદલાવ આવ્યો હોય તેવું તમને લાગ્યું? 'અભિયાન'ના આ સવાલ પર ડૉ.વાટવાણીએ ખૂબ જ ગંભીર થઈને જવાબ આપતાં જણાવ્યું કે, ખાસ કરીને ભારતમાં મેં જોયું છે કે વ્યક્તિને એવૉર્ડથી સન્માનિત કરાય પછી એ વ્યક્તિની ચર્ચા થાય છે, એના કામની નહીં. જ્યારે હું બાબા આમટેને મળ્યો હતો અને ડૉ. પ્રકાશ આમટેને મળું છું ત્યારે પણ મને એ જ દૃશ્ય દેખાય છે કે લોકો એમની વાહવાહી કરે છે તેમને પગે લાગે છે, પરંતુ કોઈ તેમના કામને નથી અપનાવતું. જે દિવસભર આટલા દર્દીઓ અને લોકોની સેવા કરીને થાકી જાય છે. જો મારું આ સન્માન થવા બદલ માત્ર મારી ચર્ચા અને મારી જ

મેગ્સેસે એવોર્ડ વિજેતા ડો.ભરત વાટવાણી

વાહવાહી થશે તો એનો શો મતલબ છે? હા, જો કોઈ વ્યક્તિ મારા કામને અપનાવશે, કોઈ જગ્યાએ ૧૦ દર્દીઓને રાખીને એમની સેવા કરવા ઉત્સુક થશે અને મને પણ એમાં સામેલ કરશે તો એ બધાંની વાહવાહી લેખે લાગશે. આજે લોકો મને ફોન કરે છે, અભિનંદન આપે છે, મારા ઇન્ટરવ્યૂ છપાઈ રહ્યા છે. હું તે બધું એટલા માટે કરી રહ્યો છું કે લોકોનું આ કામ પર ધ્યાન જાય અને તેઓ પણ આ વિશે વિચારતા થાય. જો લોકોની માનસિકતામાં કામના પ્રત્યે બદલાવ આવશે તો મને મળેલું સન્માન સાર્થક થયેલું લેખાશે.

એવું ક્યું કારણ છે કે લોકો આ કામ વિશે વિચારતા નથી? આના માટે શું કરવું પડશે? આ વિશે ડૉ.વાટવાણીએ જણાવ્યું કે, લોકો સંવેદનશીલ નથી. એવૉર્ડ જાહેર થયા બાદ હું એક ભાવુક માનસિકતામાંથી પસાર થઈ રહ્યો છું. ઘણી સંસ્થાઓ અને લોકો મારી સાથે જોડાવા લાગ્યા છે અને મારો સંપર્ક કરવા લાગ્યા છે. હું એમને મળી રહ્યો છું. જો ત્રણ લોકો સાથે કામ કરીને આગળ જતાં તે કામ ૩૦૦ સુધી પહોંચે છે ત્યારે તે મારું સૌથી મોટું યોગદાન હશે. મેં અને મારી પત્નીએ ક્યારેય વિચારીને કામ નથી કર્યું. અમે બંને પણ સંવેદનશીલ હતાં. જ્યારે અમે હોટલમાં ચા પીતી વખતે એક એવા મનોરોગીને જોયો જે ગટરમાં નાળિયેરનું કોચલું નાખીને પાણી પી રહ્યો હતો. અમે તેને અમારા ક્લિનિકમાં લઈ આવ્યા. એ નહોતું વિચાર્યું કે એનું શું થશે? તે સાજો થશે કે નહીં? પરંતુ અમે આગળ આવીને અમારું કામ કર્યું. તે સાજો થઈ ગયો. એ જ રીતે જ્યારે હું બાબા આમટેને મળીને ડૉ.પ્રકાશ આમટેને મળવા હેમલકશા જઈ રહ્યો હતો ત્યારે રસ્તામાં કોઈએ એક મનોરોગીને લોખંડની સાંકળથી બાંધીને છોડી દીધો હતો. જો હું તેને છોડીને એ દિવસે મોં ફેરવીને નીકળી ગયો હોત તો બાબા આમટે જેવી વ્યક્તિ મને રોજ ફોન કરીને એ ના કહેતી કે તમે કામને આગળ ધપાવો, તમારે અટકવાનું નથી. હું પણ વિચારતો કે કેમ બાબા મને જ રોજ ફોન કરે છે. કેમ કે એમણે મારી અંદર એક બીજ જોયું હતું. જેને પાણી પાઈને તેને વટવૃક્ષ બનાવવાની તેમની મનોકામના હતી અને તેમણે તેમનું કામ કર્યું. હું પણ ઉત્સાહિત થઈને આગળ વધ્યો. જેના કારણે આજે કર્જતની સાડા છ એકર જમીન પર શ્રદ્ધા ફાઉન્ડેશનનું કામ ઊભું થયું. જેમાં અત્યાર સુધી લગભગ સાત હજારથી વધુ મનોરોગીઓ સાજા થયા છે. અન્યથા ૧૯૯૮થી ૨૦૦૪ સુધી હું એ જ વિચારતો રહ્યો કે, દહીંસરની ૨૦ પલંગની જગ્યામાં હું મારા કામને કેવી રીતે આગળ વધારીશ?

તમારે ૧૯૯૮માં કૈલાસ માનસરોવર યાત્રામાં જવાનું હતું અને કેમ ન ગયા? આ વિશે શું કહેશો? ડૉ.વાટવાણીએ ક્ષણનો પણ વિલંબ કર્યા વગર જવાબ આપ્યો કે, ઈશ્વરે મારી પાસે આ કામ કરાવાનું હતું. મને ટ્રેકિંગનો ઘણો શોખ છે. માનસરોવર જઈને ઈશ્વરનાં દર્શન કરવાની પણ ઇચ્છા હતી. આથી મેં દિલ્હી ટેલિગ્રામ મોકલ્યો. તે સમયે જેમણે કૈલાસ માનસરોવરની યાત્રા કરી હતી એમનું કહેવું હતું કે તમારો નંબર આ વખતે નહીં આવે. તમે હજુ વેઈટિંગમાં રહેશો, પરંતુ આઠ દિવસમાં દિલ્હીથી ટેલિગ્રામ આવી ગયો. ત્રણ લાખ લોકોએ અરજી કરી હતી, જે પૈકી બે હજાર લોકો સિલેક્ટ થયા હતા, જેમાં મારો નંબર પણ હતો. એ દિવસોમાં મારા ત્યાં બે ગુજરાતી પેશન્ટ દાખલ થયા હતા. જેમના સાજા થવામાં બે-ત્રણ મહિના લાગવાના હતા. એમના ઘરવાળા ઘણા ખુશ હતા કે ડૉ.વાટવાણીની સારવારથી તેઓ સાજા થઈ જશે. તેમને એડમિટ કર્યે બે-ત્રણ દિવસ

આજે કર્જતની સાડા છ એકર જમીન પર શ્રદ્ધા ફાઉન્ડેશનનું કામ ઊભું થયું. જેમાં અત્યાર સુધી લગભગ સાત હજારથી વધુ મનોરોગીઓ સાજા થયા છે

GUJARAT News

GUJARATI

ABHIYAAN - 3

AUGUST 2018

૧૮ ઓગસ્ટ, ૨૦૧૮ abhiyaanmagazine.com ₹૨૫-૦૦

અભિયાન

કર્જતના શ્રદ્ધા ફાઉન્ડેશનમાં સ્વતંત્રતા દિવસની કરાઈ રહેલી ઉજવણી

જ થયા હતા. હું વિચારમાં પડી ગયો કે, ઈશ્વરની યાત્રાએ જાઉં કે પેશન્ટ પાસે રોકાઉં? મેં પેશન્ટના પરિવારમાં છલકતી ખુશીઓ જોઈ. આથી નિર્ણય કર્યો કે હું પેશન્ટ પાસે રોકાઈશ. પેશન્ટ સાજા થઈ ગયા. હું યાત્રા પર ન ગયો. તે આખું ગ્રુપ મોતને ભેટ્યું. તેમાં અભિનેત્રી પ્રોતિમા બેદી પણ હતી. ત્યારથી મારા મનમાં સવાલ હતો કે આવું કેમ થયું? પરંતુ બાબા આમટેને મળ્યા બાદ મારા કામને વેગ મળ્યો અને એ જ જવાબ મળ્યો કે મારા થકી આ સેવાકાર્ય કરવાનું બાકી હતું.

જેમ આપે કહ્યું કે શ્રદ્ધા થકી અત્યાર સુધી સાત હજાર મનોરોગીઓની સારવાર કરાઈ છે, શું બધાંને એમનાં ઘર મળી ગયાં છે? આ સવાલ પર એમણે કહ્યું કે, ના, બધાંને નહીં. પરંતુ મોટા ભાગના મનોરોગી પોતાનાં માતા-પિતાને મળ્યા કાં તો તેમના ઘરવાળાઓને મળ્યા અને આજે ખુશ છે. બાકીની વ્યવસ્થા સામાજિક સંસ્થાઓમાં કરવામાં આવે છે.

આ કામમાં ક્યારેય મુશ્કેલી નથી આવતી? આ પ્રશ્નનો જવાબ આપતાં તેઓ ખુશ થઈને બોલ્યા કે, જ્યારે તેઓ સાજા થઈ જાય છે ત્યારે કશું યાદ આવે છે. કોઈને બધું યાદ આવે છે તો કોઈ એક સ્થળનું નામ બતાવતા હોય છે. જેમ કે, ગુજરાતથી મળેલાં એક મહિલા ગુજ્જર સમાજનાં હતાં અને અમારાં સોશિયલ વર્કર આ બધાં કામોમાં હોશિયાર હોય છે. તે પેશન્ટની બોલી પરથી સમજી જાય છે કે તે કઈ કાસ્ટના હશે અને પછી એમની કાસ્ટના લોકોનો સંપર્ક કરવો બહુ જ આસાન થઈ જાય છે. આ વાત ક્યારેય મારી સમજમાં ન આવી, પરંતુ સોશિયલ વર્કરના સમજમાં આવી. તે ગુજ્જર સમાજની મહિલાને તેની ભાષાના આધારે એમના ઘરે પહોંચાડવામાં આવ્યાં. કેમ કે, કઈ કાસ્ટના લોકો ક્યાં રહે છે? એમની ભાષા કેવી છે? એ ભાષાનો ટોન કેવા પ્રકારનો છે? આ બાબતોના આધારે એમનું સરનામું શોધવામાં આવે છે. જેમાં સમાજનો દરેક હિસ્સો કામ કરતો હોય છે. પોલીસ, જ્ઞાતિ-પંચાયતથી લઈને રિક્ષાવાળા, ફેસબુક, વોટ્સએપ. હવે દરેક પ્રકારની સુવિધા થઈ ગઈ છે અને મોટા ભાગે સરનામાં આ માધ્યમોથી શોધવામાં આવે છે. અગાઉ આવી વ્યવસ્થા ન હતી. અગાઉના સમયમાં ટેલિગ્રામ મોકલવામાં આવતા કે પછી આડોશ-પાડોશમાં ફોન કરીને સંપર્ક કરાતો, પરંતુ હવે અમારા બધા સોશિયલ વર્કર તમામ પ્રકારના સંપર્કો સાથે એમને એમના ઘરે મુકી આવે છે. આ બતાવતી વખતે તેઓ સોશિયલ વર્કર્સની મહેનતને જાણે શાબાશી આપી રહ્યા હતા.

આ લોકો સ્કિઝોફ્રેનિયાના દર્દીઓ હોય છે. શરૂઆતમાં આનાં લક્ષણો સમજમાં નથી આવતા. તે બધા પોતાની એક અલગ દુનિયા બનાવીને જીવે છે અને એમાં જ રહે છે

શું ઘરે પહોંચ્યા બાદ તેઓ આપની સાથે સંપર્કમાં રહે છે? ડો.વાટવાણીએ જણાવ્યું કે, હા, તે બધાં સોશિયલ વર્કર સાથે સંપર્કમાં રહે છે. એમની સાથે એમના પારિવારિક સંબંધો બંધાઈ જતા હોય છે. એક કિસ્સો સંભળાવતા એમણે જણાવ્યું કે, એક મનોરોગીને એઈડ્સ હતો અને તે લાસ્ટ સ્ટેજ પર હતો, પરંતુ જ્યારે તે ઘરેથી નીકળ્યો ત્યારે તે પોતાના પુત્રને લઈને નીકળ્યો હતો. એ બંને ખબર નહીં કેટલાય દિવસોથી ભટકતા હતા, પરંતુ સુરતની એક એનજીઓએ તેને અમારી પાસે મોકલ્યો. મને લાગ્યું કે આને એઈડ્સ છે. મેં સોશિયલ વર્કરને જણાવ્યું કે, હવે આ લાસ્ટ સ્ટેજમાં છે. આને અહીં નહોતો લાવવો જોઈતો. આને સરકારી હોસ્પિટલમાં દાખલ કરવાની જરૂર હતી. મારો આ જવાબ સાંભળી અમારા સોશિયલ વર્કર ઇઝહાર જમાલની આંખોમાં આંસુ આવી ગયા. એમણે જણાવ્યું કે, હું એને નહીં, એની સાથે ભટકી રહેલા આ છોકરાને જોઈને અહીં લઈ આવ્યો. ખબર નહીં ફરી આ છોકરો ક્યાં ભટકી જાય? તે છ-સાત વર્ષનો છોકરો હતો. સોશિયલ વર્કરની વાત સાચી હતી. મેં એ વ્યક્તિનો ઇલાજ કર્યો. તે જેમ-જેમ સાજો થતો ગયો કે અમે એની પાસેથી સરનામું લીધું. એનું મૃત્યુ થઈ ગયું, પરંતુ સોશિયલ વર્કરે તે છોકરાને મધ્યપ્રદેશના છિંદવાડામાં એના ઘરે પહોંચાડી દીધો. એ છોકરાની માતા ખૂબ ખુશ થઈ. તે દીકરાને ગળે વળગાડીને રડવા લાગી. એણે સોશિયલ વર્કરને ઘણી દુઆઓ આપી કે તમે મારા દીકરાનો મારી સાથે મેળાપ કરાવ્યો. તે છોકરો સારો હતો, પરંતુ એનો મનોરોગી પિતા એને ઘણા દિવસોથી સાથે લઈને ભટકતો હતો.

આ માનસિક બીમારીની શરૂઆતથી જ કોઈને ખબર પડતી નથી? ડૉક્ટરનો જવાબ હતો કે, આ લોકો સ્કિઝોફ્રેનિયાના દર્દીઓ હોય છે. શરૂઆતમાં આનાં લક્ષણો સમજમાં નથી આવતા. તે બધા પોતાની એક અલગ દુનિયા બનાવીને જીવે છે અને એમાં જ રહે છે. એટેક આવ્યા બાદ ઘરવાળાઓને ખબર પડતી હોય છે, પરંતુ ડૉક્ટર પાસે જવાને બદલે તેઓ કોઈ દરગાહ કે દોરા-ધાગા કરવાવાળા કે તાંત્રિકની પાસે લઈ જતા હોય

છે. જેથી પેશન્ટની હાલત વધારે ગંભીર થઈ જતી હોય છે. પોતાની દુનિયામાં ખોવાયેલો તે પેશન્ટ એક દિવસ ઘરેથી ચાલ્યો જાય છે અને રસ્તાઓ પર જોવા મળતો હોય છે.

આવી સ્થિતિ સર્જાવાનું કારણ શું હોય છે? શું આનો ઘરમાં ઇલાજ કરી શકાય છે? આવા પેશન્ટ દવાઓથી બરોબર સાજા થઈ જતા હોય છે? ડો.વાટવાણીએ જણાવ્યું કે, કેમિકલમાં ફેરફારના કારણે માનસિક બદલાવ આવતો હોય છે. આનો ઘરે ઇલાજ શક્ય નથી. જ્યારે શરૂમાં એટેક આવે છે ત્યારે દર્દીને હોસ્પિટલમાં દાખલ કરવો જોઈએ. આવા પેશન્ટ દવાઓથી સંપૂર્ણ સાજા થઈ જતા હોય છે.

પરંતુ આવું શા માટે થતું નથી, કેમ એજ્યુકેટેડ લોકો પણ આ વાતને છૂપાવતા હોય છે? તેઓ પોતાના ઘરના મનોરોગી વિશે કેમ કોઈ ચર્ચા કરતા હોતા નથી? આના પર અપર્ણા સેનએ શબાના આઝમી અને કોંકણા સેનને લઈને ૧૫ એવન્યુ પાર્ક નામની ઇંગ્લિશ ફિલ્મ બનાવી હતી અને મરાઠીમાં સુમિત્રા ભાવે અને સુનિલ સુકથનકરે સાથે મળીને દેવરાઈ નામની ફિલ્મ બનાવી હતી. આ પ્રશ્નને ખૂબ જ ગંભીર સ્વરૂપે ફિલ્મમાં રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો. પેશન્ટના ઘરવાળાને કઈ વાતનો ડર રહેતો હોય છે? આનો ગંભીરતાપૂર્વક જવાબ આપતા ડો. વાટવાણીએ જણાવ્યું કે, સમાજમાં પોતાની નબળાઈ બતાવવી કોઈને ગમતી હોતી નથી. હમણાં જ મેં રાજ કપૂર દિગ્દર્શિત ફિલ્મ સત્યમ શિવમ સુંદરમ્ જોઈ, જેમાં ઝીન્નત અમાન પોતાનો ચહેરો શશી કપૂરને નથી બતાવતી. કેમ કે એના ચહેરાનો એક ભાગ બળીને વિકૃત થઈ ગયો હોય છે. આ જ રીતે આપણો સમાજ આજે પણ આ વાતને સમજી નથી શકતો કે જે રીતે આપણને શારીરિક બીમારીઓ થાય છે તેવી જ રીતે માનસિક બીમારીઓ પણ થઈ શકે છે, પરંતુ મનોરોગીને પાગલ સમજવામાં આવે છે. પોતાની આ પ્રકારની કોઈ નબળાઈ કોઈ બતાવવા માગતું નથી. એક ઉદાહરણ આપતાં તેમણે સમજાવ્યું કે એક સેલ્સ ટેક્સ કમિશનરના પુત્રને અમે રસ્તા પરથી લાવ્યા હતા. સાજો કરીને તેને ઘેર પહોંચાડ્યો. સોશિયલ વર્કરે તેના કમિશનર પિતાને કહ્યું કે તમે જોઈને કહો કે તમારો પુત્ર સાજો થયો છે કે કેમ જેથી કરીને અમારી સંસ્થાને ડોનેશન મળી શકે. તેમણે ઇનકાર કરી દીધો. તેમને આવું કરવામાં પોતાની નબળાઈ લાગી હતી. તેમણે સંસ્થાને ૫૦ હજારનું ડોનેશન મેનેજ કરી આપ્યું પણ આ વાત તેમણે સાર્વજનિક ન કરી.

આજે સરકાર પાસે ઘણા જ ગંભીર પ્રશ્નો છે. આવી સ્થિતિમાં હું કોઈ મદદની અપેક્ષા નથી રાખતો. હું મારું કામ ડોનેશન અને લોકોના આશીર્વાદથી કરી રહ્યો છું

તમારી સંસ્થાને સરકારી નાણાકીય મદદ મળે છે કે કેમ? તમારી સરકાર પાસે કોઈ અપેક્ષા ખરી? ડો.વાટવાણી હસીને કહેવા લાગ્યા, ના. બિલકુલ નહીં. કેમ કે, આજે સરકાર પાસે ઘણા જ ગંભીર મુદ્દાઓ છે. ગરીબી, વીજળી, પાણી, ખેડૂતોના પ્રશ્નો, અનામત જેવા અનેક મુદ્દાઓથી સરકાર ઘેરાયેલી છે. આવી સ્થિતિમાં હું કોઈ મદદની અપેક્ષા નથી રાખતો. હું મારું કામ ડોનેશન અને લોકોના આશીર્વાદથી કરી રહ્યો છું અને કરતો રહીશ.

તમે રેમન મેગ્સેસે એવોર્ડથી સન્માનિત થવા જઈ રહ્યા છો અને હવે તમારા કામની નોંધ પણ લેવાઈ રહી છે. આનો શ્રેય તમે કોને આપશો? એમનો જવાબ બિલકુલ જ સાચો હતો કે મારા એ તમામ મનોરોગી પેશન્ટને આનો શ્રેય જાય છે, જેઓ પોતાનું સાન-ભાન ખોઈ ચૂક્યા હતા. એક લાચારીની જિંદગી જીવી રહ્યા હતા. જેમની સેવા કરવાનો મને મોકો મળ્યો.

તમે તમારા પરિવાર વિશે બતાવો. આના જવાબમાં તેમણે કહ્યું કે, હું સિંધી સમાજમાંથી આવું છું. અમે ચાર ભાઈઓ છીએ. પિતા નાનપણમાં જ ગુજરી ગયા હતા. મોટા ભાઈ પરમાનંદ કોલકાતામાં રહે છે. તેમના પછી રામ, લક્ષ્મણ અને હું ભરત. અમે ત્રણેયે મેડિકલમાં એડ્મિશન લીધું. મેં સાઈકિયાટ્રીમાં એમ.ડી.ની ડિગ્રી મેળવી. હવે એક ભાઈ બહેરીન અને એક ભાઈ થાણેમાં રહે છે. હું બોરિવલીમાં રહું છું. પત્ની સ્મિતા અને ચાર સંતાનો છે. જેમાંથી ત્રણ બાળકોને દત્તક લીધાં છે. મોટી દીકરી અક્ષાએ કેનેડામાં મેથ્સ વિષયમાં પીએચ.ડી. કરી છે અને હાલ ગાંધીનગર રહે છે. એનાથી નાના પુત્રનો ટૂર્સ અને ટ્રાવેલ્સનો બિઝનેસ છે. એનાથી નાની દીકરીનાં લગ્ન થયાં છે અને હાલ યુએસએમાં છે અને સૌથી નાનો અમરાવતીમાં મેડિકલમાં અભ્યાસ કરી રહ્યો છે.

હવે આગળનો શો પ્લાન છે? હું ઇચ્છું છું કે મુંબઈ અને મહારાષ્ટ્રમાં મનોરોગીઓ માટે નાનાં-નાનાં સેન્ટરો બને. જેમાં તેમનો ઇલાજ થાય અને હું પણ એ બધાં સેન્ટરો સાથે જોડાયેલો રહું. આ રીતે કામને પ્રોત્સાહન મળે. જેમાં લોકો પણ સામેલ થાય, જેથી કરીને કોઈ પણ મનોરોગીને વરસો સુધી રસ્તાઓ પર ભટકવાનો વારો ન આવે. આ જવાબ સાથે 'અભિયાન'એ ડો.ભરત વાટવાણીની વિદાય લીધી અને તેમને ભવિષ્યનાં કામો માટે શુભકામનાઓ પાઠવી. ■

GUJARAT News

GUJARATI

MID-DAY Mumbai

AUGUST 2018

મિડ-ડે
Jagran ૩ ઑગસ્ટ ૨૦૧૮, શુક્રવાર, મુંબઈ, ૪૦ પાનાં, ₹ ૬.૦૦ | ફોન : 3328 4800 | ફેક્સ : 2642 6812 | www.gujaratimidday.com

રુચિતા શાહ

રસ્તે રઝળતા, માનસિક સંતુલન ગુમાવી બેસેલા લોકોનો મસીહા

જેમની સાથે લોકો વાત કરવાનું પણ ટાળે તેમને આ માણસે વહાલ કર્યું છે

એશિયાનું નોબેલ પારિતોષિક ગણાતા રેમન મૅગ્સેસે અવૉર્ડ વિજેતા ડૉ. ભરત વટવાણીએ ઘરથી વિખૂટા પડેલા અને માનસિક રીતે અસ્થિર એવા લગભગ ૭૦૦૦ લોકોની સારવાર કરીને તેમના પરિવાર સાથે મેળવીને માનવતાની અનોખી મિસાલ આપી છે. મિડ-ડે સાથેની ખાસ મુલાકાતમાં તેમણે શૅર કરેલી જીવનની અનેક અજાણી વાતો અને અનુભવો અહીં પ્રસ્તુત છે

જીવન સે લંબે હૈં બંધુ
યે જીવન કે રાસ્તે
દિન ઔર રાત કે હાથોં નાપી
નાપી એક ઉમરિયા
સાંસ કી ડોરી છોટી પડ ગઈ
લંબી આસ ડગરિયા
જીવન સે લંબે હૈં બંધુ
જીવન કે રાસ્તે

તાજેતરમાં એશિયાનું સર્વાધિક મોટું સન્માન ગણાતો રેમન મૅગ્સેસે અવૉર્ડ જીતનારા ડૉ. ભરત વટવાણીનું આ સૌથી ફેવરિટ ગીત છે. તેઓ કહે છે, 'મારા વ્યક્તિત્વ સાથે મેળ ખાતું આ ગીત કહી શકો. જ્યારે-જ્યારે 'આશીર્વાદ' ફિલ્મનું ગુલઝારે લખેલું અને મન્ના ડેના સ્વરમાં આ ગીત સાંભળું છું ત્યારે મારી આંખો ભરાઈ જાય છે. હૃદયમાં વલોપાત સર્જાય છે. હજી તો કેટલું બધું કરવાનું બાકી છે, કેટલું ઓછું કામ થયું છે એ વિચારથી મન પીડાયા કરે છે.'

ડૉ. ભરત વટવાણીના બદલે અન્ય કોઈ હોત તો કદાચ તેઓ અત્યારે સાતમા આસમાન પર હોત. છેલ્લા એક અઠવાડિયામાં દુનિયાભરના મીડિયાએ ડૉ. ભરતનો સંપર્ક કરીને તેમના કાર્યની નોંધ લઈને રંગેચંગે તેમને બિરદાવ્યા છે. અનેક જાણીતા અને ઓળખીતા લોકો તેમને અભિનંદનરૂપી ફૂલનો ગુલદસ્તો આપી ગયા છે. ઉપલબ્ધિ પણ એટલી જ મોટી છે. દેશની અનેક મહાન વ્યક્તિઓએ મેળવેલો પુરસ્કાર તેમના નામે નોંધાયો છે. વર્ષોના આ સેવાકાર્ય બદલ આવનારી ૩૧ ઑગસ્ટે તેમને ફિલિપીન્સમાં સન્માનિત કરવામાં આવશે. એશિયાની છ વ્યક્તિમાં તેમનો સમાવેશ થાય છે એ કોઈ નાની બાબત નથી જ. જોકે આ પુરસ્કાર કરતાં પણ અનેકગણું તેમનું કામ મોટું છે. રસ્તે રઝળતા અનેક અસ્વસ્થ નિરાધારને આધાર અને સ્વસ્થતા આપીને ફરી તેમની ઓરિજિનલ જિંદગીમાં પાછા મોકલવાનું શ્રેય તેમને અને તેમનાં પત્ની ડૉ. સ્મિતાને જાય છે. એક-બે નહીં, પણ લગભગ આઠેક હજાર જેટલા લોકોને આ ડૉક્ટરે પોતે અને આગળ જતાં પોતાના ફાઉન્ડેશન દ્વારા સમાજસેવકોની મદદથી રસ્તા પરથી ઉઠાવીને સારવાર હેઠળ લીધા, તેમનો ઇલાજ કરાવ્યો અને વિખૂટા પડી ગયેલા તેમના પરિવાર સાથે ફરી જોડવાનું અનોખું પુણ્યકાર્ય કર્યું છે. કોઈ પણ કારણસર માનસિક રીતે અસ્થિરતા આવી હોય અને નવા શહેરમાં પરિવારથી દૂર એકલા પડી ગયા પછી દેખરેખ વિના ભિખારી જેવી કથળેલી હાલતમાં જીવતા લોકો તરફ મોટા ભાગના લોકો તિરસ્કારથી અથવા તો ધૃણાથી જોતા હોય ત્યારે ડૉ. ભરત અને સ્મિતાએ તેમને માત્ર રોગી તરીકે જોયા અને તેમનો ઇલાજ કરીને તેમને પણ સામાન્ય જીવન જીવવા માટે ઉપયુક્ત બનાવી શકાય એવી શ્રદ્ધા સાથે પોતે સાચવ્યા પણ. સ્કિઝોફ્રેનિયા નામની માનસિક બીમારી ધરાવનારા મોટા ભાગના લોકો એકલા વાતો કરતા દેખાય, પોતાની કાલ્પનિક દુનિયામાં મહાલનારાઓને દુનિયામાં શું ચાલી રહ્યું છે એની કોઈ ખબર જ ન પડતી હોય એ સમયે તેમને ગાંડા કહીને ધુત્કારી કાઢનારાઓની કમી નથી. પણ આ ડૉક્ટર દંપતીએ આવા જ લોકોની બીમારી દૂર કરીને તેમના જીવનમાં પ્રકાશ પાથરવાનું કામ કર્યું. ફાટેલાં કપડાં, ગંદા, બદબૂદાર અને અસામાન્ય વર્તન ઉપરાંત ઘણી વાર ઘણા દરદીઓ શારીરિક પીડાગ્રસ્ત પણ હોય ત્યારે તેમની પૂરેપૂરી જવાબદારી ઉપાડી લેવાનો અને સાજા ન થાય ત્યાં સુધી સાચવવાનો વિચાર કેવી રીતે આવ્યો એનો કિસ્સો પણ રસપ્રદ છે. ૧૯૮૯ની વાત છે જ્યારે પહેલી વાર તેમણે દુર્દશામાં સપડાયેલા યુવાનને ગટરની બાજુમાં બેસેલો જોયો. તે નારિયેળની કાચલીથી ગટરનું પાણી પી રહ્યો હતો અને આ ડૉક્ટર કપલનું હૃદય વિહ્વળ થઈ ગયું. કોઈ પણ જાતની ઓળખાણ-પિછાણ વિના તેને પોતાના ઘરે લઈ ગયા અને માનસિક રોગોને સમજનારા મનોચિકિત્સક હોવાને નાતે યુવાનનો ઇલાજ શરૂ કર્યો. થોડાક મહિનામાં યુવાનનું મગજ ઠેકાણે આવી ગયું. તેણે પોતાની સાચી ઓળખ આપી ત્યારે ખબર પડી કે તે સાયન્સ ગ્રૅજ્યુએટ આ યુવાન મુંબઈમાં આવ્યો હતો અને કોઈક સંજોગોમાં તેની હાલત બગડી અને આમ તે માનસિક અસ્થિરતા વચ્ચે રસ્તે રઝળતો થઈ ગયો. આ કપલે પોતાના ખર્ચે તેને તેના પરિવાર સાથે મેળવી આપ્યો ત્યારે પરિવારના સભ્યોના આનંદનો પાર નહોતો. એ પછી શરૂ થયેલી તેમની સફર સતત ચાલુ રહી છે. એક તરફ પ્રાઇવેટ પ્રૅક્ટિસ અને બીજી બાજુ પોતાની રીતે તેમણે આ લોકોની મદદ કરવાની યાત્રા ચાલુ રાખી. એ દરમ્યાન તેમણે તેમના મિત્રો સાથે મળીને શ્રદ્ધા રીહૅબિલિટેશન ફાઉન્ડેશન નામનું ટ્રસ્ટ સ્થાપીને કાર્યને થોડા વિશાળ પાયે કરવાના પ્રયત્ન કર્યા. રસ્તે ભટકતા અને ગરીબ, ગોબરા અને માનસિક રીતે અસ્થિર લોકોને જોઈને આપણે નજર ફેરવીએ અથવા તો નાક પર રૂમાલ મૂકીએ; પણ ડૉ. ભરત અને તેમનાં પત્ની સ્મિતા વટવાણી આ જ લોકોનાં તારણહાર બનીને છેલ્લાં ૩૦ વર્ષથી તેમની સેવા કરી રહ્યાં છે.

બાબા આમ્ટેથી ખૂબ પ્રભાવિત અને તેમને પિતાતુલ્ય ગણનારા ડૉ. ભરત કહે છે, 'જીવનમાં કેટલાક પ્રસંગો એવા બન્યા જેના આધારે કહી શકું કે જાણે ઈશ્વરે મને આ કાર્ય માટે પસંદ કર્યો છે. જેમ કે આવા જ એક પેશન્ટને મેં મારા પ્રાઇવેટ ક્લિનિકમાં રાખ્યો હતો. એ પહેલાં મેં માનસરોવરની યાત્રા માટે મારું નામ નોંધાવ્યું હતું. પેશન્ટની સારવાર ચાલી રહી હતી એ દરમ્યાન જ મને ત્યાંથી અપ્રૂવલ મળી ગયું, પણ હું પેશન્ટને મૂકીને જઈ શકું એમ નહોતો એટલે મેં મારું જવાનું કૅન્સલ કર્યું. પેશન્ટ સાજો થઈ રહ્યો હતો એ દરમ્યાન ખબર પડી કે હું જે ગ્રુપમાં જવાનો હતો એ ગ્રુપને મોટો અકસ્માત નડ્યો અને બધા જ યાત્રાળુ મૃત્યુ પામ્યા. મારા માટે આ નવું જીવન હતું. એ ઘટનાએ મારી વિચારવાની દિશા બદલી નાખી. એ પછી બાબા આમ્ટે સાથેની મુલાકાતે મારા હૃદયને સંપૂર્ણપણે આ કાર્યમાં રોપી દીધું. અમે તેમને મળવા જઈ રહ્યા હતા એ દરમ્યાન રસ્તામાં એક બેડી બાંધેલો માણસ હાઇવે પર ચાલી રહ્યો હતો. જોઈને મારું મન વિચલિત થયું. પણ અમે આગળ નીકળી ગયા. જોકે વીસેક કિલોમીટર ગાડી આગળ ચાલી હશે ત્યાંથી મેં કાર પાછી લેવડાવીને એ માણસને સમજાવી-બુઝાવીને સાથે લઈ લીધો. બાબાને મળ્યા ત્યારે તેમની આંખોમાંથી વહેતી કરુણાની ધારાએ મને ભીંજવી નાખ્યો. એ વ્યક્તિની પીડાને તેઓ પણ જોઈ શકતા નહોતા. ત્યાંથી જાણે મને આહ્વાન મળ્યું કે હું આ જ કામમાં હવે જીવનનો મોટા ભાગનો સમય પસાર કરીશ.'

નાનકડી જગ્યામાં ખૂબ ઓછા પ્રમાણમાં લોકોની સારવાર કરી શકાતી હતી એટલે ડૉ. ભરત અને તેમના સાથીઓએ એક મોટી જગ્યામાં શહેરના આ લોકો માટે પુનર્વસન કેન્દ્ર જેવું સ્થાપવાના વિચાર સાથે ૧૯૯૩માં તેમણે ભારતભરમાં એક પેઇન્ટિંગ એક્ઝિબિશન કર્યું હતું, જેમાં જાણીતા ચિત્રકારોએ પોતાનાં પેઇન્ટિંગ ડોનેટ કર્યાં અને એના ફન્ડમાંથી દહિસરમાં એક પ્લૉટ લીધો. જોકે ત્યાં કંઈ પણ કામ ચાલુ થાય એ પહેલાં જ અહીં મેન્ટલ હૉસ્પિટલ નહીં જોઈએ એવો વિવાદ કરીને લોકોએ એનો સખત વિરોધ કર્યો. સમાજના જ લોકોનો સમાજે તિરસ્કાર કર્યો હતો. કોર્ટકેસ થયો. ફાઉન્ડેશન કેસ જીતી ગયું. જોકે એ પછી પણ લોકોએ યેન કેન પ્રકારેણ સતામણી ચાલુ રાખી એટલે કર્જતમાં એક સેન્ટર ઊભું કરવામાં આવ્યું. ૧૨૦ આ પ્રકારના લોકો રહી શકે અને તેમની સારવાર થઈ શકે એવી વ્યવસ્થા ઊભી કરવામાં આવી છે. વીસ લોકોનો સ્ટાફ પેશન્ટ સાથે રહે છે. ડૉક્ટર દંપતી નિયમિત ત્યાં આવ-જા કરીને ઇલાજ કરે છે. માનસિક નહીં, પણ શારીરિક સારવાર માટે પૂરતાં સાધનો નહીં હોવાથી માનસિક રોગની સાથે શારીરિક પીડા હોય એવા પેશન્ટના ઇલાજ માટે અન્ય હૉસ્પિટલો સાથે જોડાણ કરવામાં આવ્યું છે.

બહોત કુછ બાકી હૈ અભી

કર્જતમાં આવેલા શ્રદ્ધા રીહૅબિલિટેશન ફાઉન્ડેશનના સેન્ટરમાં ૧૨૦ પેશન્ટ છે જેમના પિતા, ભાઈ કે પુત્ર બનીને ડૉ. ભરત વટવાણી તેમને રાખી રહ્યા છે. દિવસના દસ કલાક ફિઝિકલી અને ચોવીસે કલાક માનસિક રીતે આ લોકોના હિતમાં કામ કરી રહેલા ડૉ. ભરત કહે છે, 'સમાજનો મોટો હિસ્સો રસ્તે રઝળતા લોકોથી અજાણ છે, તેમને આ પ્રકારના લોકોની હરકતો પાછળ રહેલા વૈજ્ઞાનિક કારણની ખબર નથી. સમાજના જે લોકો આ વર્ગ માટેનું કાર્ય ખૂબ જ શાંતિપૂર્વક અને કોઈ અપેક્ષા વિના કરી રહ્યા છે એ પૂરતું નથી. અત્યારે ભારતમાં લગભગ ચાર લાખ કરતાં વધુ લોકો આ રીતે રોડ પર માનસિક અસ્વસ્થતા વચ્ચે ભટકી રહ્યા છે. શ્રદ્ધા દ્વારા અમે સાત હજાર લોકોને તેમના પરિવાર સાથે મેળવ્યા, પણ બાકીના ૩,૯૩,૦૦૦ લોકોનું શું? તેમના માટે કોણ કામ કરશે? હકીકતમાં અમે કંઈ જ અચીવ નથી કર્યું હજી. હું વિચારું છું કે મારું સપનું ત્યારે સાકાર થશે જ્યારે વિશ્વભરના અનેક લોકો રસ્તે રઝળતા લોકોની દરકાર કરે અને એવી અનેક સંસ્થાઓ બને જે આ પ્રકારના લોકોની સારવાર કરીને તેમને ફરીથી સમાજનો હિસ્સો બનવામાં મદદરૂપ થાય. શ્રદ્ધાને મૉડલ તરીકે આખા દેશમાં અનુસરાય. અત્યારે તો એવું પણ થાય છે કે હું મારી પર્સનલ પ્રૅક્ટિસ છોડીને આ પ્રકારની સંસ્થાઓને તેમનો રોડમૅપ બનાવવામાં મદદ મળે એ રીતે મારો અનુભવ અને માહિતી તેમની સાથે શૅર કરું. વધુ ને વધુ સંસ્થાઓ, સમાજસેવકો અને વિદ્યાર્થીઓ આ કાર્ય માટે આગળ આવે. મારું નામ એમાં હોય કે શ્રદ્ધા રીહૅબિલિટેશનને કંઈ મળે એવો ઉદ્દેશ્ય નથી. તમે વ્યક્તિગત ધોરણે કરો, પણ આ લોકોને મદદ કરો બસ એટલું જ કહેવું છે.'

કેટલાક કિસ્સાઓ

૨૦૧૦ની વાત છે. ચાલીસેક વર્ષની આસપાસનો માણસ ફુટપાથ પર પડ્યો હતો. અનેક દિવસથી નાહ્યો નહીં હોય એટલે દુર્ગંધ પણ આવતી હતી. વર્તણૂકથી તદ્દન પાગલ જ લાગતા આ યુવાન પર કર્જતમાં વિક્રમ નામના એક સોશ્યલ વર્કરની નજર પડી. ઍમ્બ્યુલન્સના માધ્યમે તેને શ્રદ્ધા નર્સિંગ હોમમાં તેને લઈ આવવામાં આવ્યો અને તેની સારવાર શરૂ થઈ. સ્કિઝોફ્રેનિયાથી પીડાતા આ માણસની સ્થિતિ ધીમે-ધીમે સુધરતી દેખાઈ. પહેલાં પોતાનું નામ પણ નહીં બોલી શકનારી આ વ્યક્તિએ પોતાની સાચી ઓળખ કહી અને પોતાનું સરનામું વગેરે બધું જ સંસ્થાના કર્મચારીઓને આપ્યું. તે મૂળ નાંદેડનો હતો અને મુંબઈમાં જૉબ માટે આવ્યો હતો, પણ જૉબ નહીં મળવાને કારણે થોડો ચિંતામાં હતો એવામાં ક્યારે અને કેવી રીતે તેનું માનસિક સંતુલન ખોરવાયું એની તેને ખબર નહોતી. બીજી બાજુ નાંદેડમાં રહેતા તેના પરિવારે તેની ખૂબ શોધખોળ કર્યા પછી પણ તે ન મળ્યો ત્યારે માન્યું કે તે મૃત્યુ પામ્યો છે એટલે પત્નીએ વિધવા તરીકેનું જીવન શરૂ કર્યું અને ઘરમાં તેના ફોટોને હાર પણ ચડી ગયો. દોઢ વર્ષ પછી સંસ્થાના સોશ્યલ વર્કર એ વ્યક્તિને લઈને શોધતાં-શોધતાં તેના ઘરે પહોંચ્યા ત્યારે તેની પત્ની અને ત્રણ બાળકો મળ્યાં. જેને મૃત સમજ્યો હતો એ પતિને જીવતો સહીસલામત જોઈને પત્ની અવાચક થઈ ગઈ. તેને સમજાયું જ નહીં કે આ સપનું છે કે હકીકત. પતિ અને પત્ની બન્ને એકબીજાને ભેટી પડ્યાં અને પત્ની સોશ્યલ વર્કરના પગમાં પડી ગઈ. જ્યારે તેમનો ફોટો લેવાની વાત કહી તો પત્નીએ ઊભા રહો કહીને પહેલાં તો પતિના ફોટો પરથી હાર ઉતાર્યો પછી રૂમમાં જઈને તેણે સુહાગણની નિશાનીઓ પહેરી, કપડાં બદલ્યાં અને પછી ફોટો પડાવ્યો.

આવો જ એક બીજો કિસ્સો કર્ણાટકનો છે. કર્ણાટકના મણિપાલ ડિસ્ટ્રિક્ટમાં રહેતા લગભગ ૬૦ વર્ષની ઉંમરના શિનોય પરિવારના વડીલ અચાનક ગાયબ થઈ ગયા. બુલઢાણામાં રહેતો તેમનો પરિવાર સંપન્ન હતો અને સારી વગ ધરાવતો હતો. તેમના ત્રણ પુત્રો અને બધાએ પિતાની શોધ માટે ચારેય બાજુ સૂત્રો લગાવી દીધાં. પોલીસ પર રાજકીય પ્રેશર લાવ્યું અને ખૂબ દબાણ વધ્યું એટલે પોલીસે કોઈક નધણિયાતી બૉડીને તેમના પિતા બનાવીને તેના પરિવાર પાસે ક્રિયાકર્મ પતાવી દીધાં. એક દીકરો લંડનમાં ભણવા જતો રહ્યો. પિતાના ફોટો પર હાર ચડી ગયો હતો. બીજી બાજુ પિતા મુંબઈની સડકો પર દરિદ્ર અને અસ્થિર અવસ્થામાં હતા. કોઈક તેમને ગરીબ સમજીને ખાવાપીવાનું આપી જતું. લગભગ છ મહિનાથી તેમની આ જ દશા હતી ત્યાં એક સામાજિક સંસ્થાના ચેરમ્મા નામના કાર્યકરનું ધ્યાન ગયું અને તેની જ સહાયથી તેમને શ્રદ્ધા ચૅરિટેબલ ટ્રસ્ટમાં ઍડ્મિટ કર્યા. તેમને પાછળનું કંઈ જ યાદ નહોતું. સ્કિઝોફ્રેનિયા ઉપરાંત થોડી શારીરિક તકલીફો પણ તેમને હતી. લગભગ આઠેક મહિના તેમનો ઇલાજ થયો. ધીમે-ધીમે તેમને સભાનતા આવી અને પોતાની સાચી ઓળખ વિશે તેમને યાદ આવવા માંડ્યું. કન્નડ ભાષા સિવાય તેમને કોઈ ભાષા નહોતી આવડતી એટલે કન્નડ જાણતા સોશ્યલ વર્કરને તેમણે પોતાની સાચી ઓળખ આપી અને સંસ્થાના કેટલાક સભ્યો આ ભાઈને લઈને તેમના પરિવારને શોધતા-શોધતા તેમના ગામે પહોંચ્યા. ગામના લોકો તો તેમને તરત ઓળખી ગયા. જોકે બધાને આશ્ચર્ય હતું. જે માણસનો અગ્નિસંસ્કાર થઈ ગયા હોય તે જીવતો કેવી રીતે પાછો આવે! શરૂઆતમાં તો તેમનાં સંતાનોએ પણ આ વાત સ્વીકારી નહીં. પિતાએ જ્યારે આખી હકીકત કહી ત્યારે તેમના માનવામાં વાત આવી.

એક સોશ્યલ વર્કરે એક ગુજરાતી સ્ત્રીને ત્રણ વર્ષની દીકરી અને હાથમાં છ મહિનાના બાળક સાથે રઝળતી જોઈ. તેના હાવભાવ પરથી ખબર પડી કે કોઈક પ્રૉબ્લેમ છે. તે તેના બાળકને છોડી નહોતી. આજુબાજુના લોકો પાસેથી ખબર પડી કે ત્રણેક દિવસથી બાળક સાથે આ રીતે તે રસ્તા પર છે. કંઈ બોલતી નથી, ખાતી-પીતી નથી. પછી ખ્યાલ આવ્યો કે તેના હાથમાં રહેલું બાળક મૃત્યુ પામેલું છે. બાળકના મૃત્યુના આઘાતથી તે માનસિક રીતે અસ્થિર થઈ ગઈ છે અને બાળકને પોતાની પાસેથી અલગ જ નથી કરી રહી. મહામહેનતે સોશ્યલ વર્કરો અને સમાજસેવકોએ બાળકને જુદું કરીને તેની અંતિમ ક્રિયા કરી. આ મહિલાની સેન્ટરમાં ટ્રીટમેન્ટ શરૂ થઈ. આજે પણ તે શ્રદ્ધા રીહૅબિલિટેશન ફાઉન્ડેશનમાં છે. તેની દીકરી અભ્યાસ સાથે હવે કામકાજ કરતી થઈ ગઈ છે.

ડૉ. ભરત અને સ્મિતા વટવાણી

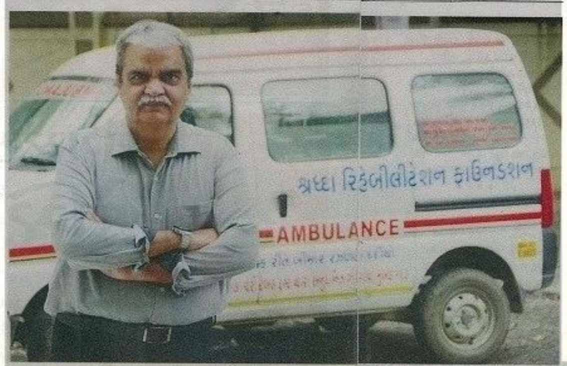

કોણ છે આ ડૉક્ટર દંપતી?

કલકત્તામાં જન્મેલા અને બાળપણમાં જ પરિવાર સાથે મુંબઈ શિફ્ટ થયેલા ડૉ. ભરતના પિતા મણિરામ વટવાણી તેઓ જ્યારે બાર વર્ષના હતા ત્યારે જ મૃત્યુ પામ્યા અને ખૂબ જ નબળી આર્થિક સ્થિતિ વચ્ચે તેમનો ઉછેર થયો છે. તેમનાં પત્ની કહે છે, 'બાળપણમાં બાંદરામાં રહેતા ત્યારે તેમણે ઘરે-ઘરે રાજેશ ખન્નાના ફોટો અને તેમના પિક્ચરની સીડીઓ વેચીને પૈસા ભેગા કર્યા છે. તેમની માતા ધર્મીબાઈએ પોતાનાં સંતાનોને ભણાવવા માટે દિવસ-રાત મહેનત કરી છે. સંઘર્ષ કોને કહેવાય, તકલીફ કોને કહેવાય એનો ફર્સ્ટ હૅન્ડ અનુભવ તેમને છે એટલે તેઓ સામેવાળાની પીડાને બરાબર સમજી શકે છે. તેમનો એક ભાઈ ન્યુરોલૉજિસ્ટ છે અને બીજા રેડિયોલૉજિસ્ટ છે અને ભરતે પણ MBBSનો અભ્યાસ કર્યો છે.'

જનરલ ફિઝિશ્યનની ડિગ્રી મળી ગયા પછી ડૉ. ભરતે એક વર્ષ સુધી પોતાનું ક્લિનિક ચલાવ્યું, પણ તેમને એમાં ખાસ રસ નહોતો પડી રહ્યો. એ પછી તેમણે ડૉક્ટરની પ્રૅક્ટિસ પડતી મૂકીને સાઇકિયાટ્રીમાં વધુ અભ્યાસ કર્યો અને વર્તમાન આપણી સામે છે. ડૉ. સ્મિતા કહે છે, 'તેઓ મારા કરતાં ભણવામાં આગળ હતા, પરંતુ આ રીતે થોડોક સમય તેમણે બીજાં બધાં કામમાં આપ્યો હોવાથી કૂપર હૉસ્પિટલમાં અમે સાથે થઈ ગયાં. એક સમયે મારા ક્લાસમેટ તરીકે ભણતા ભરતના ક્લાસની ટીચર તરીકે મારે જવાનું થયું.'

તેમનો એ પરિચય આગળ જતાં પરિણયમાં કન્વર્ટ થયો. આજે પણ ડૉ. ભરત પોતે પોતાના લેક્ચરર સાથે લગ્ન કર્યાં છે એ બાબતમાં રમૂજ કરી લે છે. આ દંપતીને મળો તો એક તમને સેન્સ ઑફ હ્યુમર સાથેની એકદમ એક્સ્ટ્રોવર્ટ વ્યક્તિ લાગે, પણ તેમનાં પત્ની તેમનાથી તદ્દન ઑપોઝિટ થોડાંક રિઝર્વ્ડ અને ઇન્ટ્રોવર્ટ છે. બન્ને સ્વભાવથી સાવ જુદાં હોવા છતાં તેમના સેવાના કાર્યના વિચારોમાં એટલો સુમેળ છે કે તદ્દન અજાણ્યા અને ડિપેન્ડન્ટ લોકોનો સહારો બનવાનો નિર્ણય લેવામાં કોઈ મતભેદ ન થયો. લગ્ન પછી ડૉ. ભરત બાળકોને અડૉપ્ટ કરવા માગતા હતા અને તેમણે ત્રણ બાળકોને અડૉપ્ટ પણ કર્યાં છે એ વિશે ડૉ. સ્મિતા કહે છે, 'મારે એક વાર માતા બનવું હતું એટલે મારી ઇચ્છાને માન આપીને પોતાનું સંતાન કરવાનું નક્કી કર્યું. એ દરમ્યાન જ નક્કી કર્યું હતું કે જો અમને બાળકમાં દીકરી હશે તો દીકરાને અડૉપ્ટ કરીશું અને દીકરો હશે તો દીકરીને અડૉપ્ટ કરીશું. શરૂઆતમાં આ નિર્ણયને લઈને પરિવારના અન્ય સભ્યોને થોડોક છોછ થઈ રહ્યો હતો, પણ અમે અટલ હતા. અમારે દીકરી જન્મી. એ થોડીક મોટી થઈ એટલે એક દીકરો અમે અડૉપ્ટ કર્યો. એ પછી ફરી એક દીકરીને પણ અડૉપ્ટ કરી. ચોથી વાર હું અચકાતી હતી, પણ મારાં ત્રણેય બાળકો અને ભરતે જાણે નક્કી કરી લીધું હતું અને તેમણે મને કન્વિન્સ કરી લીધી. અમે ચોથો દીકરો અડૉપ્ટ કર્યો.'

અત્યારે અક્ષા, અર્જુન, કનિકા અને કર્મણ્ય એમ ચાર સંતાનોએ ઉચ્ચ અભ્યાસ કર્યો છે; જેમાંથી એક દીકરી અને એક દીકરાનાં લગ્ન થઈ ગયાં છે. બોરીવલીમાં પ્રાઇવેટ પ્રૅક્ટિસમાં સારીએવી આવક થતી હોવાને કારણે છેલ્લાં ત્રણ વર્ષથી દર મહિને બે લાખ રૂપિયા ડૉક્ટર પોતે પણ શ્રદ્ધા ફાઉન્ડેશનને આપે છે. એ સિવાય તેમણે પોતાના વિલમાં પણ પોતાના પછી અડધી પ્રૉપર્ટી આ ફાઉન્ડેશનને આપવાની ઇચ્છા લખી નાખી છે. જીવતેજીવ તો આ દરદીઓને સમર્પિત રહેવાનું જ, પણ મૃત્યુ પછી પણ દરદીઓને સહારો આપવાની તેમની દૃઢતા ખરેખર તેમના માટેનું માન ચારગણું વધારનારી છે.

તમને પણ આમંત્રણ છે

શ્રદ્ધા રીહૅબિલિટેશનનો મહિનાનો લગભગ વીસ લાખ રૂપિયાનો ખર્ચ છે, જે ટ્રસ્ટને મળતા ફન્ડ પરથી પૂરો કરવામાં આવે છે. ડૉ. વટવાણી અને તેમનાં પત્ની મળીને પોતાની પ્રાઇવેટ પ્રૅક્ટિસમાંથી થતી આવકમાંથી પણ અમુક હિસ્સો સંસ્થાને આપે છે. ડૉ. ભરતનું લોકોને આહ્વાન છે કે પિકનિકના બહાને પણ એક વાર સૌ તેમના સેન્ટરની મુલાકાત લે અને લોકો કેવી સ્થિતિમાં રહે છે એ જુએ. અવેરનેસ એ આ લોકોની મદદ કરવાનો સૌથી શ્રેષ્ઠ ઉપાય છે. વધુ વિગત માટે તમે તેમની વેબસાઇટ https://www.shraddharehabilitationfoundation.org પર વિઝિટ કરી શકો છો.

માનસિક અસ્થિર એટલે કોણ?

માનસિક રીતે અસ્થિર એવા રસ્તે મળતા મોટા ભાગના પેશન્ટ સ્કિઝોફ્રેનિયા નામના રોગથી પીડાતા હોય છે, જેમાં બ્રેઇનમાં ડોપામાઇન નામના હૉર્મોનનો સ્રાવ વધી જવાથી વ્યક્તિ વાસ્તવિકતાથી દૂર થઈને વધુપડતી કાલ્પનિક દુનિયામાં રહેવા માંડે છે. તેને પોતાનું, પોતાની આસપાસના માહોલનું અને સારા-ખરાબનું કોઈ ભાન રહેતું નથી. કોઈ વાર લોકો એકલા-એકલા બબડાટ કરે, કારણ વિના હસે, અનિયંત્રિત રહેણીકરણી અને વર્તણૂક, ક્યારેક ઝનૂની વર્તન કરવું, એક જ જગ્યાએ દિવસો સુધી બેસી રહેવું, પોતાના ખિલાફ જાસૂસી થઈ રહી હોય એવો અનુભવ થયા કરવો, ભ્રમણાઓમાં મહાલવું, સતત કોઈ તેના વિચારોને સાંભળી રહ્યું છે, બધા તેની પાછળ પડ્યા છે, દુનિયામાં તેનું કોઈ વિશેષ મહત્ત્વ છે, પોતે મહાન છે, અથવા પોતે ક્ષુલ્લક છે જેવી કોઈ પણ અતિની સ્થિતિમાં હોવું, ઊંઘ ડિસ્ટર્બ્ડ હોવી, બધી જ રીતે સમાજથી વિમુખ થઈ જવું જેવાં કેટલાંક લક્ષણો આ અવસ્થાના લોકોમાં જોવા મળે છે. બાયોકેમિકલ અસ્થિરતા, કોઈ બહુ મોટો આઘાત (જેમ કે સ્વજનનું મૃત્યુ, કુદરતી હોનારત, પ્રેમમાં નિષ્ફળતા, પ્રેગ્નન્સીની પીડા જેવી ટ્રૉમેટિક ઇવેન્ટ) અને વારસાગત હિસ્ટરીને કારણે પણ ઉદ્ભવી શકનારી આ ગાંડપણ જેવી આ સ્થિતિને દવાથી અને કાઉન્સેલિંગથી દૂર કરી શકાય છે. ઘણા લોકો અતેને વળગાડ કે બ્લૅક મૅજિક સાથે સાંકળી લેતા હોય છે. જોકે માત્ર દવાઓથી જ ૯૦ ટકા સુધી બીમારીનાં લક્ષણો દૂર થઈ શકતાં હોય છે. અનિવાર્ય સંજોગોમા શૉકથેરપીનો ઉપયોગ પણ નિષ્ણાતો કરતા હોય છે. જોકે મેડિકલ ટ્રીટમેન્ટથી આવા હજારો દરદીઓ સાજા થયા છે. આ દિશામાં અવેરનેસ લાવવાની સૌથી વધુ જરૂરિયાત છે.

માનસિક દરદીઓના ઇલાજ માટે અનેક ઍક્ટિવિટી સેન્ટરમાં ચાલે છે. તસવીરો : સતેજ શિંદે

રેમન મૅગ્સેસે અવૉર્ડ શું છે?

નોબેલ પુરસ્કારની એશિયન આવૃત્તિ તરીકે ઓળખાતો રેમન મૅગ્સેસે અવૉર્ડ આ વર્ષે એશિયાના છ લોકોને એનાયત કરવામાં આવનાર છે, જેમાંથી બે ભારતીય છે. ડૉ. ભરત વાટવાણી અને સોનમ વાંગચુક. સોનમ વાંગચુક એટલે 'થ્રી ઇડિયટ્સ' ફિલ્મમાં આમિર ખાનનું પાત્ર જેને પ્રેરિત હતું એ વ્યક્તિ. ન્યુ યૉર્કના રૉકફેલર બ્રધર્સ ફન્ડના ટ્રસ્ટીઓ અને ફિલિપીન્સ સરકાર દ્વારા મળીને ૧૯૫૭માં ઍરક્રૅશમાં મૃત્યુ પામેલા ફિલિપીન્સના ત્રીજા પ્રેસિડન્ટ રેમન મૅગ્સેસેની યાદમાં આ અવૉર્ડ આપવામાં આવે છે. વિવિધ કૅટેગરીમાં સમાજને બહેતર બનાવવા તેમ જ એના ઉત્થાન માટે કાર્ય કરનારા લોકોને આ અવૉર્ડથી નવાજવામાં આવે છે. અત્યાર સુધીમાં જયપ્રકાશ નારાયણ, વિનોબા ભાવે, મણિભાઈ દેસાઈ, બાબા આમ્ટે, પ્રકાશ આમ્ટે, રવિશંકર, આર. કે. લક્ષ્મણ, મધર ટેરેસા, મહાશ્વેતાદેવી, સત્યજિત રે, પાંડુરંગ શાસ્ત્રી આઠવલે, વર્ગિસ કુરિયન, કિરણ બેદી જેવા ઘણા જાણીતા લોકોને આ સન્માન મળી ચૂક્યું છે.

GUJARAT News

GUJARATI

CHITRALEKHA

SEPTEMBER 2018

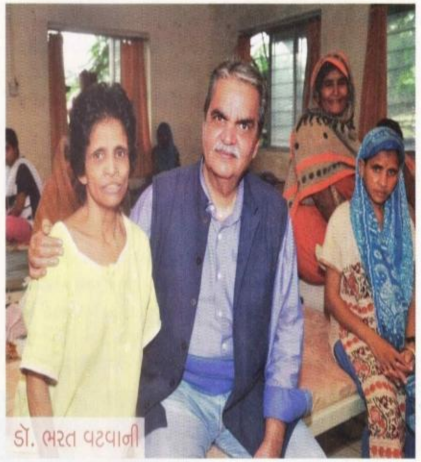

ડૉ. ભરત વટવાની

માનવતાના આ દેવદૂતે બદલી મનોરોગીઓની દુનિયા...

આપણા દેશમાં ચાર લાખ મનોરોગીઓ રસ્તા પર જોવા મળે છે. ગંદા-ગોબરા, અર્ધપાગલની જેમ ફરતા આ મનોરોગીઓમાંથી હજારો દરદીઓની સેવા-શુશ્રૂષા-સારવાર માટે ડૉ. ભરત વટવાનીને તાજેતરમાં મળ્યો છે રેમન મેગ્સાયસાય એવૉર્ડ .

દેવાંશુ દેસાઈ

તાજેતરમાં ૨૭ જુલાઈએ ગુરુપૂર્ણિમા હતી. એના બીજા દિવસે ગુરુ-શિષ્યા પરંપરાને ઉજાગર કરતી એક અદ્ભુત ઘટના બની.

મુંબઈના બોરીવલીસ્થિત મનોચિકિત્સક ડૉક્ટર ભરત વટવાનીને રસ્તા પર રખડતા અને સમાજ દ્વારા સંપૂર્ણપણે નજરઅંદાજ કરવામાં આવતા મનોરોગીઓની શ્રેષ્ઠ સારવાર માટે, કરુણા અને માનવતાપૂર્ણ કાર્ય માટે એશિયાનો નોબેલ પ્રાઈઝ ગણાતો રેમન મેગ્સાયસાય એવૉર્ડ આપવામાં આવ્યો. આવો જ એવૉર્ડ લડાખના સોનમ વાંગચૂકને પણ મળ્યો.

બોરીવલીના ડૉ. ભરત વટવાનીના આ અભૂતપૂર્વ સામાજિક કાર્યના ગુરુ એટલે બાબા આમટે અને એમના પુત્ર પ્રકાશ આમટે. કુષ્ઠરોગીઓની સારવાર માટે જગવિખ્યાત બાબા આમટેને અને પ્રકાશ આમટેને વરસો પૂર્વે રેમન મેગ્સાયસાય એવૉર્ડ મળ્યો હતો. બાબા આમટે વિનોબા ભાવેને ગુરુ માનતા. વિનોબા ભાવેને પણ ચારેક દાયકા પૂર્વે આ એવૉર્ડ મળ્યો હતો. ટૂંકમાં, સતત ચારેય ગુરુ-શિષ્યોને દરિદ્રનારાયણોની, સમાજના સૌથી ઉપેક્ષિત લોકોની સારવાર-સંભાળ માટે મેગ્સાયસાય એવૉર્ડ મળ્યો. ડૉ. ભરત વટવાની પોતાના કાર્ય થકી આ પરંપરાનો ચોથો મણકો બન્યા.

ડૉ. ભરત વટવાની અને એમનાં પત્ની ડૉ. સ્મિતા વટવાની બન્ને સાઈકિયાટ્રિસ્ટ છે. છેલ્લાં ત્રીસ વરસથી એમણે મનોચિકિત્સક તરીકેની પ્રેક્ટિસ સાથે સાથે મનોરોગીઓ માટે સેવાનો યજ્ઞ પણ શરૂ કર્યો હતો. સમાજમાં જવલ્લે જ જોવા મળે એવું માનવતાનું આ કાર્ય આ દંપતીએ ૧૯૮૯માં શરૂ કર્યું હતું.

આપણામાંથી તમામ લોકોએ મુંબઈ, દિલ્હી, અમદાવાદ જેવાં મોટાં શહેરોની ગલીમાં, દેશભરના હાઈ-વે પર કે જંગલ-પહાડી વિસ્તાર કે યાત્રાધામોની આસપાસ ગંદા-ગોબરા, મેલા-ઘેલા, અર્ધપાગલ જેવા ભિખારી જોયા હશે. ગટર કે તળાવનું ગંદું પાણી પીતા કે કચરાપેટી ફેંદતા આ લોકો સામે એક ક્ષણ માટે પણ આપણે જોઈ શકતા નથી એટલી ગંદકીમાં એ લોકો સબડતા હોય છે. આમાંથી નવ્વાણું ટકા જન્મજાત ભિખારી હોતા નથી. માનસિક સંતુલન ખોઈ બેઠેલા-પરિવાર દ્વારા તિરસ્કૃત આ લોકો ઘરમાંથી નીકળી જઈને વરસોનાં વરસ દેશભરમાં ફરતા રહે. પરિવારજનો એમને મૃત્યુ પામેલા સમજે. વન-વગડામાં ભટકતા આવા લોકોમાં સામાન્ય નીચલા સ્તરના પરિવારના સભ્યોથી લઈને ગ્રેજ્યુએટ્સ, ડૉક્ટર, સીએ થયેલા મનોરોગીઓ પણ હોય છે. આવા લોકોને રસ્તા પરથી પોતાની સંસ્થામાં લઈ જઈને મહિનાઓ સુધી એમની સારવાર કર્યા બાદ એમની માનસિક હાલત ઠીક થતાં કશ્મીરથી કન્યાકુમારી અને દ્વારકાથી કોલકાતા સુધી દેશભરમાં કોઈ પણ સ્થળે રહેતા પરિવાર સાથે મિલન કરાવવામાં આવે. જે પરિવાર પોતાના સભ્યોને ગુમ થયાનાં વરસો પછી સાજા-નરવા જુએ ત્યારે પ્રેમ, અશ્રુ, વિરહમિલનનાં જે હૃદયગમ્ય દૃશ્યો સર્જાય એની સરખામણીએ સંસારનાં કોઈ સુખ કે ખુશીની કોઈ વિસાત હોતી નથી.

માનવતાને મહેકતી કરતા ડૉ. ભરત વટવાનીની સંસ્થા-કમ-હૉસ્પિટલ નામે *શ્રદ્ધા* મુંબઈથી લગભગ સો કિલોમીટર દૂર કર્જત નજીક છે. અમે આ સંસ્થામાં ગયા ત્યારે ડૉ. વટવાનીને અભિનંદન આપતાં દેશ-દુનિયાભરથી ફોન કોલ્સ આવતા હતા. દેશ-દુનિયાનાં અખબાર, ટીવીચેનલના પ્રતિનિધિઓ પણ ત્યાં હાજર હતા. આ બધાની વચ્ચે *ચિત્રલેખા* સાથે વાત કરતાં **ડૉ. ભરત વટવાની** કહે છે કે આજથી અઢી-ત્રણ દાયકા પહેલાં અમે આ કાર્ય શરૂ કર્યું ત્યારે સમાજમાં આજના જેવી જાગૃતિ નહોતી. એવા સમયે તમારા *ચિત્રલેખા* સાપ્તાહિકે મારા પર વિશ્વાસ રાખીને સવિસ્તર સ્ટોરી કરી હતી. અવારનવાર લેખ છાપ્યા, જેને કારણે અમારા આ કાર્યમાં ઘણી મદદ મળી હતી.

ડૉ. ભરત વટવાનીના કામની પ્રશંસા આજે દુનિયાભરમાં થઈ રહી છે, પણ એ ભાગ્યશાળી કે સેવાની આ સફરમાં એમને ડૉક્ટર પત્નીનો સતત સાથ-સહકાર મળ્યો.

પોતાની આ સેવા-સફર વિશે વાત કરતાં ભરત વટવાની કહે છે કે મારો જન્મ સિંધી પરિવારમાં થયો છે. અમે ત્રણ ભાઈ. હું દસેક વરસનો હતો ત્યારે અચાનક પિતાજીનું મૃત્યુ થયું. આર્થિક સ્થિતિ ખૂબ નબળી. એ સમયે સ્કૂલમાં ફુરસદના સમયે તત્કાલીન સુપરસ્ટાર રાજેશ ખન્નાના ફોટા વેચીને અમે માતાને ઘર ચલાવવામાં મદદરૂપ થતા. અલબત્ત, ત્રણેય ભાઈ ભણી-ગણીને ડૉક્ટર થયા. ભરત વટવાનીએ એમબીબીએસ થયા બાદ સાઈકિયાટ્રી વિષય સાથે એમડીના અભ્યાસ માટે મેડિકલ કૉલેજમાં ઍડ્મિશન લીધું, જ્યાં ઑલરેડી એમનાં પત્ની ડૉ. સ્મિતા વટવાની લેક્ચરર તરીકે સાઈકિયાટ્રી ભણાવતાં હતાં. અભ્યાસ પૂરો થતાં જ પતિ-પત્નીએ ચારેક લાખ રૂપિયાની લોન લઈને પાંચ બેડનું નર્સિંગ હોમ શરૂ કર્યું. ડૉ. વટવાની કહે છે કે આ વાત ૧૯૮૭-૮૮ની. એ સમયે લોકો મનોરોગીને બીમાર વ્યક્તિ ગણવા તૈયાર થતા નહીં. એ સમયે મનોરોગી માટે વિશેષ દવા ઉપલબ્ધ નહોતી.

સાઠ વરસની ઉંમરે પહોંચેલા ભરત વટવાની કહે છે કે ૧૯૮૯નું એ વરસ. એક વાર બોરીવલી નજીક હોટેલમાં પત્ની સાથે ચા પીતો હતો ત્યાં રોડ પર એક મનોરોગીને જોયો, જે ગટરમાં પડેલા તૂટેલા નાળિયેરની મદદથી ગંદું પાણી પીતો હતો. અમે એ જ ઘડીએ એને ઊંચકીને રિક્ષામાં બેસાડીને નવાનક્કોર નર્સિંગ હોમમાં લાવ્યાં, જ્યાં એણે ગંદકી કરી. અમે બે મહિના એની સારવાર કરી. માનસિક હાલત ઠીક થયા પછી ખબર પડી કે એ યુવાન બી.એસસી. પેથોલૉજિસ્ટ હતો. એ સમયે મોબાઈલ ફોન નહોતા. એણે આપેલા સરનામા પર પત્ર લખ્યો ત્યારે એના પિતા બીજા જ દિવસે લેવા આવ્યા. એના પિતા મહારાષ્ટ્રમાં એક જિલ્લા પરિષદના સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ હતા. આ સમયગાળામાં ડૉ. વટવાની બોરીવલી-ગોરાઈ વિસ્તારમાં મધર ટેરેસા સંચાલિત *શાંતિદાન*માં મનોરોગી, મંદબુદ્ધિ, અનાથ યુવાનો-બાળકોની સારવાર માટે જતા. *શાંતિદાન*ના મૅનેજરે મધર ટેરેસા સાથે ફોનથી વાત કરીને એમને ભરત વટવાનીની પ્રવૃત્તિથી માહિતગાર કર્યાં અને બોરીવલીમાં મનોરોગીઓ માટે અલગથી સેન્ટર શરૂ કરવાની વાતચીત થઈ, પણ વાત આગળ વધી નહીં.

જો કે ડૉ. વટવાની કહે છે કે ત્યાર બાદ તો દર અઠવાડિયે અમે રસ્તા પર ભિખારી અવસ્થામાં ભટકતા મનોરોગીને અમારા નર્સિંગ હોમમાં લાવીને સારવાર શરૂ કરી. એક-બે મહિનાની સારવાર પછી માનસિક હાલત ઠીક થતાં જ ખબર પડતી કે મોટા ભાગના પેશન્ટો સારા પરિવારના ભણેલા-ગણેલા હોય છે. એ સમયે મારી પત્નીના સૂચનથી *શ્રદ્ધા ચૅરિટેબલ ટ્રસ્ટ* રજિસ્ટર કરાવ્યું. *શાંતિદાન*માં એક પેશન્ટ ખૂબ હિંસક હતો. એને લઈ આવીને સારવાર કરી ત્યારે કહ્યું કે હું વાકડ-પુણે રહું છું. ડૉ. વટવાની મુંબઈથી પુણે મોટરસાઈકલ પર ગયા અને

પશ્ચિમ બંગાળનો આ યુવક મળી આવ્યો ત્યારે આવા હાલ-હવાલ હતા. સેવા-સારવાર પછી આવો અપટુડેટ થઈને ઘેર ગયો.

પરિવારજનો આવીને લઈ ગયા. એકાદ વરસ પછી પેલો પેશન્ટ ડૉ. વટવાનીને મળવા આવ્યો અને કહ્યું કે હવે હું સંપૂર્ણ સ્વસ્થ છું. મારો બિઝનેસ ચાલે છે. તમારા કામમાં ફંડ આપવાની ઈચ્છા છે... ને એ સામેથી ઍમ્બ્યુલન્સ દાનમાં આપી ગયો!

ડૉ. વટવાની કહે છે કે ત્યારે એક તરફ અમારી પ્રાઈવેટ પ્રેક્ટિસ ચાલુ હતી. બીજી તરફ, દર અઠવાડિયે મનોરોગીને અમે લઈ આવતાં. ત્યાર બાદ મુંબઈનાં વિવિધ પોલીસસ્ટેશનમાંથી રસ્તે રખડતા સ્કિઝોફ્રેનિક પેશન્ટો માટે ફોન આવતા. આમ અમારું સેવાનું કામ પણ વધતું ગયું.

ડૉ. વટવાની કહે છે: 'અમારું કામ જ એવું હતું કે ડગલે ને પગલે સંઘર્ષ પણ હતો. સમાજ મોટા ભાગે રસ્તે રખડતા મનોરોગીને તિરસ્કૃત નજરે જોતો. તેમ છતાં સાવ અજાણી રીતે મદદ પણ મળતી રહેતી. મારા ક્લિનિકમાં એક સિનિયર સિટિઝન પેશન્ટ હતા. એમના દીકરાને અમારા કામની જાણ હતી એટલે એક દિવસ કહ્યું: સાહેબ, *અમારા એક પ્રોફેસર છે, પણ ભિખારીની દશામાં ભટકે છે. તમે એમને લઈ આવીને સારવાર કરો.* અમે મુંબઈની જહાંગીર આર્ટ ગૅલરી નજીકની ગલીમાં પડી રહેતા પ્રોફેસરને ઍમ્બ્યુલન્સમાં લઈ આવ્યાં. એમને ઠીક કરતાં ચાર-પાંચ મહિના થયા. મુંબઈની પ્રસિદ્ધ જેજે સ્કૂલ ઑફ આર્ટમાં એ પ્રોફેસર હતા. સદ્નસીબે સંપૂર્ણપણે ઠીક થઈ જતાં એમને ફરી નોકરીએ રખાવવા અમે ડૉક્ટરો મળ્યા એજ્યુકેશન સેક્રેટરીને. એમણે ફરી જેજે સ્કૂલ ઑફ આર્ટમાં ભણાવવાનું શરૂ કર્યું. વિદ્યાર્થીઓમાં એ ખૂબ લોકપ્રિય. એમના સ્ટુડન્ટોએ ખુશ થઈને મોટું ફંડ ઊભું કરવા તમામ મદદની ખાતરી આપી. પરિણામે મુંબઈ, દિલ્હી, ચેન્નઈ, કોલકાતા રહેતા મનુ પારેખ, મનજિત બાવા, સુનીલ દાસ, વિકાસ ભટ્ટાચાર્ય જેવા દેશના ટોચના આર્ટિસ્ટોએ મનોરોગી વિષયને લઈને પેન્ટિંગ બનાવીને એક્ઝિબિશન રાખ્યું, જેમાં સંસ્થાને સારીએવી રકમ મળી એટલે આવા રસ્તે રખડતા માનસિક બીમાર લોકો માટે દહીંસરમાં ખાસ વીસ બેડની હૉસ્પિટલ શરૂ કરી, પણ શરૂઆતમાં સ્થાનિક લોકોએ ખૂબ વિરોધ કર્યો. વાત હાઈ કોર્ટ સુધી પહોંચી. અમને ખૂબ તકલીફ પડી. થયું: *અમે જે કામ સમાજ માટે કરીએ છીએ એમને પડી નહોતી તો શું કામ આ કામ કરીએ?* એક તબક્કે હૉસ્પિટલ બંધ કરવાનું નક્કી કર્યું. જો કે કોર્ટે અમારી તરફેણમાં ચુકાદો આપ્યો. અમારી કામગીરી જોયા બાદ વિરોધ કરનારા લોકો સામેથી માફી માગી ગયા અને સહકાર આપવા માંડ્યો. દહીંસરમાં હૉસ્પિટલ શરૂ થયા બાદ ડૉ. વટવાની ફુલફ્લેજ્ડ મનોરોગીનું કામ જ કરતા. એમની પાસે સોશિયલ વર્કર, ઍમ્બ્યુલન્સ, નેટવર્ક તૈયાર થયું. મહારાષ્ટ્ર, ગુજરાત, દક્ષિણનાં રાજ્યોની ગવર્નમેન્ટ મેન્ટલ હૉસ્પિટલમાંથી પેશન્ટો આવતા.

૨૦૦૪ની સાલમાં બીજો મોટો ટર્નિંગ પૉઈન્ટ આવ્યો. ડૉ. વટવાની કહે છે કે કામ થતું હતું, પણ પૂરતો સંતોષ નહોતો. એ માટે બાબા આમટેને મળવા ગઢચિરોલી ગયાં. મુંબઈથી લગભગ હજારેક કિલોમીટર દૂર ગઢચિરોલી જતી વખતે સાંજ પડી ગઈ ત્યારે રસ્તામાં લોખંડની સાંકળ વડે બાંધેલા મનોરોગીને જંગલમાં રસ્તાના એક કિનારે જોયો. અમે એને ગાડીમાં બેસાડીને બાબા આમટેના ઘેર ગયાં. અમે પ્રથમ વાર એક મનોરોગીને લઈને ગયાં એટલે થોડો ડર હતો. આ અમારી પ્રથમ મુલાકાત હતી, પણ પ્રકાશ આમટેએ છીણી-હથોડાની મદદથી દોઢ કલાકની મહેનત પછી મનોરોગી ભિખારીના શરીરની બેડીઓ દૂર કરી. રાત્રે બધાં સૂતાં. સવારે ઊઠતાં જ બાબા આમટે કહે છે:

ગઈ કાલે આખી રાત મને ઊંઘ ન આવી. રાતે રડતો રહ્યો. તૂટેલી બેડી પહેરીને મેં ચાલવાની કોશિશ કરી. ભયાનક દર્દ અનુભવ્યું. આપણા દેશમાં આવા ચાર લાખ મનોરોગી રસ્તા પર જાનવર કરતાં બદતર જિંદગી જીવી રહ્યા છે. સમાજને કંઈ પડી નથી. ભરત, હવેથી આ કામને જ તારા જીવનનું સમગ્ર મિશન બનાવ. તું આ કામ શ્રેષ્ઠ રીતે કરી શકશે એવી મને શ્રદ્ધા છે.

બાબા આમટે જેવા મહર્ષિના શબ્દો સાંભળીને ભરત વટવાનીની આંખમાં આંસુ હતાં. થોડી ક્ષણો માટે એ નિઃશબ્દ થઈ ગયા. મુંબઈ આવીને વિશાળ જગ્યાની શોધ શરૂ કરી. અંતે દહીંસરની હૉસ્પિટલ વેચીને કર્જત નજીક પહાડોની વચ્ચે સાડા છ એકરની વિશાળ જગ્યા ખરીદી. દાનવીરોનાં ડોનેશન આવતાં આખરે ૨૦૦૬માં સંસ્થાની ઑફિસ અને એક બિલ્ડિંગ તૈયાર થઈ ગયું.

આજની તારીખે અહીં ઑફિસ ઉપરાંત બે પુરુષ પેશન્ટ માટેના વૉર્ડ, મહિલા-યુવતીઓ માટે બે બિલ્ડિંગ, રસોઈઘર, પ્રાર્થનાલય, ગૌશાળા છે. સંસ્થા પાસે પોતાની પાંચ ઍમ્બ્યુલન્સ છે. આજની તારીખે અહીં ૭૭ પુરુષ અને ૪૭ મહિલા મનોરોગી

આને ઓળખો છો? મનીષા નામની આ ગુજરાતી મહિલા અહીં સારવાર હેઠળ છે, પણ પોતાનુ ઍડ્રેસ કહી શકતી નથી.

દરદી છે. આ તમામ પેશન્ટો મુંબઈ, મહારાષ્ટ્ર કે ગુજરાત, આંધ્ર પ્રદેશ, પંજાબ અને તામિલનાડુ વિસ્તારનાં છે.

ડૉ. ભરત વટવાની કહે છે કે અમે છેલ્લાં પચ્ચીસેક વરસમાં સાડા સાત હજાર રસ્તે રખડતા મનોરોગીને લઈ આવીને સારવાર કરી, જેમાંથી સાત હજાર પેશન્ટોને સારા કરીને એમના પરિવારો સાથે એમનું રિયુનિયન કરાવવામાં સફળ થયાં છીએ. અમે આ ભગીરથ કામ કરવામાં સફળ થઈએ છીએ એમાં મારી ટીમનો ખૂબ મોટો ફાળો છે.

ડૉ. વટવાની કહે છે કે મારી ટીમમાં સચીન મસે, ઈજહાર ઝમાન, ધ્રુવ બૅડકર, ડૉ. નિમેશ મ્હાત્રે, શાહનીર અમીર, ફરજાના જેવાં બાર વરસ જૂનાં સોશિયલ વર્કરો છે. હવેથી આ લોકો જાતે જ પેશન્ટો લઈ આવે. કર્જતથી લઈને મુંબઈ, થાણે, પુણેથી પોલીસવાળા પણ રસ્તે રખડતા મનોરોગી મોકલે. એ ઉપરાંત, ભૂજ, અમદાવાદ, વડોદરા, વગેરે શહેરોની મેન્ટલ હૉસ્પિટલના પેશન્ટો આવે.

કર્જતસ્થિત *શ્રદ્ધા* સંસ્થામાં આજે સરિતા દેશમુખ, મંજુષા પલકુનવાર, નીલા શાહ, પુષ્પા ધુમાળ જેવી મહિલાઓ છે, જે મનોરોગને'લઈને ઘર છોડીને નીકળી ગઈ. મા-બાપ હયાત નથી. સારવાર બાદ સંપૂર્ણ સ્વસ્થ થઈ, પણ હવે પરિણીત સ્ત્રીને પતિ સ્વીકારતો નથી કે અપરિણીતાને ભાઈઓ સ્વીકારતા નથી. આ મહિલા હવે સંસ્થામાં જ રસોઈઘર, સાફસફાઈ, સોશિયલ વર્કર તરીકે સુદ્ધાં કામ કરે છે.

અહીં અમને મનીષા નામની ત્રીસેક વર્ષની ગુજરાતી મહિલા મળી. પોતે ગઢડા-ભાવનગરની હોવાનું એ કહે છે. થાણે-માનખુર્દમાં મામા રહે એવું કહે છે. પતિ-માતા, ભાઈઓ છે, પણ કંઈક અણબનાવ હતો. માનસિક સંતુલન બગડતાં ઘરેથી નીકળી ગઈ. પતિનું નામ નાનજી વિશ્રામ ગોહિલ હોવાનું કહે છે. હજુ એનું સંપૂર્ણ ઍડ્રેસ બતાવી શકતી નથી.

પુરુષ વૉર્ડમાં પણ વીસ-એકવીસ વરસના યુવાનથી લઈને પચાસ-પંચાવન વર્ષના પ્રૌઢ છે. મુંબઈ પોલીસનો ભૂતપૂર્વ કૉન્સ્ટેબલ અહીં છે. હવે એ સ્વસ્થ છે, પણ મા-બાપ નથી. હવે એને ઘેર જવાની ઈચ્છા નથી. એ સંસ્થાના કામમાં જ મદદરૂપ થાય છે. હૈદરાબાદના રસ્તા પરથી મળેલી એક મૂંગી વ્યક્તિ બોલી શકતી નથી. ઍડ્રેસની કોઈ ખબર નથી. સંપૂર્ણ સ્વસ્થ થયા બાદ સંસ્થાનાં તમામ નાનાં-મોટાં કામ કરે છે. હવે એનું વતન-ઘર *શ્રદ્ધા સંસ્થા* જ છે. અહીં રહેતા ૧૨૪ જણની દરેકની પોતાની અલગ અલગ કહાણી છે, પણ દરેકની કહાણી દર્દનાક છે.

શ્રદ્ધા સંસ્થાની-ડૉ. વટવાનીની કામગીરી જોયા પછી થાય કે જો ભરત વટવાની અને એમનાં પત્ની સ્મિતા વટવાનીએ ડૉક્ટર તરીકે માત્ર પોતાની ધીકતી પ્રેક્ટિસ પર ધ્યાન આપ્યું હોત તો સાડા સાત હજાર રસ્તે રખડતા ગંદા-ગોબરા મનોરોગીઓની શું સ્થિતિ થઈ હોત?

જરા વિચારો... આપણે ગામેગામ, ગલીએ ગલીએ મંદિર મસ્જિદ, ચર્ચ બંધાવીએ એના કરતાં દાનવીરો જિલ્લે જિલ્લે *શ્રદ્ધા સંસ્થા* જેવી સંસ્થા બનાવે તો એ કેટલી મોટી માનવસેવા ગણાશે... □

તસવીરો: **પ્રકાશ સરમળકર**

feedback2devanshu@chitralekha.com

સૉરી...

*ચિત્રલેખા*ના આ અંકમાં સ્થળસંકોચને લીધે નિયમિત કૉલમ **વ્યાપાર-વિશ્વ** તથા **વિઝાની આજકાલ**નો સમાવેશ થઈ શક્યો નથી. વાચકો દરગુજર કરે. □ **તંત્રી**

GUJARAT
News

GUJARATI

AJTAK

FEBRUARY 2021

અબતક

મેનેજીંગ તંત્રી : સતીષકુમાર એસ. મહેતા

RIYA SHALA RD, RAJKOT ☎ 0281- 246 1234, 2460 999

સોમનાથ: ચાર વર્ષથી વિખૂટા પડેલા બે યુવાનોનું પરિવાર સાથે મિલન કરાવતી શ્રદ્ધા નામની સંસ્થા

કર્જત મહારાષ્ટ્રની આ સંસ્થા દ્વારા કરવામાં આવતુ પરમાર્થ કાર્ય

અબતક, જયેશ પરમાર
ગીર સોમનાથ

કર્જત મહારાષ્ટ્રની સંસ્થા શ્રદ્ધા રિહેબીટિશન દ્વારા ચાર વર્ષથી વિખૂટા પડેલા બે માનસિક અસ્થિર યુવાનોનું પરિવાર સાથે મિલન કરાવીને વધુ એક સેવાકીય-પરમાર્થ કાર્ય કરવામાં આવ્યુ છે.

૪ વર્ષ થી પરિવાર થી વિખૂટા પડેલા વેરાવળ ના ૨ યુવાનો નું પરિવાર સાથે મિલન કરાવતી કર્જત મહારાષ્ટ્ર ની સંસ્થા શ્રદ્ધા રિહેબી ટેશન. શ્રદ્ધા રિહેબિટેશન દ્વારા માનસિક અસ્થિર લોકો ની સારવાર

કરી પરિવાર સાથે મિલન કરાવવાનું કાર્ય કરવા માં આવે છે ત્યારે આજ રોજ તેઓ દ્વારા વેરાવળ ના ૨ યુવાનો નું પરિવાર સાથે મિલન કરાવતા રેલવે સ્ટેશન પર લાગણી ભર્યા દશ્યો સર્જાયા હતા.

GUJARAT
News

GUJARATI

DIVYA BHASKAR
Surat

AUGUST 2023

સાચી વાત બેધડક

દિવ્ય ભાસ્કર

કળશ
આજની પૂર્તિ

કુલ પાનાં 24 (કળશ)

કિંમત ₹ 5.00, વર્ષ 20, અંક 128, મહાનગર

સુરત, બુધવાર, 2 ઓગસ્ટ, 2023 | ગુજરાત | અધિક શ્રાવણ વદ - 1, વિક્રમ સંવત 2079 | 12 રાજ્ય | 61 સંસ્કરણ

ભાસ્કર વિશેષ | છેલ્લા 10 વર્ષમાં 2350 માનવ પ્રભુજીઓને તેમનાપરિવારો સાથે મિલન કરાવવામાં આવ્યું

ધોરણ પારડી માનવ મંદિરનાં 55 પ્રભુજીનું સ્વજનો સાથે મિલન થશે

ભાસ્કરન્યૂઝ | બારડોલી

આશીર્વાદ માનવ મંદિરમાં બિનવારીસ નિરાધાર અને પીડિત સ્વસ્થ થયા બાદ મુંબઈની શ્રધ્ધા રીહેબીલીટિશન સેન્ટરને સોંપવામાં આવ્યા હતા. ત્યાં 15-20દિવસની સારવાર બાદ સોશિયલ વર્કરની નિગરાની હેઠળ વિવિધ રાજ્યોમાં જઈ તેમનાં સ્વજનો સાથે વિધીવત મિલન કરાવી સોંપવામાં આવશે.

સુરતનાં માનવ સેવા ચેરીટિબલ ટ્રસ્ટ સંચાલિત કામરેજનાં ધોરણ પારડી હાઈવેને અડીને આવેલ આશીર્વાદ માનવ મંદિર સાચા અર્થમા બિનવારીસ નિરાધાર અને પીડિત પ્રભુજીઓ (સ્ત્રી પુરૂષો)નો આશરો બની રહ્યુ છે. આસાપાસનાં વિસ્તારમાંથી સમગ્ર રાજ્યમાંથી રસ્તે રઝળતા માનસિક અસ્વસ્થ લાચાર લોકોને સંસ્થાનાં સેવકો માનવમંદિરમાં લઈ આવી તેઓને સ્વચ્છ અને સ્વસ્થ બનાવી તેમની માનસિક સ્થિતિ સુધરે અને ફરીથી સામાન્ય જીવન જીવવાની યોગ્યતા પાપ્ત કરી લે ત્યાં સુધીની સારસંભાળ લઈ તેમના સ્વજનોનો સંપર્ક કરી મુંબઈની શ્રદ્ધા રીહેબીલીટિશન સંસ્થાને સોંપી ખૂણે ખૂણેથી આવેલા સ્ત્રી પુરૂષોને ડોક્ટર અને સામાજીક કાર્યકરની નીગરાની હેઠળ વતનમાં સ્વજનોને સોંપવામાં આવે છે. સંસ્થા દ્વારા છેલ્લા 10 વર્ષમાં 2350 માનવ પ્રભુજીઓને તેમના પરિવારો સાથે મિલન કરાવવામાં આવ્યું છે. તેવી જ રીતે આજરોજ આશીર્વાદ માનવ મંદિરનાં સંચાલકો દ્વારા 55 પ્રભુજીઓને (સ્ત્રી પુરૂષોને)મુંબઈનાં કરજત ખાતે કાર્યરત શ્રદ્ધા રીહેબીલીટિશનસેન્ટરના ડો.ઉદય ભાનુસિંગ તથા સોશિયલ વર્કર ફરઝાના બેનને સોપ્યા હતા.

મુંબઈની શ્રદ્ધા રીહેબીલીટિશન ફાઉન્ડેશનનો પરિચય મુંબઈનાં કરજત ખાતે આવેલ શ્રદ્ધા રીહેબીલીટિશન ફાઉન્ડેશનનાં ચેરપર્સન ડો.ભરતભાઇ વટવાણીને વર્ષ 2018માં રેમન મેગ્સેસે એવોર્ડથી સન્માનિત કરવામાં આવ્યા છે. તેમનાં દ્વારા તેમનાં સેન્ટરમાં દર્દીઓને સારવાર આપી ઠીક કર્યા બાદ પુરા ભારતમાં જેમ કે આસામ, બિહાર, પ.બંગાળ, ઓરિસ્સા, મહારાષ્ટ્ર, તામિલનાડુ, આંધ્રપ્રદેશ વગેરે રાજ્યોમાં ઘર સુધી છોડવામાં આવે છે. એટલે સુધી કે નેપાળ બાંગ્લાદેશનાં દર્દીઓને પણ કાયદેસરની કાર્યવાહી કરી તેમનાં પોતાનાં ખર્ચે વતન પહોંચાડવામાં આવે છે.

ડો.ઉદય ભાનુસિંગ તથા સોશિયલ કેર ફરઝાનાં બેન મુંબઈથી સંસ્થાની વાન લઈ ધોરણ પારડી આવ્યાં હતા અને તમામ 55 પ્રભુજીઓને તેમની દેખરેખ હેઠળ મુંબઈ લઈ ગયા હતા. ત્યાં રીહેબીલીટિશન સેન્ટરમાં સારવાર બાદ સંસ્થા તેમનાં વતન પરિવારજનોને સોંપશે.

ચંદુભાઈ ચૌધરીનું 20 વર્ષે પરિવાર સાથે મિલન

વાલોડ | વાલોડ તાલુકાના ખાંભલા ગામના ખંડુભાઈ મગનભાઈ ચૌધરી 20 વર્ષ અગાઉ માનસિક બીમારીને કારણે ઘર છોડી જતા રહ્યા હતા. તેઓને મહારાષ્ટ્ર જિલ્લા રાજ્યના રાયગઢ જિલ્લાના કરજત ખાતે આવેલ શ્રદ્ધા રિહેબિલિટેશન ફાઉન્ડેશન મેન્ટલી ઈન રોડ સાઈડ ડેસ્ટીટ્યુટ્સ ઓફ ઈન્ડિયા રિહાબીલેશન સેન્ટર તરફથી સારવાર આપી તેમનો ફોટો વાલોડ તાલલુકાના સરંચને મોકલી તપાસ કરાવતા તેમની ઓળખ થઈ હતી. તેમના પરિજનોને બોલાવી ઓળખ કરાવી સોંપાયા હતા.